

Masteroppgave

BØK950 Økonomi og administrasjon

**En empirisk analyse av frihandelsavtalen mellom
Norge og MUL-land**

Stian Eriksen

Totalt antall sider inkludert forsiden: 121

Molde, 27.05.2016

Obligatorisk egenerklæring/gruppeerklæring

Den enkelte student er selv ansvarlig for å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler, retningslinjer for bruk av disse og regler om kildebruk. Erklæringen skal bevisstgjøre studentene på deres ansvar og hvilke konsekvenser fusk kan medføre. Manglende erklæring fritar ikke studentene fra sitt ansvar.

Du/dere fyller ut erklæringen ved å klikke i ruten til høyre for den enkelte del 1-6:		
1.	Jeg/vi erklærer herved at min/vår besvarelse er mitt/vårt eget arbeid, og at jeg/vi ikke har brukt andre kilder eller har mottatt annen hjelp enn det som er nevnt i besvarelsen.	☒
2.	Jeg/vi erklærer videre at denne besvarelsen: <ul style="list-style-type: none">• ikke har vært brukt til annen eksamen ved annen avdeling/universitet/høgskole innenlands eller utenlands.• ikke refererer til andres arbeid uten at det er oppgitt.• ikke refererer til eget tidligere arbeid uten at det er oppgitt.• har alle referansene oppgitt i litteraturlisten.• ikke er en kopi, duplikat eller avskrift av andres arbeid eller besvarelse.	☒
3.	Jeg/vi er kjent med at brudd på ovennevnte er å betrakte som fusk og kan medføre annullering av eksamen og utestengelse fra universiteter og høgskoler i Norge, jf. Universitets- og høgskoleloven §§4-7 og 4-8 og Forskrift om eksamen §§14 og 15.	☒
4.	Jeg/vi er kjent med at alle innleverte oppgaver kan bli plagiatkontrollert i Ephorus, se Retningslinjer for elektronisk innlevering og publisering av studiepoenggivende studentoppgaver	☒
5.	Jeg/vi er kjent med at høgskolen vil behandle alle saker hvor det forligger mistanke om fusk etter høgskolens retningslinjer for behandling av saker om fusk	☒
6.	Jeg/vi har satt oss inn i regler og retningslinjer i bruk av kilder og referanser på biblioteket sine nettsider	☒

Publiseringsavtale

Studiepoeng: 30

Veileder: Heidi Hogset

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven. §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjennelse.

Oppgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering:

ja nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

ja nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja:

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?

ja nei

Er oppgaven unntatt offentlighet?

ja nei

(inneholder taushetsbelagt informasjon. Jfr. Offl. §13/Fvl. §13)

Dato: 27.05.2015

Forord

Denne masteroppgaven er skrevet som en avsluttende del av det toårige masterprogrammet økonomi og administrasjon ved Høgskolen i Molde. Studiets hovedprofil har vært økonomisk analyse.

Arbeidet i denne oppgaven har vært rettet mot frihandelsavtalen som er innført mellom Norge og de minst utviklede landene, også kjent som ”nulltollordningen”. Ordningen har som formål å øke handelen slik at de minst utviklede landene blir bedre integrert i verdensøkonomien.

Det har vært en lærerik og spennende oppgaveprosess. Jeg har utfordret meg selv og tilegnet meg nyttig kunnskap omkring et veldig interessant tema. Jeg ønsker videre å benytte anledningen til å rette en stor takk til min dyktige veileder Heidi Hogset for godt samarbeid, gode innspill og upåklagelig veiledning.

Stian Eriksen, mai 2016

Sammendrag

Temaet for denne masteroppgaven er internasjonal handel, eller mer presist, frihandel. Formålet med oppgaven er å undersøke hvilken betydning frihandelsavtalen har hatt for norsk handel med MUL (minst utviklede land). Basert på dette formålet er følgende problemstilling formulert: *"Hvordan kan import fra de minst utviklede landene best beskrives, og har frihandelsavtalen ført til en importøkning?"*

For å besvare denne problemstillingen har jeg valgt å gjennomføre en kvantitativ undersøkelse. Jeg har innhentet norsk importdata fra alle MUL-land over en 25-års periode. Som analyseverktøy har jeg benyttet statistikkverktøyet SPSS. Videre har det blitt utført en rekke analyser; både deskriptiv analyse og regresjonsanalyse. Hver analyse tar utgangspunkt i en forskjellig vinkling slik at import fra MUL-land kan beskrives på en best mulig måte. Regresjonsanalyse er benyttet for å fastslå om ordningen har bidratt til en importøkning og om frihandel har en positiv effekt for landene med utfordrende geografisk beliggenhet. Fokuset i det empiriske arbeidet ligger i å utforske ulike trekk ved frihandelsavtalen og MUL-land.

I analysedelen vil jeg se den innsamlede dataen i lys av oppgavens teoretiske perspektiver. Jeg vil gjennomføre ulike analyser før jeg sammenfatter mine funn i en konklusjon på problemstillingen, i kapittel 8. Konklusjonen viser blant annet at det er en sammenheng mellom eksportvolum og bruttonasjonalprodukt. Videre viser konklusjonen at frihandelsavtalen ikke har bidratt til økt import fra MUL-landene.

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	vi
Figurliste	xiii
Tabelliste	ix
Kapittel 1 Innledning	1
Kapittel 2 Bakgrunn for norsk frihandelsavtale	2
Kapittel 3 Litteraturgjennomgang	4
3.1 Ricardos komparative fortrinn	5
3.2 Svakheter ved Ricardos teori	8
3.3 Tilpasning under frihandel	8
3.4 Spesifikk faktormodell	10
3.4.1 Den spesifikke faktorermodellen	11
3.4.2 Internasjonal handel i den spesifikke faktor modellen	12
3.5 Virkninger av tollsats	14
3.6 Fjerning av tollsats	17
3.7 Handelsvridning	19
Kapittel 4 Handelspolitiske utfordringer og vedtak	21
4.1 Handelspolitikk	21
4.2 Proteksjonisme	23
4.3 Aid for trade	24
4.4 Frihandelspolitikk	27
4.5 Argumenter for og imot frihandel	28
Kapittel 5 MUL-landenes kjennetegn	30
5.1 Hvordan oppnå status som minst utviklet land	30
5.2 Handelspolitikk i minst utviklede land	31
5.3 Utviklingsstrategi i minst utviklede land	32
Kapittel 6 Metode	34
6.1 Utvikling av problemstilling	34
6.2 Forskningsdesign	36
6.2.1 Forskningsfilosofi	37
6.2.2 Forskningstilnærming	38
6.2.3 Metode	39
6.2.4 Strategi	39
6.2.5 Tidshorisont	40

6.2.5	Datainnsamling og analyse	41
6.3	Forskningsetikk	43
6.3.1	Reliabilitet	44
6.3.2	Validitet	45
6.4	Fordeler og ulemper knyttet til kvantitativ tilnærming	47
6.5	Oppsummering av metode	47
Kapittel 7	Analyse av data	48
7.1	Deskriptiv analyse	48
7.1.1	Avgrensning	49
7.1.2	Beskrivelse av analysen	49
7.2	Kombinert Analyse	80
7.2.1	Deskriptiv analyse	80
7.2.2	Regresjonsanalyse	82
7.3	Regresjonsanalyse som funksjon av BNP og geografisk utfordring	85
Kapittel 8	Avsluttende kommentar og konklusjon	87
8.1	Resultater fra analysene	88
8.2	Konklusjon	89
8.3	Avsluttende kommentar	89
Litteraturliste	91
Vedlegg	100
Vedlegg A	100
Vedlegg B	101
Vedlegg C	102
Vedlegg D	103
Vedlegg E	104
Vedlegg F	105
Vedlegg G	106
Vedlegg H	107
Vedlegg I	108
Vedlegg J	109
Vedlegg K	110
Vedlegg L	111

Figurliste

Figur 3.1:	Relativ tilbud og etterspørsel	6
Figur 3.3:	Tilpasning under frihandel	9
Figur 3.4.2:	Internasjonal handel i den spesifikke faktor modellen	13
Figur 3.5:	Virkninger av tollsats i et lite land	15
Figur 3.6:	Fjerning av tollsatser i et lite land	17
Figur 3.7:	Handelsvridning	19
Figur 6.2:	Forskningsløk	37
Figur 7.1.2a:	Importvolum for periode 2002 til 2014 i MNOK	50
Figur 7.1.2b:	Importvolum for periode 2002 til 2014 i MNOK	51
Figur 7.1.2c:	Landbasert eksportandel for periode 2002 til 2014 i MNOK	53
Figur 7.1.2d:	Landbasert eksportandel for periode 2002 til 2014 i MNOK (Bangladesh og Ekvatorial-Guinea ekskludert)	55
Figur 7.1.2e:	Fordeling etter bruttonasjonalprodukt, land med høy BNP	57
Figur 7.1.2f:	Fordeling etter bruttonasjonalprodukt, land med middels BNP	58
Figur 7.1.2g:	Fordeling etter bruttonasjonalprodukt, land med lav BNP	60
Figur 7.1.2h:	Stigende rekkefølge etter bruttonasjonalprodukt. (Alle land inkludert)	63
Figur 7.1.2i:	Fordeling etter høy bruttonasjonalprodukt per innbygger	64
Figur 7.1.2j:	Fordeling etter middels bruttonasjonalprodukt per innbygger	66
Figur 7.1.2k:	Fordeling etter lav bruttonasjonalprodukt per innbygger	67
Figur 7.1.2l:	MUL-landenes geografisk beliggenhet	69
Figur 7.1.2m:	Eksportandel basert på geografisk beliggenhet	70
Figur 7.1.2n:	Kart over geografisk beliggenhet	71
Figur 7.1.2o:	Land med høyt eksportvolum i MNOK (Periode: 2002 - 2014)	72
Figur 7.1.2p:	Land med middels eksportvolum i MNOK (Periode: 2002 - 2014)	74
Figur 7.1.2q:	Land med lavt eksportvolum i MNOK (Periode: 2002 - 2014)	75
Figur 7.1.2r:	NOK per 1 USD (Perioden 2002-2014)	78
Figur 7.1.2s:	Valutakurs USD/NOK og import i USD	79
Figur 7.2.1a:	Importvolum med og uten handelsavtale (Tall i MNOK)	81

Tabelliste

Tabell 3.5:	Velferdsvirkninger av en tollsats i et lite land	16
Tabell 3.6:	Velferdsvirkninger ved fjerning av tollsats i et lite land.....	18
Tabell 3.7:	Velferdsvirkninger ved handelsvridning	21
Tabell 6.5:	Oppsummering	47
Tabell 7.1.2a:	Statistiske mål pr år MNOK (Periode: 2002 - 2014), aggregert over land.	52
Tabell 7.1.2b:	Statistiske mål pr land MNOK (Periode: 2002 - 2014), aggregert over år.	54
Tabell 7.1.2c:	Statistiske mål per land i MNOK (Bangladesh og Ekvatorial-Guinea ekskludert), aggregert over år	56
Tabell 7.1.2d:	Statistiske mål for land med høy BNP i MNOK	58
Tabell 7.1.2e:	Statistiske mål for land med middels BNP i MNOK	59
Tabell 7.1.2f:	Statistiske mål for land med lav BNP i MNOK	61
Tabell 7.1.2g:	Statistiske mål for land med høy BNP per innbygger i MNOK	65
Tabell 7.1.2h:	Statistiske mål for land med middels BNP per innbygger i MNOK	67
Tabell 7.1.2i:	Statistiske mål for land med lav BNP per innbygger i MNOK	68
Tabell 7.1.2j:	Statistiske mål for land med høyt eksportvolum i MNOK	73
Tabell 7.1.2k:	Statistiske mål for land med middels eksportvolum i MNOK	75
Tabell 7.1.2l:	Statistiske mål for land med lavt eksportvolum i MNOK	77
Tabell 7.2.1a:	Statistiske mål for importvolum med og uten handelsavtale i MNOK	82
Tabell 7.2.2a:	Hypoteser for regresjonsanalyse	84
Tabell 7.2.2b:	Resultater av regresjonsanalyse	84
Tabell 7.3a:	Hypoteser for land uten kystlinje ("landlocked")	85
Tabell 7.3b:	Hypoteser for øystat	85
Tabell 7.3c:	Resultater av regresjonsanalyse for land uten kystlinje ("landlocked")	86
Tabell 7.3d:	Resultater av regresjonsanalyse for øystat	86
Tabell 7.3e:	Resultater av regresjonsanalyse med begge dummyene	86

Kapittel 1 Innledning

Det har i lang tid vært et sentralt krav fra utviklingsland at det må skapes bedre vilkår slik at de i større grad kan delta i internasjonal handel. Fra norsk side er det et prioritert mål å kunne gi de fattigste landene størst mulig utbytte av de mulighetene et multilateralt handelssystem gir (Utenriksdepartementet 2007_a). I et forsøk på å møte kravet fra utviklingsland har Norge innført en ”nulltollordning” for de minst utviklede landene for å motarbeide handelsbarrierer som hindrer fri flyt av varer og tjenester (Utenriksdepartementet 2007_b). Dette kan også betegnes som MUL-ordningen. En handelsbarriere slik som tollsatser kan motarbeide internasjonal handel og på den måte fungere som en bremsekloss for de aller fattigste landene.

Den vanligste oppfatningen er at handel mellom land vil øke under frihandelsavtale. På lik linje forklarer omtrent alle økonomiske teorier at reduserte tollsatser vil føre til økt handel. Men i realiteten er det flere faktorer enn bare tollsatser som påvirker handel på tvers av landegrenser. Blant annet kompetanse og produksjonskapasitet. Spørsmålet er hvor mye handelen vil øke som følge av MUL-ordningen.

Fokuset i denne oppgaven vil være rettet mot effektene som følge av en frihandelsavtale med de minst utviklede landene. I det empiriske arbeidet har jeg benyttet meg av en rekke ulike analyser. Både deskriptive analyser og regresjonsanalyse. Datasettet som er utviklet består av handelsdata fra alle land med status som MUL. I tillegg har det blitt benyttet ulike tidsperioder for noe av analysen. Dette blir beskrevet ytterligere i analysekapittelet.

Resultatene fra de ulike analysene viser først og fremst at frihandelsavtalen med de minst utviklede landene ikke har hatt en positiv eller signifikant effekt på importen. Dette betyr at importvolumet ikke har blitt større som følge av frihandel. Videre viser de ulike analysene at det er en sammenheng mellom bruttonasjonalprodukt per land og eksportmengde til Norge. Resultatene indikerer også at det er en lineær importøkning etter innføringen av MUL-ordningen i 2002, men årsakene til dette kan være todelt. Blant annet var det et meget høyt importvolum i årene på slutten av analyseperioden, og i tillegg kan valutakursen USD/NOK hatt en påvirkende faktor.

Oppgaven er disponert på følgende måte:

I kapittel 2 vil jeg gå i dybden på norske tollpreferanseordning, og da hvorfor Regjeringen innførte frihandelsavtale med de minst utviklede landene. I kapittel 3 er det en litteraturgjennomgang hvor ulike handelsteorier blir presentert. I kapittel 4 gis det en innføring av handelspolitiske utfordringer og vedtak i forbindelse med handel. Kapittel 5 består av ulike omstendigheter rundt hva som kjennetegner de minst utviklede land. Oppgavens metode vil bli presentert i kapittel 6 og kapittel 7 vil inneholde analyse. Oppgaven runder av med en avslutning og konklusjon i kapittel 8.

Kapitel 2 Bakgrunn for norsk frihandelsavtale

Regjeringen har et ønske om å bidra til at utviklingsland skal oppnå økonomisk vekst og få redusert fattigdom gjennom internasjonal handel. Fra norsk side arbeides det særlig for at handel og globalisering skal tjene de aller svakeste landene og folkegruppene (Utenriksdepartementet 2007_a). I arbeidet for dette har markedsadgang og forbedringer i handelsvilkårene vært viktige faktorer, og Regjeringen har lagt stor vekt på at forhandlingene i WTO (Verdens handelsorganisasjon) skal være et viktig ledd i arbeidet mot en rettferdig styring på handelsområdet. De aller fattigste landene har fått innvilget tollfri adgang til det norske markedet for alle varer. I tillegg har det blitt gjort ytterligere forbedringer i den norske tollpreferanseordningen for de nest fattigste utviklingslandene, kalt GSP-ordningen (Generalized Systems of Preferences). Norges handelsavtaler med utviklingsland er av vesentlig betydning for importen fra utviklingsland (Utenriksdepartementet 2013).

Formålet med GSP-ordningen er å bidra til økte eksportinntekter for utviklingsland, fremme industrialiseringen og akselerere den økonomiske vekstraten (Utenriksdepartementet 2007_b). Dette er en ensidig ordning som betyr at varer som er produsert i et GSP (Generalized Systems of Preferences) land, kan oppnå tollpreferanser dersom et land har gitt dem tilbud om dette. Men siden ordningen er ensidig kan ikke landet som iverksetter tilbudet, kalt "giverland", oppnå tollfordeler ved eksport tilbake til utviklingslandet. EU, Norge og Sveits er såkalte "giverland" (Tonje Elisabeth Igesund 2007). "Giverland" skal innenfor objektive kriterier fastsette hvilket utviklingsland som blir mottakerland, hvilke produkter som skal inkluderes i ordningen og hvilke tollpreferanser som skal bli anvendt. "Giverlandet" kan også selv bestemme når de eventuelt ønsker å trekke tilbake ordningen, utbedre eller innskrenke den.

Den norske GSP-ordningen (Generalized Systems of Preferences) ble i samsvar med Stortingets vedtak og kongelig resolusjon iverksatt 2. september 1971 med virkning fra 1. oktober 1971. Ordningen ga betydelige tollnedsettelse med unntak av tekstiler, klær og landbruksvarer. Senere har vilkårene for tekstiler og klær i stor grad blitt forbedret mens tollpreferansene for landbruksvarer ikke har blitt særlig endret. Som en del av GSP-ordningen ble det i 2002 innført en ”nulltollordning” for de minst utviklede landene. Denne ordningen innebar at alle varer fra disse landene ble importert tollfritt (Utenriksdepartementet 2007_b). I 2013 ble også lavere mellom-inntektsland med en befolkningsstørrelse på under 75 millioner inkludert i ”nulltollordningen” for bestemte blomster og planter (Landbruksdirektoratet 2015).

Utenriksdepartementet (2007_b) opplyser at de minst utviklede landene ble innvilget nulltoll på alle varer i den norske GSP-ordningen allerede i 1976, men at kvantumsreguleringer i landbrukssektoren satte en begrensning for verdien av dette. Den såkalte Uruguay-runden og etableringen av Verdens handelsorganisasjon i 1995 innebar endringer som resulterte i at Norge gjeninnførte toll for en del landbruksvarer fra de minst utviklede landene. Dette ble igjen fjernet i forbindelse med ordningen med virkning fra 1. juli 2002.

Ifølge Utenriksdepartementet er formålet med ”nulltollordningen” å øke importen fra de minst utviklede landene (Utenriksdepartementet 2007_a). Grunnen til dette er at næringsutvikling er en meget viktig forutsetning for økonomisk vekst, velferdsutvikling, og bekjempelse av fattigdom. Med internasjonal handel kan land eksportere overskuddet av produserte varer og tjenester som befolkningen ikke konsumerer (Virke 2015).

Utenriksdepartementet (2007_b) understreker at dersom Norge med sitt kjøpekraftige marked kan bidra til økt import fra utviklingsland vil dette være et bidrag til økonomisk vekst og fattigdomsbekjempelse. På en annen side er det begrenset hvor mye bedre markedsadgang utviklingslandene får på sine industrivarer til Norge, med unntak av klær og tekstil, enn hva industriland allerede har. Årsaken til dette er den generelle tollfriheten for import av industrivarer fra EU land og andre land har igjennom EØS-avtalen, EFTA-avtalen og EFTAs handelsavtale. I dette tilfellet kan ”nulltollordningen” kun sørge for at utviklingslandene ikke får dårligere vilkår enn det industrilandene allerede har.

Det er likevel verdt å bemerke at selv om de minst utviklede landene har hatt toll- og kvotefri markedsadgang siden 2002, har ordningen møtt noen utfordrende forskrifter. Utenriksdepartementet (2007_b) viser til at dette gjelder forskrift om ”overvåking av innførselen av visse landbruksvarer under den norske GSP-ordningen ved bruk av automatiske innførselstillatelser”, og forskrift om ”sikkerhetsmekanisme og overvåkingssystem for toll- og kvotefri import av korn, mel og kraftfor fra de minst utviklede land”.

Når det gjelder landbruksvarer har mange utviklingsland gode forutsetninger for å kunne være konkurransedyktige på det norske markedet. De minst utviklede land har som nevnt toll- og kvotefri markedsadgang til Norge for alle sine landbruksvarer, noe som innebærer at de har en vesentlig stor konkurransefordel i forhold til andre land og ikke minst norske produsenter (Utenriksdepartementet 2007_b).

Kapitel 3 Litteraturgjennomgang

I dette kapittelet vil jeg gi en innføring i de viktigste handelsteoriene. På bakgrunn av oppgavens vinkling vil dette være teorier som forklarer hva som ligger til grunn for at handel oppstår, hvilke virkninger frihandel og tollsatser vil gi og ulike handelseffekter som oppstår gjennom internasjonal handel.

Internasjonal handel har aldri vært viktigere, og i løpet av det siste tiåret har den mangedoblet seg i volum og verdi. Internasjonal handel blir sett på som svært vesentlig for økonomisk utvikling og politisk stabilitet. I tillegg kan handel gradvis utvides gjennom mer markedsliberalisering og frihandel. I prinsippet skal internasjonal handel innebære en vann-vann situasjon for alle land, men det er likevel ikke slik at alle grupper eller næringer i et land vil vinne på økt handel. For å få en forståelse av internasjonal handels betydning benyttes ulike teorier for å analysere hvorfor det er fordelaktig for et land å handle med et annet, hva tollsatser vil medføre, hvilke faktorer som avgjør handelsmønsteret og hvem som sitter igjen med fortjeneste av handelen. Teoriene forklarer også hvorfor land bør spesialisere seg i produksjonen av en vare, og hvorfor opparbeidet inntekt gjennom salg av egne produkter heller bør benyttes til å kjøpe goder som andre har spesialisert seg i å produsere, enn å produsere dette selv.

3.1 Ricardos komparative fortrinn

Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) forklarer at David Ricardo introduserte teorien om komparativt fortrinn i det 19. århundret, og at teorien fortsatt regnes for å være det viktigste bidraget til å forstå fordelene ved internasjonal handel. Samtidig regnes teorien for å være det mest betydningsfulle innen samfunnsøkonomisk vitenskap. Ricardo bearbeidet Adam Smiths teori om absolutt fortrinn og la til grunn at absolutt fortrinn i en produksjon ikke er nødvendig for at handel skal være fordelaktig for begge land. Men både Smith og Ricardo la vekt på at teknologiske forskjeller var årsaken til fortrinnene.

I Ricardos modell er det kun én produksjonsfaktor, arbeidskraft, og det er produktivitetsforskjeller som sørger for at det oppstår komparative fortrinn. Dersom to land produserer de samme to varer og det ene landet har absolutt fortrinn i produksjonen av begge, vil man se på hvilken produksjon som er *relativt mest* effektiv eller *relativt minst* effektiv. Ved å beregne den mest effektive produksjonen, altså det godet som bruker ressursene mest effektivt sammenliknet med alternativ produksjon, vil man finne det største absolute fortrinnet, med andre ord det komparative fortrinnet.

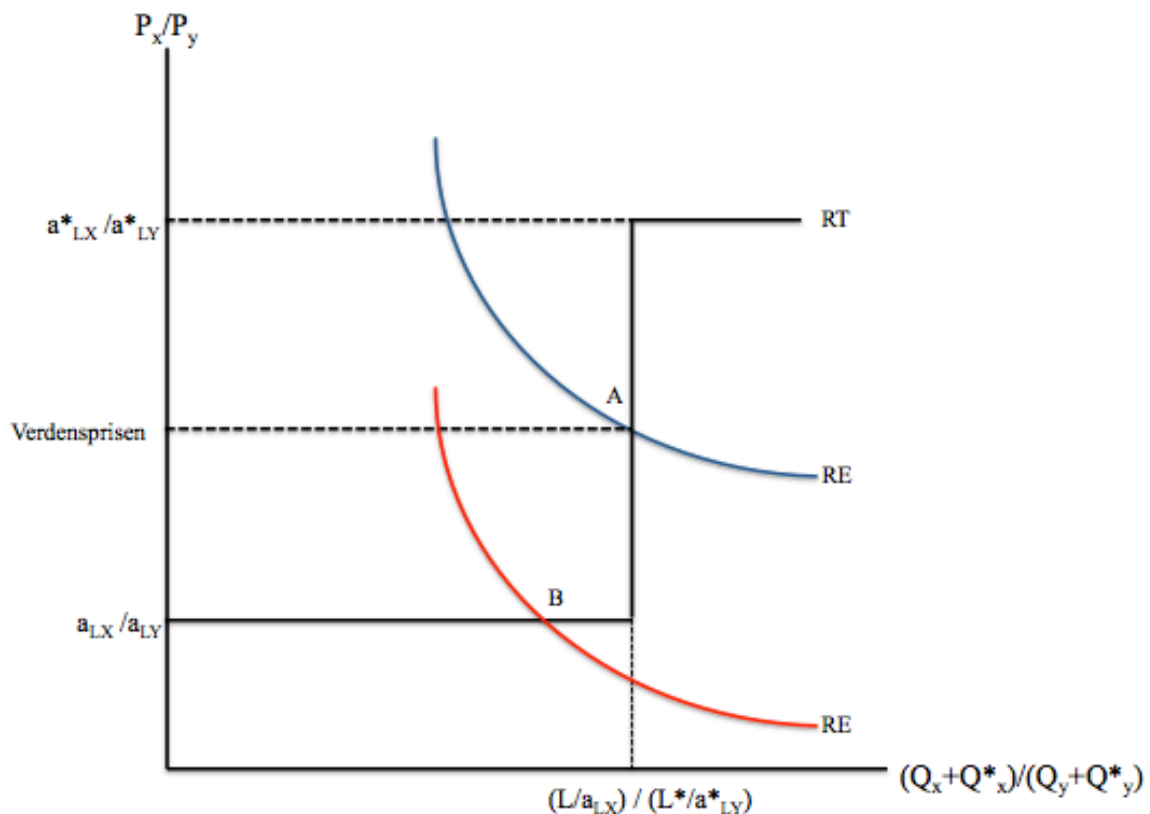
La oss se på følgende eksempel som er utviklet med inspirasjon fra Krugman og Obstfeld (2009): verden består av kun to steder, hjemme og borte, og disse handler med hverandre. Hvert av disse stedene har arbeidskraft som eneste produksjonsfaktor, og begge kan produsere to varer, X og Y. Vi betegner hjemmes arbeidskraft som L, og arbeidskraft i produksjon av vare X og Y som henholdsvis a_{LX} og a_{LY} . Den samme symbolikken vil bli benyttet for borte, men med en stjerne (*). Dersom det antas at hjemme har et komparativt fortrinn i produksjonen av vare X, vil følgende funksjon bli gjeldende:

$$a_{LX}/a_{LY} < a^*_{LX}/a^*_{LY}.$$

Funksjonen illustrerer at hjemme har en lavere alternativkostnad i produksjonen i forhold til borte og at de dermed har komparativt fortrinn. På en utdypende måte vil det med andre ord si at forholdet mellom arbeidskraft som kreves for å produsere vare X og arbeidskraft som kreves for å kunne produsere vare Y er lavere for hjemme enn borte. Krugman og Obstfeld (2009) forklarer dette som at hjemme har høyere relativ produktivitet for X enn for Y.

Krugman og Obstfeld (2009) viser til at priser på internasjonale handelsvarer bestemmes av tilbud og etterspørsel, og av den grunn må tilbud- og etterspørselsanalyser behandles varsomt ved drøftelser om komparative fortrinn. Når man studerer dette er det nødvendig å holde kontroll på forholdene mellom markedene, og siden hjemme kun eksporterer X og borte kun eksportere Y kan man ende opp med å se på dette som to isolerte markeder. Det er derfor nødvendig å se på likevekten mellom de to markedene. La oss ta utgangspunkt i at både hjemme og borte ønsker å eksportere den varen de har et komparativt fortrinn i, og at likevekten er illustrert gjennom utarbeidet figur 3.1. Figuren er utarbeidet med inspirasjon fra Krugman og Obstfeld (2009). Relativ pris går langs den vertikale akse mens relativ mengde går langs den horisontale akse. Kurvene betegnet som RT og RE illustrerer henholdsvis relativ tilbud og relativ etterspørsel av vare X. Verdenslikevekt krever at relativ tilbud er lik relativ etterspørsel og at verdensprisen er bestemt ved skjæringspunktet mellom relativ etterspørsel og relativ tilbud.

Figur 3.1: Relativ tilbud og etterspørsel

Notat: Figuren er tilpasset oppgaven. Kilde: (Krugman og Obstfeld 2009, 34)

Figuren illustrerer at hjemme vil spesialisere seg i produksjonen av vare X dersom P_x/P_y er over a_{LX}/a_{LY} , mens borte vil spesialisere seg i produksjonen av vare Y så lenge $P_x/P_y < a^*_{LX}/a^*_{LY}$. Dette vil bety at ved en relativ pris på vare X mellom a_X/a_Y og a^*_X/a^*_Y , vil det relative tilbudet av vare X være $(L/a_{LX})/(L^*/a^*_{LY})$. Krugman og Obstfeld (2009) forklarer videre at dersom verdensprisen faller under a_{LX}/a_{LY} vil ingen av stedene produsere vare X. Dette kan vises ved at hjemme vil spesialisere seg i produksjonen av Y dersom $P_x/P_y < a_{LX}/a_{LY}$, og at borte vil spesialisere seg i produksjonen av Y dersom $P_x/P_y < a^*_{LX}/a^*_{LY}$. Og siden antakelsen er $a_{LX}/a_{LY} < a^*_{LX}/a^*_{LY}$, vil ingen produsere vare X når relativ pris er under a_{LX}/a_{LY} .

Likevektsprisen av vare X bestemmes av skjæringspunktet mellom relativ tilbud og relativ etterspørsel. Figuren illustrerer at relativ etterspørsel skjærer relativ tilbud i punkt A, hvor den relative prisen på vare X er mellom hjemme og bortes avspeilede priser. I dette tilfellet vil de to stedene spesialisere seg i å produsere den varen de har et komparativt fortrinn på, det vil innebære at hjemme produserer vare X og borte vare Y.

Dersom den relative etterspørselskurven får et innadgående skift og skjærer den horisontale delen av den relative tilbudskurven i punkt B, vil den relative verdensprisen på vare X være a_{LX}/a_{LY} . Noe som innebærer at vil hjemme produsere begge varene i likevekt B, mens borte fortsatt bare produserer vare Y. Dette betyr at komparativt fortrinn bestemmer handelsmønsteret.

Et annet viktig poeng som Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) understreker er at land eller næringer kan ha komparative fortrinn i flere produksjonsprosesser, men at det ikke er mulig å ha det i alt. Samtidig er det slik at alle har et eller flere fortrinn. En grunnleggende oppfatning av komparative fortrinn og internasjonal handel, er at handel mellom to land kan være til nytte for begge landene dersom de eksporterer varen de har et fortrinn på. Men i realiteten vil ikke dette være mulig ettersom det i den reelle verden ikke er noen som sitter med utøvende makt over hvilke land som skal produsere vare X eller vare Y. I stedet bestemmes internasjonal produksjon og handel av tilbud og etterspørsel slik Krugman og Obstfeld (2009) forklarer. Hovedmomentet i Ricardos handelsteorien er at de relative prisene må være ulike mellom land for at handel skal kunne oppstå dem imellom. Er det ikke ulike priser er det ingen komparativ fortrinn og dermed ikke grunnlag for handel (Austvik, Bredesen og Vårdal 2002).

3.2 Svakheter ved Ricardos teori

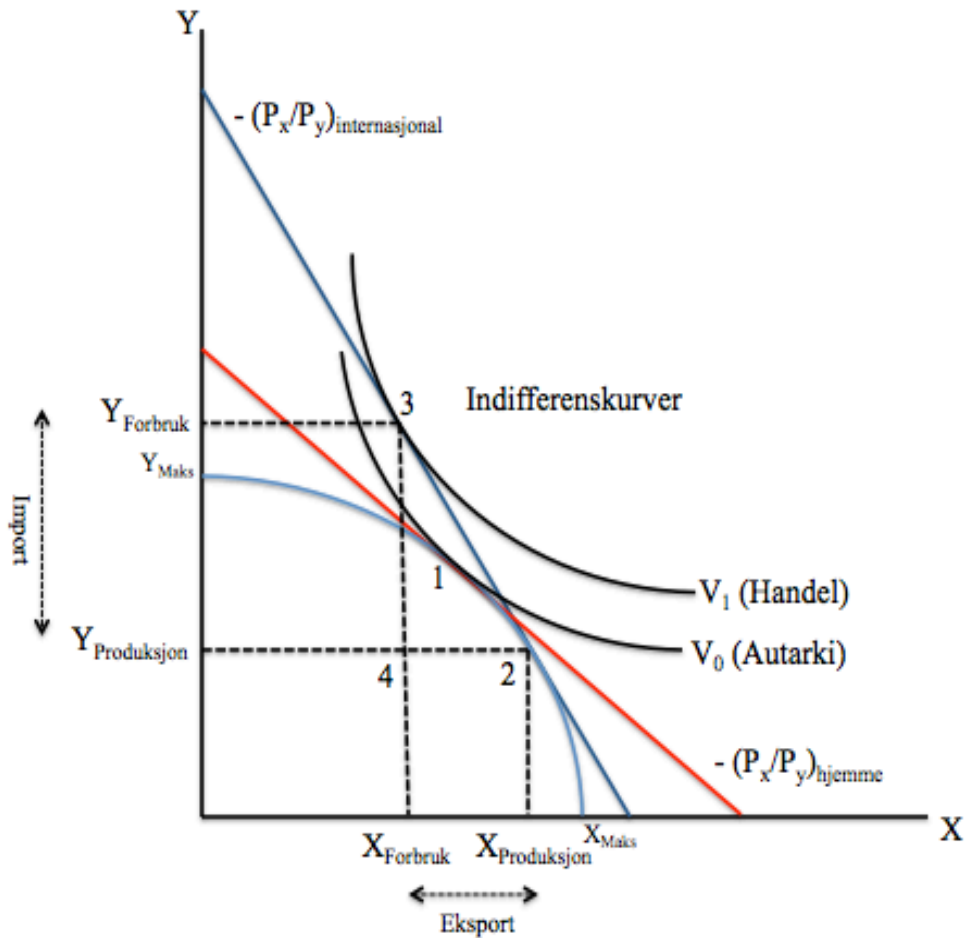
Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) poengterer at en svakhet ved Ricardos teori er den strenge forutsetning om tilbudssiden i økonomien. Dette begrunnes med at arbeidskraft forutsettes som eneste produksjonsfaktor, at den er homogen og at arbeidsproduktiviteten er konstant. Dette kan anses som motstridende i dagens samfunn hvor de fleste land og produsenter vil oppleve avtakende utbytte og stigende alternativkostnad i produksjonen. Desto mer ressurser som settes i verk for produksjon av et gode, dess mer vil det koste å ta ressurser fra andre produksjonsfaktorer hvor ressursene eventuelt kunne passet bedre. Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) forklarer at for å kunne øke produksjonen av et allerede eksisterende produkt, er det som oftest nødvendig at produksjonen av andre varer og tjenester forkastes. Dette betyr at fullstendig spesialisering vanligvis ikke er lønnsomt for noe land eller næringer ettersom det komparative fortrinnet vil bli oppbrukt på et produksjonsnivå hvor alternativkostnadene blir så store at det er mer lønnsomt å øke produksjonen av andre varer og tjenester.

En annen svakhet ved som Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) poengterer er den manglende drøftingen av eventuelle virkninger på et lands inntektsfordelinger ved internasjonal handel. Ricardo benytter seg av kun én produksjonsfaktor, arbeidskraft og all verdiskapning faller på denne faktoren. Dette utfallet kan endres dersom det i tillegg til produksjonsfaktoren arbeidskraft, inkluderes en faktor som er spesifikk for produksjonen i hver sektor. Dette beskrives som den spesifikke faktormodellen, og vil bli presentert senere i dette kapittelet.

3.3 Tilpasning under frihandel

For oppgavens emne er det relevant å se på virkninger ved en overgang fra autarki til frihandel. Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) forklarer at dersom et land har komparativ fortrinn i produksjon av vare X, vil prisen på denne varen i forhold til prisen på vare Y, være lavere på det hjemlig markedet enn på det internasjonale. Noe som betyr at den internasjonale prislinjen er brattere enn autikariprislinjen, $(P_x/P_y)_{\text{hjemme}} < (P_x/P_y)_{\text{internasjonalt}}$. Dette illustreres i utarbeidet figur 3.3.

Figur 3.3: Tilpasning under frihandel

Notat: Figuren er tilpasset oppgaven. Kilde: (Austvik, Bredesen og Vårdal 2002, 91)

Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) forklarer at punkt 1 i figuren illustrerer autarkitilpasning for prislinje $-(P_x/P_y)_{\text{hjemme}}$, som vil si fullstendig selvforsyning. Videre vil punkt 2 være det internasjonale prisforholdet der produsenten maksimere sin inntekt. Dette blir nå konsumentens nye budsjettbetingelse etter en overgang fra autarki til frihandel.

Videre forklarer litteraturen at det buede linjestykke mellom punktene Y_{maks} og X_{maks} danner mulighetskurven, altså mulighetsområdet for konsum utover det som kan produseres på egenhånd. Konsumentens optimale tilpasning vil bli der indifferenskurven tangerer den internasjonale prislinjen, altså i punkt 3. Vi ser fra grafen at åpning for handel har bidratt til at konsumentene har fått økt sitt velferdsnivå fra V_0 til V_1 . Vi ser også at forbruket av vare Y har økt som følge av den internasjonale handelsmuligheten i forhold til autarki. Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) understreker at det ikke er lettfattelig å forstå

hvordan forbruket av X vil bli påvirket. Økningen av den relative prisen på X fører til redusert forbruk via substitusjonseffekten, men inntektsøkningen gjennom inntektseffekten kan veie opp for dette. I denne figuren tyder det på at substitusjonseffekten har vært sterkest slik at forbruket av X har redusert.

Videre forklarer Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) at produsent og konsument i prinsippet vil tilpasse seg på lik linje som tidligere, men nå til det internasjonale prisforholdet i stedet. På grunn av de nye prisene vil de ikke lenger tilpasse seg i samme punkt som tidligere. Frikonkurransen vil også oppnå identisk resultat. Landet vil nå eksportere vare X som de har et komparativt fortrinn i produksjonen av, til mengde $(X_p - X_f)$, og importere vare Y de har en komparativt ulempe på, til mengde $(Y_f - Y_p)$. Trekant for området 234 i modellen kalles handelstrekanten, og i det internasjonale prisforholdet $(P_x/P_y)_{internasjonalt}$ vil eksportens verdi være lik importens verdi.

Som Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) presiserer har det heller ikke skjedd en spesialisering i produksjonen slik Ricardo antyder. Grunnen til dette er at alternativkostnaden er økende og det lønner seg derfor ikke å øke produksjonen av vare X utover det punktet hvor alternativkostnaden målt ved helningen på produksjonsmulighetskurven er lik den relative prisen. Skulle prisen på eksportvare X øke, vil produksjonen av X øke og landet vil importere mer av Y.

Det opprinnelige ressursgrunnlaget utnyttes bedre i hvert land når produksjonen optimaliseres etter internasjonale priser i stedet for hjemlige priser, noe som vises i modellen ved at velferdsnivået økes. Det er kan likevel ikke garanteres at alle grupper eller næringer i et land vil tjene på handel. Man kan konkludere med at total gevinst er betinget av eventuelle inntektsoverføringer fra gruppene som vinner, til gruppene som taper (Austvik, Bredesen og Vårdal 2002).

3.4 Spesifikk faktormodell

På tross av at internasjonal handel er bra for økonomien og det kan bidra til felles lønnsomhet har regjeringer opp igjennom historien beskyttet egne sektorer mot importkonkurransen. For å få et ytterligere grep omkring handelspolitikken, er det nødvendig å se på effektene av handel, ikke bare på et land som helhet, men på inntektsfordelingen for det gjeldende landet.

Som nevnt illustrerer Ricardos modell de potensielle gevinstene ved internasjonal handel. I modellen fører handel til internasjonal spesialisering, hvor hvert enkelt land skifter sin arbeidsstyrke fra industrier som er relativt ineffektivt til industrier der arbeidsstyrken er relativt mer effektiv. Men fordi arbeidskraft er den eneste produksjonsfaktoren i modellen, antas det at faktoren er i stand til å bevege seg fritt mellom industrier, samtidig som at det er ingen mulighet for at individer blir negativt rammet av handel.

Ifølge Krugman og Obstfeld (2003) blir det i Ricardos modell antydnet at det ikke bare er land som oppnår gevinster gjennom handel, men at individer blir bedre stilt fordi handel ikke påvirker inntektsfordelingen. Dette mener Krugman og Obstfeld (2003) motstrider den virkelige verden hvor handel har en stor betydning for inntektsfordelingen, og hvor handelsgevinster ofte er ujevnt fordelt.

Krugman og Obstfeld (2003) forklarer at det finnes to hovedårsaker til at internasjonal handel har en sterk effekt på inntektsfordelingen. For det første kan ikke ressurser flyttes umiddelbart eller flyttes kostnadsfritt fra en næring til annen næring. For det andre er det variasjon i produksjonsfaktorene som næringer etterspør. Det vil si at endringer i den produserte varemiksen hos et land vil normalt redusere etterspørselen etter enkelte produksjonsfaktorer, og øke etterspørselen av andre. På bakgrunn av disse to årsakene mener altså Krugman og Obstfeld at internasjonal handel ikke er like formålstjenlig som det åpenbart ser ut til å være.

Dette indikerer at realistiske handelsanalyser bør gå utover Ricardos én-faktor modell og over til modeller hvor handel kan påvirke inntektsfordelingen. En modell kjent som den *spesifikke faktor modellen* inkluderer inntektsfordelingen.

3.4.1 Den spesifikke faktor modellen

Den spesifikke faktor modellen ble utviklet av Paul Samuelson og Ronald Jones, og forutsetter på lik linje med Ricardos modell at økonomien produserer to varer og at arbeidskraften kan fordeles mellom de to sektorene. I motsetning til Ricardos modell forklarer Krugman og Obstfeld (2003) at den spesifikke faktor modellen gir mulighet for at det eksisterer produksjonsfaktorer.

Det er videre vesentlig å poengtere at arbeidskraft er en flyttbar faktor mellom sektorene, mens produksjonsfaktorene er spesifikke. Dette betyr at faktorene kun kan bli brukt i produksjonen av en utvalgt vare. I modellen Krugman og Obstfeld (2003) formulerer antas man at det finnes to produkter som produseres av tre produksjonsfaktorer, hvorav to er spesifikke for fremstillingen av et produkt, mens den tredje er mobil og kan benyttes til produksjon av begge varene.

La oss ta utgangspunkt i utarbeidet produktfunksjon fra Krugman og Obstfeld (2003) for å illustrere hva teorien faktisk innebærer. Jeg har i dette eksempelet valgt å benytte godene bil og mat.

$$Q_{\text{Bil}} = Q_B(K, L_B)$$

$$Q_{\text{Mat}} = Q_M(T, L_M)$$

Q viser maksimal produksjon av godene for en gitt kombinasjon av produksjonsfaktorene K, T og L, gitt at ressursene utnyttes effektivt. Faktor K er kapital som kun kan benyttes i produksjon av biler, T er forsyning av landområder som kun kan benyttes til matproduksjon, og L er total arbeidskraft og kan fordeles mellom enten mat- eller bilproduksjon.

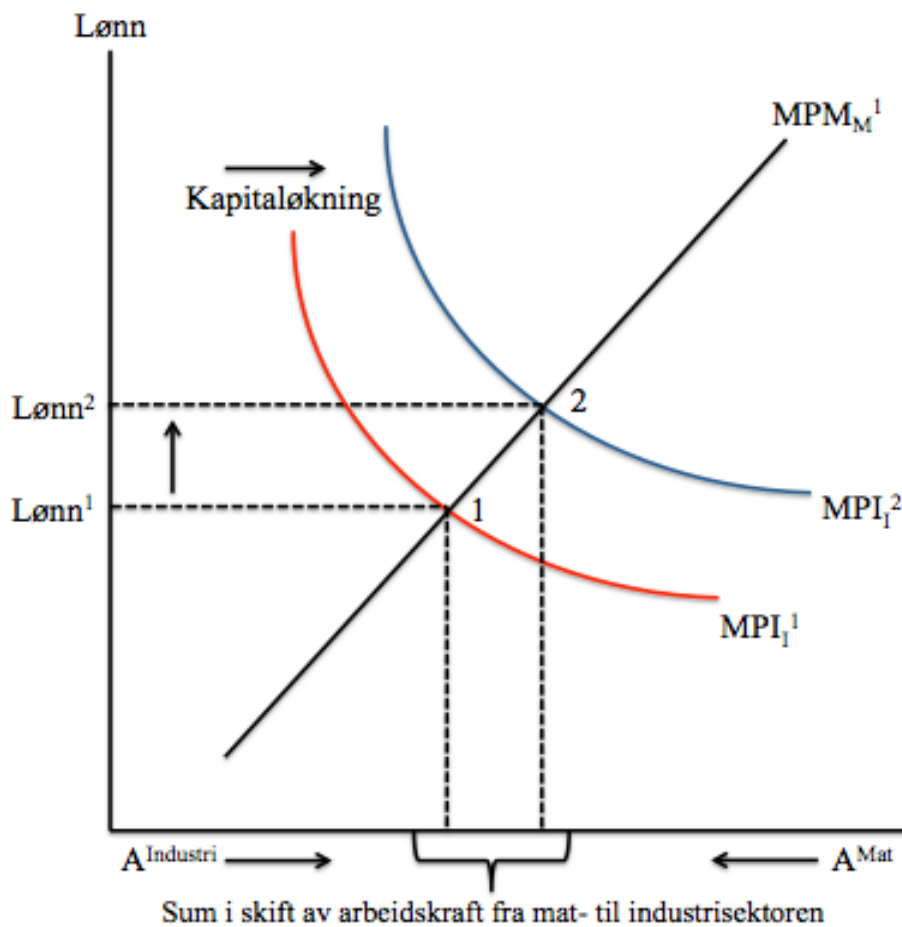
3.4.2 Internasjonal handel i den spesifikke faktor modellen

Nå som den spesifikke modellen er presentert kan vi gå over til å analysere hvilken effekt internasjonal handelen har for et lands velferd. Som nevnt i kapittel 3.1 må den relative prisen mellom to land avvike fra hverandre for at handel skal oppstå. De to landene kan ha forskjellige relative priser fordi de enten er ulike i relativ etterspørsel eller ulike i relativ tilbud. Krugman og Obstfeld (2003) understreker at dersom to land står overfor den samme relative prisen vil de konsumere til lik mengde, det vil si at begge land har samme relative etterspørselskurve. På bakgrunn av dette vil det bli fokusert på forskjeller i det relative tilbudet som kilde til internasjonal handel. Dette er fordi relative tilbud kan være forskjellige som følge av teknologiforskjeller, som forklart i forbindelse med kapittel 3.1.

Basert på inspirasjon fra Krugman og Obstfeld (2003) ønsker jeg å illustrere følgende eksempel: vi lever i en verden som består av to land. Det ene landet har mye kapital og lite

landområde, mens det andre landet har mye landområde og lite kapital. Landet med mye kapital og lite landområde vil besitte en betydelig høyere andel av industriarbeidere, mens landet med mye landområde og lite kapital vil ha det motsatte ved at flere vil arbeide i matsektoren enn i industrien. Dersom et av landene opplever en kapitaløkning vil dette føre til at den marginale arbeidsproduktiviteten i den gjeldende industrien vil øke. Dette vil sørge for at etterspørselen etter arbeidskraft vil øke og likevekten for arbeidskraft vil oppleve en utadgående forskyvning, det vil si mot høyre. Noe som vil resultere i at flere arbeidere vil bli trukket inn i denne industrien og ut av den andre. Utledet figur 3.4.2 illustrerer en slik situasjon. Total arbeidskraft ($A^{\text{Industri}} + A^{\text{Mat}}$) er den mobile faktoren, mens $MP_I^1 + MP_I^2$ og MP_M^1 angir verdien av marginalproduktiviteten i de to sektorene industri og mat.

Figur 3.4.2: Internasjonal handel i den spesifikke faktor modellen

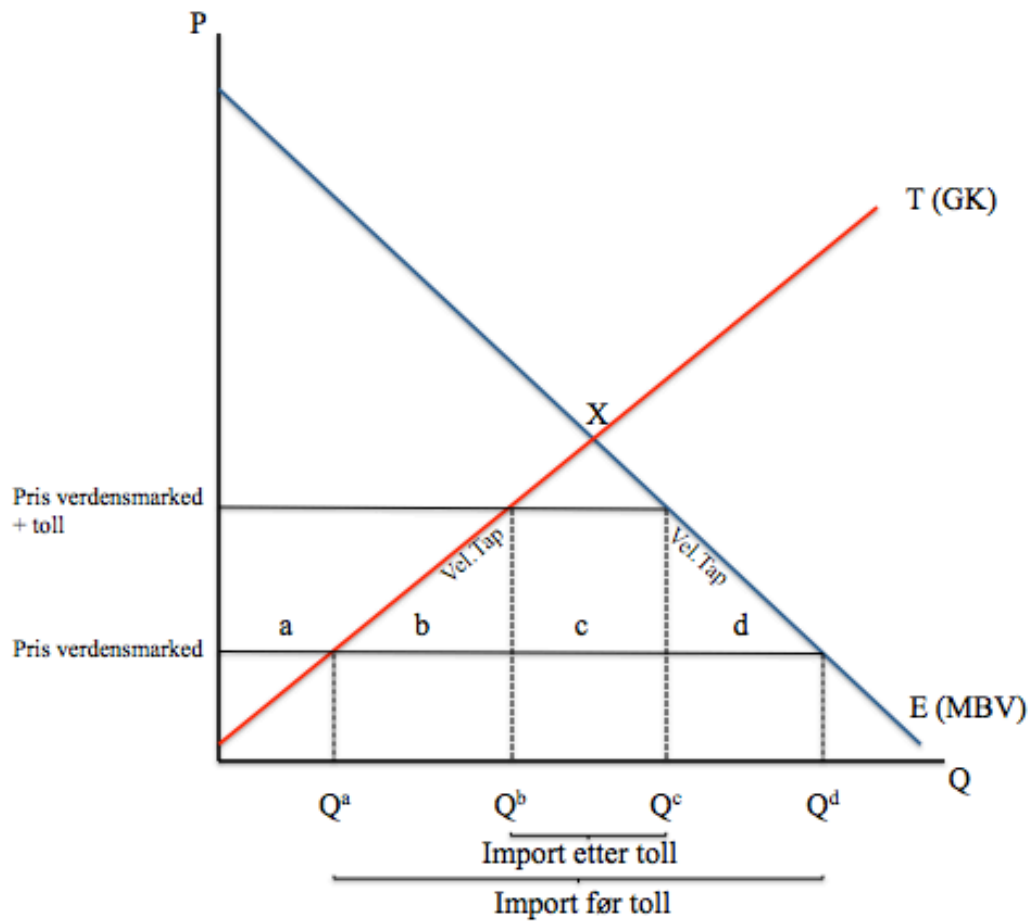
Notat: Figuren er tilpasset oppgaven. Kilde: (Krugman og Obstfeld 2003, 51)

Illustrert figur med utgangspunkt i Krugman og Obstfeld (2003) viser at en kapitaløkning i industrisektoren vil øke den marginale arbeidsproduktiviteten, noe som vil medføre en økning i etterspørselen etter arbeidskraft for industrien og en økning i lønnsnivået. Dette vil resultere i at arbeidskraft blir dratt ut av matsektoren, vist som A^{Mat} , og inn i industrisektoren. I tillegg vil industrisektoren ha mer kapital å arbeide med. Disse to faktorene vil bidra til at produksjonen i industrisektoren øker mens den vil reduseres i matsektoren. Det kan derfor konkluderes med at en økning i kapitaltilførsel vil resultere i at tilbudskurven opplever et skift mot høyre, og at den relative produksjonen vil stige til enhver relative pris i industriproduksjonen.

3.5 Virkninger av tollsats

Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) forklarer at en tollsats er en avgift som settes på importerte varer. Tollsats er betegnet også som en klassisk og enkel form for proteksjonisme i internasjonal handel. Etter andre verdenskrig har tollsatsers betydning som proteksjonistisk virkemiddel blitt redusert gjennom GATT-avtalene (General Agreement on Tariffs and Trade) og regionale preferansehandelsregioner, slik som EU. På tross av at tollsats har fått en mindre betydning for offentlige inntekter og handelspolitikk enn tidligere, er tollsatsers posisjonen elementært for å forstå handelspolitikk. I prinsippet er tollsats en beskyttelse for hjemlige produsenter mot lave priser som vil oppstå ved importkonkurranse (Krugman og Obstfeld 2009).

Figur 3.5: Virkninger av tollsats i et lite land

Notat: Figuren er tilpasset oppgaven. Kilde: (Austvik, Bredesen og Vårdal 2002, 173)

Figuren illustrerer hvilke virkninger en tollsats har for hjemlig etterspørsel og hjemlig produksjon i et lite land som står uten mulighet for å påvirke prisen i verdensmarkedet. Etterspørselskurven illustrerer konsumentenes marginale betalingsvillighet og tilbudskurven illustrerer grensekostnadene i produksjonen. Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) poengterer at dersom en vare har høyere autarkipris enn verdensmarkedspris vil landet importere varen dersom varen kan handles fritt.

Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) forklarer at total konsum i frihandel vil bli lik Q^d enheter, hvor dette innebærer et hjemlig produsenttilbud lik Q^a enheter og en importert lik $(Q^d - Q^a)$. Ved innføring av en importavgift, altså toll, vil tollsatsen legges på toppen av verdensmarkedprisen, noe som resulterer i at vareprisen øker med tilsvarende sum som tollsatsen og det hjemlige prisnivået får en vertikal skift på prislinjen i likevektsmodellen. En slik prisøkning fører til at hjemlige konsum reduseres til Q^c enheter, og hjemlig produsenttilbudet øker til Q^b . Dette medfører at importen reduseres til lik $(Q^c - Q^b)$, noe

som vil påvirke hjemlige produsenter positivt ved at de opplever en økning i produksjonen lik $(Q^b - Q^a)$, kalt produksjonseffekten. Den reduserte importen som følge av en tollsats kalles handelseffekten, og er definert som $(Q^b - Q^a) + (Q^d - Q^c)$.

Tabell 3.5: Velferdsvirkninger av en tollsats i et lite land

Konsumentoverskudd	- (a+b+c+d)
Produsentoverskudd	+ a
Statens inntekter	+ c
Samfunnsøkonomisk overskudd	- (b+d)

En tollsats vil ifølge Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) påvirke både den samfunnsøkonomiske effekten og inntektsfordelingen. Ved en innføring av tollsatser blir konsumentene taperne ved en slik innføring fordi det vil bli en høyere konsumpris enn tidligere, som igjen resulterer i lavere konsum. Tollsatsen reduserer konsumentoverskuddet tilsvarende areal (a+b+c+d) i figur 3.5, mens produsentoverskuddet tilsvarer en økning lik areal (a). Dette er fordi produsenten tjener på en tollinnføring fordi de tilbyr større kvantum til en høyere pris enn tidligere. Til slutt får staten tollinntekter tilsvarende areal (c).

Som følge av tollinnføring skjer det altså en inntektsoverføring fra konsumenter til produsenter, samt fra konsumenter til staten. Det er også et sentralt poeng at taperne, vil tape mer enn det vinnerne vil vinne, og at sluttsummen blir negativt for områdene (b) og (d). Dette kan betegnes som rene velferdstap for økonomien, såkalt effektivitetstap (Austvik, Bredesen og Vårdal 2002).

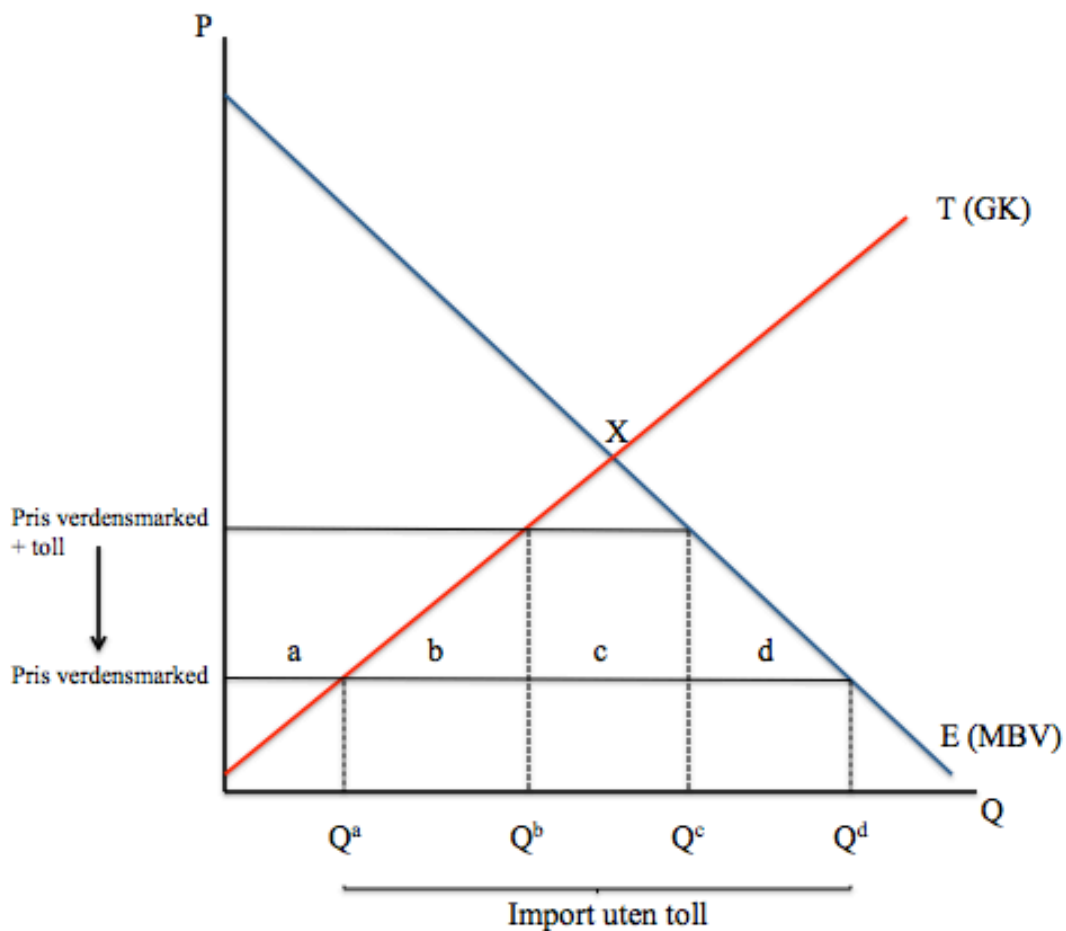
Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) presiserer at årsaken til den negative sluttsummen i areal (b) er ineffektivitet i produksjonen. På grunn av den høye prisen etter tollinnføring vil ressurser overføres til den tollbeskyttede sektoren slik at denne overproduserer. Det forklares videre at effektivitetstapet i areal (d) skyldes ineffektivitet i konsumet. Dette skyldes at marginale konsumenter blir skviset ut av markedet fordi det finnes konsumenter som kun er villige til å betale den faktiske prisen på varen, og ikke tollbelagt pris. Disse konsumentene tvinges til å konsumere varer som gir lavere nytte pr. krone enn hva tollbelagte varer ville gitt ved nulltoll.

Videre blir en tollsats fra et eksportlands perspektiv oppfattet som ekvivalent til en transportkostnad. Desto høyere tollsatsen er, desto større må differansen mellom innlandspris og eksportpris være for at det er lønnsomt å selge varen i et annet land (Austvik, Bredesen og Vårdal 2002).

3.6 Fjerning av tollsats

I dette avsnittet vil det bli fokusert på effektene ved fjerning av en tollsats. Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) understreker at dersom en tollsats fjernes kan konsumenter kjøpe godet til verdensmarkedpris i stedet for verdensmarkedpris + toll. Dette resulterer i at konsumentoverskuddet øker tilsvarende areal (a+b+c+d). I samme omgang vil hjemlige produsenter tape tilsvarende areal (a) og staten taper inntekter lik areal (c).

Figur 3.6: Fjerning av tollsats i et lite land

Notat: Figuren er tilpasset oppgaven. Kilde: (Austvik, Bredesen og Vårdal 2002, 320)

Austvik, Bredeesen og Vårdal (2002) understreker at den suboptimale tilpasningen som tollsatsen førte til i areal (b) og (d) forsvinner og blir i stedet den samfunnsøkonomiske nettogevinsten. Nå går heller inntektsfordelingen fra produsenter og stat, til konsumentene, som blir de suverene vinnerne ved tollfrihet.

Tabell 3.6: Velferdsvirkninger ved fjerning av tollsats i et lite land

Konsumentoverskudd	+ (a+b+c+d)
Produsentoverskudd	- a
Statens inntekter	- c
Samfunnsøkonomisk overskudd	+ (b+d)

Figur 3.6 gir verdifull innsikt i markedseffektene, men ulempen er at den fokuserer utelukkende på de statiske velferdsvirkningene, og overser de mer viktige dynamiske virkningene (Austvik, Bredeesen og Vårdal 2002). En liberalisering av handel vil som oftest påvirke tilbud- og etterspørselsforholdet i et eksport- eller importland. Dynamiske virkninger beskriver hvordan den fremtidige økonomiske vekstraten vil bli påvirket i medlemslandene som følge av integrasjonen, mens de statiske virkningene i større grad beskriver effektivitetsgevinstene på det tidspunktet handelshindringen fjernes.

Slik som Austvik, Bredeesen og Vårdal (2002) presiserer er det i prinsippet to bakenforliggende årsaker til at det kan forekomme dynamiske gevinster. Den første omhandler utnyttelse av interne stordriftsfordeler. Bedrifter kan fra nå av eksportere fritt til alle medlemsland, og ved å holde en større produksjon kan dette bety at enhetskostnadene faller. Økt produksjon kan også bidra til eksterne stordriftsfordeler og ringvirkninger i mangfoldige bransjer.

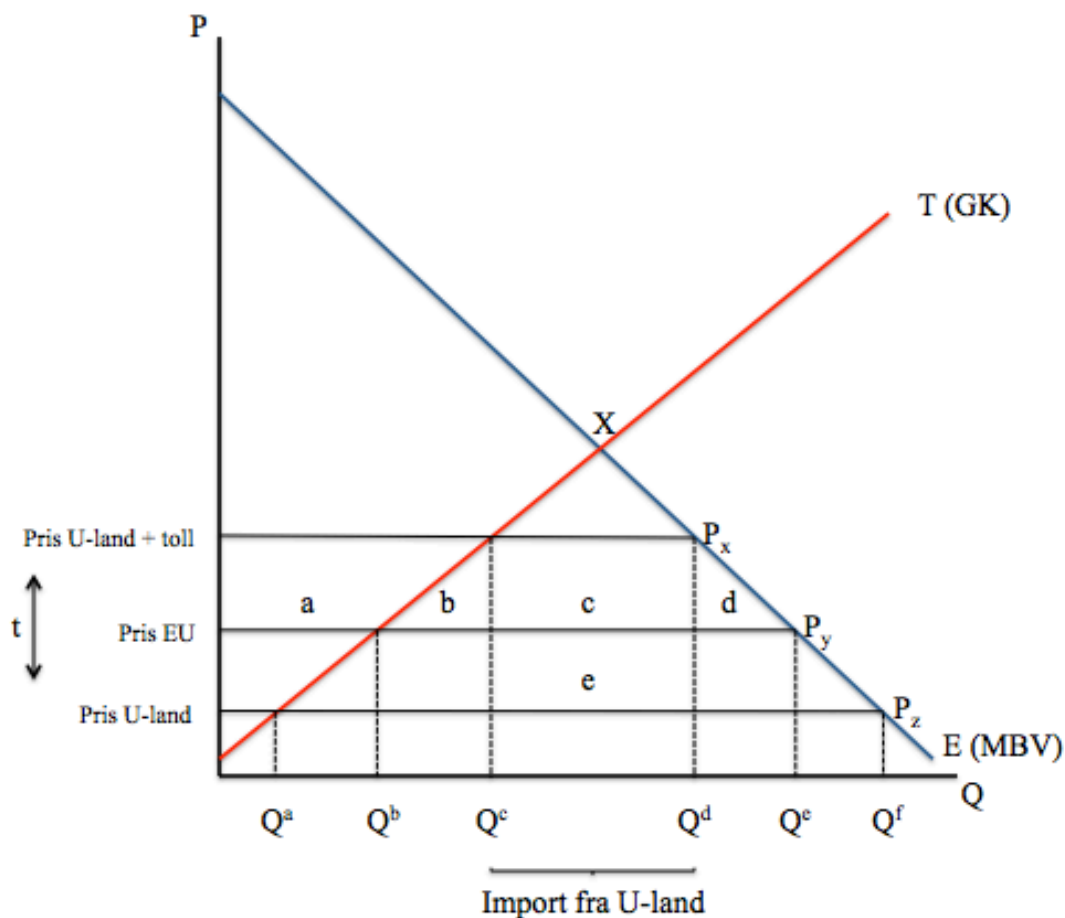
Den andre årsaken til dynamisk gevinst skyldes økt konkurranse som oppstår ved fjerning av handelsbarrierer. Bedrifter og produsenter som tidligere opererte i beskyttede markeder vil møte på økt konkurranse fra utenlandske produsenter som etter all rimelighet vil øke effektiviteten. Dette kalles for kalddusjeffekten. Økt konkurranse mellom land vil kunne føre til økonomisk vekst, produktutvikling, kunnskapsspredning og redusert markedsrett for enkelte bedrifter og produsenter. Austvik, Bredeesen og Vårdal (2002) forklarer videre at de langsiktige dynamiske virkningene av økt frihandel kan være betraktelig større enn de kortsiktige statiske som er illustrert i utarbeidet figur. Fjerning av handelsbarrierer er en

forutsetning for økt samhandel. Store land i et frihandelsregime kan miste sine muligheter til å benytte seg av proteksjonistiske virkemidler for å bedre eget bytteforhold ovenfor omverdenen, noe som vil påvirke dem i negativ forstand. På en annen side vil et frihandelsområde samlet sett kunne få en bedre forhandlingsposisjon overfor andre land, eksempelvis landbruksprodukter i EU (Den europeiske union) kontra landbruksprodukter på det amerikanske kontinentet.

3.7 Handelsvridning

En tollunion blir av Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) beskrevet som en frihandelsordning mellom to eller flere land med felles tollsatser. Videre forklares det at når det inngås en tollunion med andre land og man beskytter seg for import fra et "tredjeland" vil det oppstå en handelsvridning. Dette innebærer at varer som tidligere ble importert fra tredjelandet kan bli dyrere. La oss ta utgangspunkt i utarbeidet figur 3.7.

Figur 3.7: Handelsvridning

Notat: Figuren er tilpasset oppgaven. Kilde: (Austvik, Bredesen og Vårdal 2002, 322)

Anta at en vare produseres billigst i et utviklingsland til en pris lik P_z i figuren. Hjemlige konkurrenter av denne importvaren er beskyttet med en tollsats, t , slik at importpris med tollbeskyttelse blir $P_x (= P_z + t)$. Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) forklarer at med en tollsats som er lik for alle blir innenlandsk produksjon lik Q^c og forbruk Q^d , mens import tilsvarer $(Q^d - Q^c)$.

Anta videre at det inngås en frihandelsordning med et land som ikke er i stand til å produsere varen til P_z , men kun til den høyere prisen P_y . Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) forklarer at dersom tollsatsen forblir uberørte for utviklingslandet medfører dette at tollbelagt importpris fortsatt blir P_x , mens importpris fra frihandelslandet blir P_y . Dersom det videre forutsettes at landet med frihandelsordning er pristaker overfor andre land, vil all import heretter komme fra frihandelslandet, mens all import tidligere kom fra utviklingslandet. Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) beskriver dette som at importen vrir seg fra billige til dyrere eksportland, altså handelsvridning.

La oss se på følgende eksempel med utgangspunkt i fra Austvik, Bredesen og Vårdal (2002): produksjonen av landbruksvarer fremstilles billigst i et utviklingsland til pris P_z . Så inngår Norge en frihandelsordning med EU (Den europeiske union) for landbruksvarer, hvor EU-land produserer til pris P_y . Utviklingsland deltar ikke i ordningen. Før Norge inngikk denne ordningen med EU-land ville det blitt importert varer fra utviklingsland til en pris lik: *Pris u-land + toll*, illustrert i figur 3.7. Men ettersom tollene blir fjernet mellom Norge og EU-land, og opprettholdt for resten av verden, vil det bli billigere å kjøpe landbruksvarer fra EU-land enn fra utviklingsland, altså: *Pris EU < Pris U-land + toll*.

Dette illustrerer at import av landbruksvarer vil vri seg fra billigere produsenter i utviklingsland og til dyrere i EU-land. Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) forklarer at som følge av dette vil det norske forbruket øke fra Q^d til Q^e , mens innenlandsk produksjon reduseres fra Q^c til Q^b . Importen øker fra $(Q^d - Q^c)$ til $(Q^e - Q^b)$. Prisen på varene vil bli P_y for det norske markedet.

Tabell 3.7: Velferdsvirkninger ved handelsvridning

Konsumentoverskudd	+ (a+b+c+d)
Produsentoverskudd	- a
Statens inntekter	- (c+e)
Samfunnsøkonomisk overskudd	+ (b+d) - e

Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) understreker at en handelsvridning vil ha positiv effekt for norske konsumenter ved at de vil få økt sitt overskudd tilsvarende areal (a+b+c+d), mens norske produsenter og staten taper inntekter lik henholdsvis areal (a) og (c+e). Som vi ser fra tabellen vil det bli et netto effektivitetstap fra en handelsvridning dersom (b+d) er mindre enn (e). Motsatt vil det bli en netto gevinst dersom (b+d) er større enn (e). Det forklares videre at norske konsumentene får en fordel på bekostning av produsenter og staten ved en handelsvridning. Statens tap av areal (c) blir en inntektssomfordeling fra stat til konsumenter, mens areal (e) er en overføring fra stat til produsenter.

Dersom Norge heller hadde inngått frihandelsavtale med utviklingsland, ville importpris og hjemlig pris blitt P_z . Videre ville produksjonen vært Q^a og forbruk Q^f . I et slikt tilfelle ville nettogevinsten for Norge åpenbart vært positivt, og da spesielt for utviklingslandene. Men på en annen side ville det vært betraktelig mer negativt for norske landbruksprodusenter at det var en frihandelsavtale med utviklingsland i stedet for med EU-land.

Kapittel 4 Handelspolitiske utfordringer og vedtak

I dette kapitlet vil jeg forklare hvilken betydning politiske vedtak har for internasjonal handel. Politikk har som formål å støtte og gi fordeler for eget næringsliv, enten nasjonalt eller regionalt. Handelspolitikk og næringspolitikk er sentrale eksempler på dette, men det vil i denne oppgaven kun bli satt fokus på handelspolitikk.

4.1 Handelspolitikk

Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) forklarer at handelspolitikk i konkret forstand handler om økonomiske forbindelser mellom land hvor hensikten er å gi bestemte grupper eller land fordeler fremfor andre. I tillegg forklarer litteraturen at det på generelt grunnlag er tre begrunnelser for aktiv bruk av handelspolitikk. For det første kan formålet være å bedre et

lands bytteforhold ovenfor utlandet, videre kan hensikten være å hjelpe nasjonale bedrifter og næringer, og til slutt dempe nasjonale ringvirkninger ved eventuelle sjokk i egen økonomi. Handelspolitikk har vært gjenstand for internasjonale forhandlinger og multilaterale avtaler, og har helt fra oppstarten av GATT-avtalen (General Agreement on Tariffs and Trade) vært påvirket av dens reguleringer mot bruk av handelspolitikk mellom land.

For denne oppgaven vil det være hensiktsmessig å merke seg første og andre begrunnelse ettersom frihandel kan bedre et lands bytteforhold overfor konkurrerende næringer og samtidig hjelpe utenlandske bedrifter og næringer. Videre vil disse begrunnelsene kunne fremme proteksjonistiske virkemidler.

Handelspolitikk er et område hvor et lands politikk har direkte konsekvenser for andre lands tilpasning og velferd. I tillegg til dette forklarer Kåre P. Hagen (2002) at internasjonale forhandlinger og multilaterale avtaler vil føre til at det blir utarbeidet nye metoder for å beskytte interesser i hjemlige næringer. Dette på tross av overnasjonale restriksjoner og innførte eller utvidede reguleringer. Hagen (2002) presiserer videre at avtaler om tollreduksjon førte til dannelse av andre former for importrestriksjoner. I utgangspunktet vil handelspolitikk innebære å hjelpe eget næringsliv i konkurranse mot utenlandske selskaper gjennom å gi fordeler til ulike aktører. Kostnadene for dette vil typisk falle på andre hjemlige aktører slik som skattebetalere, konsumenter og andre næringer.

Et land kan i visse tilfeller være mer opptatt av å beskytte enkeltbransjer med stor betydning for enkelte regioner eller arbeidsplasser fremfor å fremme handels- og industriinteresser. En slik beskyttelse vil i de fleste tilfeller føre til høyere priser til forbrukerne, mindre vareutvalg og lavere inntekt for nasjonen.

Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) understreker at den vanligste formen for innsats mot internasjonal handel er å bistå importkonkurrerende næringer for en bestemt tidsperiode, hvor tiltakene tar sikte på å begrense konkurransen fra andre land. Kostander ved en slik importbegrensning vil ligge i konsumentenes hender fordi oppnådde gevinster gjennom lavere priser og større vareutvalg ved import vil gå tapt. Disse kostnadene må verdsettes

lavere enn verdien av fordelene som oppnås ved å fremme de næringene som blir beskyttet i landet.

Ifølge Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) er det enklere å argumentere for handelsbegrensninger over en kort tidsperiode enn å måtte argumentere for frihandel eller redusering i begrensninger. Dette skyldes at ulempene som umiddelbart oppstår ved en reduksjon i handelshindringer faller på importkonkurrerende produsenter, mens fordelene faller på konsumenten. Selv om fordelene ikke er markant merkbare for den enkelte konsument, kan en vare bli noen kroner billigere dersom importbegrensning blir borte. Da kan en produsent tape tusenvis eller muligens millioner av kroner. Hvis en produsent taper såpass store summer vil det påvirke arbeidsplasser og næringen vil støtte opp under opprettholdelse eller skjerping av en importbegrensning. Produsenter og produsentgrupper er som oftest bedre organisert en konsumenter og kan i større grad påvirke politiske beslutninger. Samtidig er det viktig å merke seg at sektorinteresser ofte preger et lands handelspolitikk.

I perioder med økonomisk krise kommer handelspolitikken ofte under angrep, og det blir lagt press på innføring av handelsrestriksjoner, noe som kan føre til redusert handel med andre land (Austvik, Bredesen og Vårdal 2002).

4.2 Proteksjonisme

Store Norske Leksikon (2009) beskriver proteksjonisme det på en god måte: ”betegnelse på importtoll, importforbud og andre handelspolitiske virkemidler som tar sikte på å beskytte innenlandsk produksjon mot konkurranse fra andre land”. Grunnen til at denne beskrivelsen er hensiktsmessig å vise til, er at den viser at proteksjonisme består av flere utfordrende virkemidler som hemmer handel. Motstykket til proteksjonisme er frihandel.

Marius Doksheim (2015) forklarer at proteksjonisme var i full frammarsj i første halvdel av 1900-tallet. En periode som var preget av internasjonal økonomisk uro, verdenskriger og større tro på tollvern og proteksjonisme. Det blir videre forklart at norsk økonomi gikk fra opparbeidet opptur til krise, og man gikk bort fra oppskriften som tidligere ga suksess. I stedet for å tilpasse seg endringer forsøkte man heller å verne seg mot markedskreftene ved å beskytte eksisterende næringsliv og arbeidsplasser. Økt proteksjonisme var tydelig i denne perioden for Norge og andre land, og bar preg av endring i intellektuelt klima hvor

man oppfattet USAs og Tysklands suksess som et resultat av proteksjonistiske innføringer som følge av større internasjonal usikkerhet økonomisk og politisk sett. Doksheim (2015) forklarer videre at under den store depresjonen på 30-tallet kom det nye innstramninger og det oppstod en ond spiral som innebar at hvert proteksjonistiske tiltak ble møtt av nye proteksjonistiske tiltak fra andre handelspartnere. William J. Bernstein (2008) beskriver perioden fra 1914 til 1945 som en periode hvor verdenshandelen var på et stabilt nivå, noe som opprinnelig avviker fra den voldsomme veksttrenden Norge og andre land hadde opplevd i tiden før og etter.

Doksheim (2015) understreker at Norge forholdt tollbeskyttelsene lave dersom man ser det fra et overordnet europeisk perspektiv, og at Norge var et av de landene som i minst grad økte tollbeskyttelsen mot internasjonal konkurranse. For øvrig gjaldt ikke dette for tekstil- og landbruksindustrien. Doksheim (2015) poengterer videre at proteksjonistiske tiltak i landbruket fremdeles er dominerende i Norge og mange rike land, noe som er uheldig ettersom en liberalisering på dette området ville bidratt til forbedrende kår for de aller fattigste landene. Ifølge Douglas A. Irwin (2009) er den proteksjonistiske tilstedeværelsen i stor grad konsentrert rundt varer og sektorer hvor de fattigste landene kunne vært mest konkurransedyktige. Videre blir det poengtert at det er problematisk at toll mellom fattige land fremdeles er utbredt ettersom mange fattige land i hovedsak handler med andre fattige land.

Studier viser at når bruttonasjonalprodukt i utviklingsland øker på grunn av vekst i landbrukssektoren, reduseres fattigdommen dobbelt så effektivt som når bruttonasjonalprodukt øker gjennom vekst i andre sektorer. Likevel er ensidig eksport av landbruksråvarer ingen god strategi for å fremme langsiktig økonomisk vekst og utvikling, og siden matvarer har stor betydning for liv og helse, er spørsmål rundt handel med mat et omdiskutert tema. Det positive med landbrukssektorens potensiale til å redusere fattigdom, er at det kan dra i gang økonomisk vekst i andre sektorer gjennom overskudd og etterspørsel etter andre produkter (NOU 2008, 14).

4.3 Aid for trade

Rolf Jens Brunstad og Ivar Gaasland (2007) understreker at Norge ligger på verdenstoppen når det gjelder jordbruksproteksjonisme og har som følge av dette blitt beskyldt for å være

en bremsekloss i den såkalte Doha-runden i WTO (World Trade Organization). Samtidig blir det påpekt at Norge ønsker en høyest mulig handelsliberalisering på fisk.

Videre forklarer Brunstad og Gaasland (2007) at rike land som Norge, EU og USA opp igjennom historisk har holdt utviklingsland borte fra egne markeder gjennom virkemidler som importforbud, tollsatser og subsidier. Særlig er tollsatsene på jordbruksvarer høye, og tollsatsene i Norge er på mellom 200 og 400 prosent på sentrale jordbruksvarer. I tillegg presser Norge ned verdensmarkedprisene på meierivarer gjennom betydelige eksportsubsidier.

WTO (World Trade Organization) har gjennom flere forhandlingsrunder bidratt til handelsliberalisering siden opprettelsen av GATT i 1948. Tollmurer, handelshindringer og handelsvridende subsidier har blitt redusert eller fjernet, men jordbruket er et viktig område hvor verdenshandelen fortsatt er hemmet av sterke handelsbarrierer. Forhandlinger har kjørt seg fast utallige ganger og det bærer preg av å være en nord-sør konflikt. Dette fordi majoriteten av høyindustrialiserte og velstående land beskytter jordbruket sitt gjennom omfattende tollmurer og overføringer som resulterer i at utviklingsland blir utestengt fra potensielt lønnsomme markeder. Fra de utestengte utviklingslandenes ståsted blir jordbruksproteksjonismen sett på som dobbeltmoralisk og som en alvorlig hindring i deres mulighet til å kjempe seg ut av fattingsdomsproblematikken i tråd med slagordet; ”trade not aid” (Brunstad og Gaasland 2007).

Handelsrettet utviklingssamarbeid, ”aid for trade”, har fått betydelig internasjonal oppmerksomhet gjennom Doha-runden i WTO (World Trade Organization).

Utenriksdepartementet (2013) forklarer at det fra norsk side gjøres en betydelig innsats for å bistå de minst utviklede landene, og viser til at ”aid for trade”-agendaen består av tre hovedkategorier:

- (1) handelsrelatert faglig bistand og kapasitetsbygging
- (2) handelsrelatert infrastruktur
- (3) styrking av produksjonskapasitet

En stor utfordring med importerte landbruksråvarer fra de aller fattigste landene er ifølge Morten Høglund (2015) at de skjeldent klarer å tilfredsstille ulike krav til kvalitet,

standarder, leveringssikkerhet og mattrygghet. Av den grunn blir det satset enda mer på handelsrettet utviklingssamarbeid, og årlig støtte fra UD til handelsrettet utviklingssamarbeid er oppe i omkring 100 millioner kroner til multilaterale organisasjoner som driver faglig bistand og kapasitetsbygging innen handel.

Brunstad og Gaasland (2007) understreker at norsk proteksjonisme kan forsvares ved at Norge er et lite land, og av den grunn er den norske støtten helt ubetydelig i forhold til verdensmarkedet. I tillegg blir det poengtert at dersom Norge alene hadde utviklet all form for hjemlig jordbruksstøtte ville det isolert sett ikke påvirket verdensmarkedets funksjonsmåte eller utviklingslandenes markedsadgang. Videre blir også Norges handel med utviklingsland forsvart ved at Norge allerede tillater fri import fra de minst utviklede landene som en del av den generelle tollpreferanseordningen. Men denne generøsiteten har en viss "bismak", fordi MUL-land i liten grad klarer å nyttiggjøre preferanseordningen på grunn av mangelfull kompetanse, infrastruktur, og strenge krav til standarder (Brunstad og Gaasland 2007). I tillegg har Norge sikkerhetsbestemmelser som gjør det mulig å stoppe all import dersom det blir vurdert at markedsbalansen er i fare. Dette betyr i prinsippet at dersom de minst utviklede landene lykkes med storstilt eksport til Norge, kan bestemmelsen benyttes til å stoppe importen for å beskytte egen næring. En usikkerhet som dette kan føre til at investeringer i disse landene blir lite attraktive for importører.

Den største utfordringen med proteksjonisme er ifølge Christian Anton Smedshaug (2008) at den skaper mindre markeder. Desto mindre markeder, desto mindre spesialisering. Dersom Norge hadde blitt et isolert marked med betydelige handelsbarrierer, måtte vi på egenhånd produsert alt vi vanligvis importerer, noe som igjen ville blitt vanskelig da vi trenger visse importvarer til mye av selvbergingsproduksjonen. Smedshaug (2008) kommer med et eksempel hvor Iran etter flere år med prioritering oppnådde målet om selvforsyning av hvete. Men ettersom Iran hadde et begrenset jordbruksareal, som de fleste andre land, har produksjonen av poteter, bomull og korn sunket som følge av dette. Sandra Polanski (2008) mener at dagens rike land, inkludert Norge, bør kunne være smidige med å tillate at utviklingsland gjør hva de måtte ønske, også å velge proteksjonisme dersom de mener at dette er nødvendig for å utvikle eget jordbruk. Erik S. Reinert (2008) belyser at fattige utviklingsland har sitt komparative fortrinn i råvaresektoren, men at de kan havne i en produksjonesfelle. Grunnen til dette er at ensidig råvareeksport sørger for at man holdes

fast i fattigdom, mens industrialisering og eksportering av utviklede varer skaper positive ringvirkninger.

4.4 Frihandelspolitikk

På Store Norske Leksikon (2015_a) sine nettsider står det skrevet at frihandel betyr ”varebytte mellom landene som ikke er hindret av handelspolitiske midler som forbud mot inn- og utførsel av varer, kvote- eller lisensordninger eller tollavgifter”. Av Todaro og Smith (2015) blir internasjonal frihandel beskrevet som ”the engine of growth” fordi det var med på å drive fram utviklingen av dagens avanserte økonomiske nasjoner i det nittende og tjuende århundre. Det som er avgjørende om hvorvidt det er frihandel eller ikke, er om det legges handelsrestriksjoner på varebytte i det internasjonale markedet. Eventuelle tiltak for å bistå eller fremme eget næringsliv og hjemlige arbeidsplasser kan gjennomføres uten at det avviker fra prinsippet om frihandel (Doksheim 2015).

På tross av at markeder i stadig større grad beveger seg i retningen av frihandel, finnes det land hvor den økonomiske veksten er god med proteksjonisme, og land som ikke har opplevd vekst til tross for frihandel. Men det er en tydelig sammenheng mellom frihandel og vekstrate, hvor land med størst åpenhet for internasjonal handel i gjennomsnitt har vokst raskest (Doksheim 2015). En analyse gjennomført av David Dollar og Aart Kraay (2004) viser at utviklingsland med størst økning i bruttonasjonalprodukt som følge av økt handelsåpenhet, økte inntekten per innbygger med om lag fem prosent årlig. Utviklingsland som viste lite tegn til åpenhet økte inntekt per innbygger med 1,4 prosent. En annen analyse presentert av Sachs m.fl. (1995) bekrefter at land med tradisjoner for frihandel er syv ganger rikere enn land som har vært lukket for handel.

For at et land skal oppnå økonomisk vekst er ikke frihandel i seg selv løsningen, men heller et utgangspunkt som på sikt kan gi større gevinster enn kostnader. Krugman og Obstfeld (2009) forklarer at det blant økonomer blir ment at frihandel ikke er noen perfekt politikk, men at det likevel er bedre enn noen annen politikk som blir ført. Det blir blant annet påpekt at frihandel vil bidra til å unngå effektivitetstap forbundet med handelsbeskyttelse. Men som Doksheim (2015) påpeker er det en utfordring at mange fattige land lider av dårlig styresett, korrupsjon, svake nasjonale institusjoner, fraværende infrastruktur og andre ugunstige faktorer. Frihandel kan som nevnt være et instrument for økonomisk vekst og velstand, og det er derfor viktig at vi ser endringer i internasjonale

handelsregler for at de fattigste utviklingslandene skal kunne oppleve økonomisk vekst. Dette gjelder også de fattige landene seg i mellom. En studie utført av Bernstein (2008) viser at fattige land som åpner sine markeder vokser omlag fem prosent eller mer årlig, mot 0,5 prosent for de som holder seg lukket.

På kort sikt bør det viktigste fokusområdet være større grad av frihandel på landbruksvarer ettersom majoriteten av de fattigste i verden er bønder, og fordi det er enkelt for rike industriland å liberalisere seg ytterligere på dette området (Doksheim 2015). En empirisk studie på at frihandel er gevinstgivende stammer fra de kanadiske økonomene Richard Harris og David Cox (1985). De ønsket å tallfeste Canadas gevinster dersom det var inngått en frihandelsordning med USA. Med i betraktningen tok de hensyn til en mer effektiv skalaproduksjon i Canada. Økonomene estimerte at Canadas realinntekter ville stige med hele 8,6 prosent, noe som var en trippel økning sammenlignet med andre studier hvor det ikke ble tatt hensyn til gevinster fra stordriftsfordeler.

4.5 Argumenter for og imot frihandel

Som avdekket i tidligere deler av litteraturgjennomgangen oppstår internasjonal handel som følge av forskjeller mellom land, og det er disse forskjellene som utgjør grunnlaget for komparative fortrinn. På tross av gode argumenter for internasjonal handel, er det motstandere og forkjempere av frihandel. Som Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) forklarer at økt økonomisk integrasjon innebærer en positiv nettoeffekt for land, men det vil også kunne oppstå sterke interessekonflikter mellom personer, bransjer og regioner dersom importkonkurrerende virksomheter påvirker hjemlige næringer. Desto større forskjell det er mellom verdensmarkedpris og autarkipris, jo mer vil et land tjene på import. Da vil også omfordelingsvirkningene bli størst. Det vil dermed kunne oppstå konflikter mellom kort- og langsiktige interesser i et land. I dette avsnittet vil det vises til argumenter for og imot frihandel.

Få land har noe som ligner på komplett frihandel understreker Krugman og Obstfeld (2009). Hong Kong, en uavhengig økonomisk stat og en juridisk del av Kina, er den eneste moderne økonomien uten toll eller importkvoter. Helt siden Adam Smiths tid har økonomer argumentert for frihandel som et handelspolitisk ideal, hvorpå teoretiske modeller legger til grunn at frihandel vil bidra til å unngå effektivitetstap forbundet med importbeskyttelse. Et politisk argument for frihandel er at en forpliktelse til frihandel i

praksis kan være en god idé, selv om det i prinsippet kan finnes bedre politikk. Krugman og Obstfeld (2009) forklarer videre at økonomer ofte argumenterer med at handelspolitikk er dominert av politiske særinteresser fremfor hensynet til nasjonale nytte- og kostnadsvurderinger. Økonomer kan gjennom teorier forklare at tollsatser og eksportsubsidier kan øke nasjonal velferd, men i virkeligheten kan forsøk på å føre et avansert program for handelstiltak trolig bli fanget opp av interessegrupper. Dette kan resultere i at inntektene omfordeles til sektorer med politisk innflytelse.

Et godt argument for frihandel er at internasjonal konkurranse vil bidra til at bedrifter må utvikle nye metoder for å gjøre produktene konkurransedyktige. På den måten bidrar frihandel til læring og innovasjon (Krugman og Obstfeld 2009). Tre momenter for frihandel som de fleste økonomer deler felles syn over er: de konvensjonelle kostnadene ved å avvike fra frihandel er store, det er andre fordeler fra frihandel enn kostnadene tilknyttet proteksjonistisk politikk, og et hvert forsøk på å følge avanserte avvik fra frihandel vil bli undergravd av politiske prosesser.

Andre argumenter for frihandel er at økt handel kan bidra til flere arbeidsplasser i et land, konkurransekraften intensiveres, inntekt per innbygger forbedres og land kan gå bort fra ensidig produksjon av få råvarer. Hovedutfordring til de minst utviklede landene er tilbudssiden og ikke lenger at de stenges ute fra markedene på grunn av tollbarrierer (Høglund 2015). Norge kan sies å ha en svært sjenerøs ”nulltollordning” for de minst utviklede landene og andre lavinntektsland. For mange landbruksprodukter betyr dette en stor konkurransefordel på flere hundre prosent, og det anbefalles derfor at alle fattige utviklingsland bør ha en vesentlig tollfordel for sine varer på det norske matmarkedet. Likevel finnes det intellektuelle argumenter mot frihandel, og disse argumentene fortjener en rettferdig høring

Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) understreker at argumenter mot frihandel er vel så mange som argumentene for frihandel. Basert på denne litteraturen vil det bli presentert ulike argumenter mot frihandel. Et argument er at et land bli for avhengig av omverdenen ved at mindre av produksjon går til eget forbruk. Det vil kunne oppstå problemer i nedgangstider ettersom åpne økonomier er mer utsatte for internasjonale konjunktursvingninger. Et annet viktig argument er at omlegging av næringsstrukturen etter internasjonale priser ikke behøver å nå et lands driftsbalanse før etter mange år. Dette

kan føre til underskudd i handel med omverdenen, som ingen vet når vil avta. Eneste måten å forbedre handelsbalansen er å øke importen gjennom strukturendringer eller å minske importen gjennom proteksjonistiske tiltak. Et siste viktig argument som blir presentert av Austvik, Bredesen og Vårdal (2002) er at nyoppstartede bedrifter med et potensielt komparativ fortrinn eller stordriftsfordeler trenger tid til utvikling. Derfor trenger disse beskyttelse mot utenlandsk konkurranse, enten som toll på konkurrerende import eller som subsidier. Proteksjonistiske tiltak er som oftest iverksatt for å beskytte små grupper, som på tross av størrelsen likevel har stor politisk innflytelse.

Ut fra det overnevnte er det åpenbart at ulike land kan ende opp med å ønske forskjellige økonomiske ordninger og ikke minst ulike grader av åpenhet i forbindelse med internasjonal handel. Økonomiske ordninger kan variere med hensyn til hvilken grad et land tar sikte på å nå ulike markeder eller variere med myndigheters beslutninger om å allokere knappe ressurser. Det finnes heller ingen generaliserende modeller som fullt ut kan beskrive et land i virkeligheten.

Kapittel 5 MUL-landenes kjennetegn

I dette kapitlet vil det blir gitt en innføring i hva det vil si å ha status som MUL og hva som kjennetegner disse landene. Både med tanke på handelspolitikk og utviklingsstrategi.

5.1 Hvordan oppnå status som minst utviklet land

Per dags dato blir 48 land definert som minst utviklede land av FN (De forente nasjoner). Vedlegg A i oppgaven viser hvilke land dette gjelder. Listen over minst utviklede land blir hvert tredje år gjennomgått av en komité for utviklingspolitikk bestående av uavhengige eksperter som rapporterer til FNs økonomiske og sosiale råd. Komitéen kan anbefale nye land til listen eller avskaffe noens MUL status (United Nations Conference on Trade and Development 2015).

For å bli definert som et MUL-land må innbyggertallet være under 75 millioner og følgende tre kriterier må bli oppfylt:

(1) Lav bruttonasjonalinntekt per innbygger (basert på et treårig gjennomsnitt må bruttonasjonalinntekt pr. innbygger være under \$1035).

(2) Lav grad av menneskelig utvikling (defineres av indikatorer for: (a) ernæring, (b) helse, (c) utdanning og (d) lese og skrive ferdigheter).

(3) Økonomisk sårbarhet (defineres av indikatorer for: (a) ulike indekser på ustabilitet, (b) uoppnåelig diversifisering av økonomien, og (c) svakhet ved liten økonomi).

Så langt har 4 land blitt oppgradert fra å ha MUL-status. Botswana i 1994, Kapp Verde i 2007, Maldivene i 2011 og Samoa i 2014. I tillegg vil Ekvatorial-Guinea og Vanuatu bli oppgradert fra listen i 2017 (UNCTAD 2015).

5.2 Handelspolitikk i minst utviklede land

I løpet av de siste tiårene har det ifølge UNCTAD (2015) vært store endringer i gjennomføringen av handelspolitikk i utviklingsland. Mot slutten av andre verdenskrig og fram til 1990 ble ført en svært proteksjonistisk politikk, mens det i nyere tid har vært kraftige tollreduksjoner og kvoteavskaffelser. Prisbeskyttelser på over 200%, som tidligere var vanlig, er nå høyst sjeldent, selv om beskyttelsen er mindre ekstrem forekommer den fremdeles. UNCTAD (2015) viser til at handelspolitikken fremdeles holder en sterk importsubstituerende skjevhet i store deler av Afrika sør for Sahara og Sør-Asia. En importsubstituerende strategi innebærer å redusere importavhengighet gjennom egen produksjon av varer og industriprodukter. Selv i områder hvor handelsliberalisering har kommet lenger i utviklingen vil man finne land hvor importerte konsumvarer har toll på 30%, samt en rekke skjulte handelsskatter. Utbredelsen av importsubstituerende industrialisering har ført til flere store studier som tar sikte på å overbevise politikere om at landet ville tjent på en mer utadgående eksportorientert handelsstrategi. Disse studiene har vist at det er ingen økonomisk begrunnelse for tollsatser og kvoter som bidrar til at hjemlige priser er to til tre ganger høyere enn prisene i verdensmarkedet (Edward F. Buffie 2001).

Når det gjelder minst utviklede land vil det være svært avgjørende å se på handelspolitikken for jordbrukssektoren ettersom dette er å anse som det viktigste handelsområdet. Jordbrukssektorens økonomiske omforming krever en effektiv politisk koordinering, men ansvaret er som oftest spredt over flere departementer og etater. En effektiv interdepartemental koordineringsmekanisme, ledet av regjeringen eller noen på høyeste nivå i regjeringen kan bidra til å nå dette målet. Offentlig politikk kan i stor grad

bidra til å styrke produktiviteten i landbruket gjennom å investere i forskning og utvikling, utdanning og infrastruktur (UNCTAD 2015).

Som UNCTAD (2015) understreker er det en økende kjennskap til hvilken betydning offentlig politikk har for landbruksproduktivitet gjennom bevilgninger til forskning, utvikling og utdanning. I tillegg til betydning av investeringer i fysisk infrastruktur, institusjonell infrastruktur og sektortiltak. Offentlig investering i fysisk og institusjonell infrastruktur er en forutsetning for private investeringer i landbruket, mens begrensninger i utviklingen av finansmarkedet kan være et hinder.

Å forstå faktorene som avgjør produktiviteten i landbruket og potensielle kilder til produktivitetsvekst er avgjørende for å utforme politikk. Dette kan øke produktiviteten i minst utviklede land slik at levestandarden blir bedre og den økonomiske strukturen akselerer. Institusjonell infrastruktur og offentlig politikk kan bidra til å fremme eller hemme veksten for en sektors produktivitet. UNCTAD (2015) viser til at de viktigste faktorene for produktivitetsvekst i landbruket for minst utviklede land er teknologi, menneskelig kapital, offentlig investeringer, politikk, agroøkologiske forhold, klimaendringer og landbruksdiversifisering. Ved å utvide tilgangen til markeder og tilby lavere produksjons- og transaksjonskostnader, vil bedre infrastruktur øke investeringene, inntektene og tilbudsresponsen. Lignende fordeler gis også fra institusjonell infrastruktur slik som markeds plasser, kommunikasjonsnettverk, utdanning og helsetjenester, finans- og betalingssystemer. Investeringspolitikk kan derfor være med på å øke produktiviteten i landbruket, styrke forbindelsen mellom ikke-landbrukssektor og landbrukssektor i samme området.

5.3 Utviklingsstrategi i minst utviklede land

For å kunne oppnå økonomisk omforming av jordbruket kreves strategier for å utnytte mulighetene (UNCTAD 2015). Nøkkelen til dette er å utnytte synergien mellom jordbrukets oppgradering og jordbrukets økonomiske mangfold gjennom utvikling av RNFE (The Rural Non-Farm Economy). I hovedsetet blant utviklingsstrategier for fattigdomsbekjempelse i de minst utviklede landene er strukturelle endringer, kombinert med økt produktivitet. Mens inntektsoverføringer vil være nødvendig for fattige husholdninger, er omfanget av fattigdom i de aller fleste MUL-land og de logistiske utfordringen av slik art at inntektsoverføringer ikke er den viktigste bidragsyteren i

fattigdomsbekjempelsen. Inntekter fra økonomiske aktiviteter må økes, og for å kunne ha en bærekraftig økonomi må høyere inntekt besvares med høyere produktivitet. Dette vil kreve at produktiviteten blant sektorer økes, og at produktive ressurser reallokeres mellom sektorer og aktiviteter. Som innebærer at ressursene flyttes fra de med lavere produktivitet til de med høyere produktivitet.

En bærekraftig fattigdomsbekjempelse i de minst utviklede landene vil kreve en bestemt fattigdomsrettet strukturell omdanning. Dette vil innebære at det generelle arbeidsproduktivitetsnivået må økes, det må gis produktive økonomiske muligheter for hele arbeidsstokken, det laveste nivået av arbeidsproduktivitet må økes til et nivå som kan generer en inntekt over fattigdomsgrensen og til slutt sikre at slike produktivitetsøkninger går til å ekspandere husholdningers inntekter (UNCTAD 2015). Ideelt sett bør det i tillegg være en tilstrekkelig økning i skattegrunnlaget slik at offentlig inntekter møter kostnadene ved det sosiale tilbudet. Dette uten at skattebyrden skyves over på de fattigste husholdningene under fattigdomsgrensen.

Landbruksproduktiviteten er viktig både for velferden til befolkning i de minst utviklede landene og den strukturelle omformingen av deres økonomier. Strukturell omforming anses som en viktig rolle i jordbrukets økonomiske omforming og utvikling, samt styrking av RNFE (The Rural Non-Farm Economy). Dette kan videre defineres som alle aktiviteter knyttet til inntektsbringende arbeid som ikke foregår i jordbruket, men som generere inntekt til jordbruksområdene. Økt landbruksproduktivitet vil kunne redusere matvareprisene, og dermed øke reallønnen for de bosatte i landbruksdistriktene og byene. Det vil også sørge for at bytteforholdet med urbane aktiviteter ikke forandres og at matsikkerheten forbedres ved økte og stabiliserte matforsyninger. I den strukturelle endringsprosessen vil økt produktivitet i landbruket kunne frigjøre arbeidskraft og kapital til andre sektorer. Samtidig vil den generere overskudd til landbruket som igjen gir en kilde til hjemlig etterspørsel etter industrivarer og tjenester. Det øker dermed produktiviteten i flere sektorer, og akselererer utviklingsprosessen. Jordbrukets arbeidsproduktivitet i MUL-landene er mye lavere enn i industrilandene, samtidig har det vokst saktere, noe som har resultert i et større internasjonalt gap i arbeidsproduktiviteten. I perioden 2011-2013 tilsvarte MUL-landenes arbeidsproduktivitet i jordbruket om lag 19 prosent av industrilandenes, noe som er et mye større gap enn i industrisektoren. Dette

produktivitetsgapet anses som den viktigste årsaken til inntektsforskjellen mellom MUL-land og andre landegrupper (UNCTAD 2015).

Kapittel 6 Metode

I en vitenskapelig undersøkelse kreves det en definering av forskningsmetodene. I dette kapittelet vil mine metodiske valg, samt argumenter for og i mot disse valgene bli presentert. Asbjørn Johannesen, Per A. Tufte og Line Christoffersen (2010) definerer metode som en sentral del av empirisk forskning. Det dreier seg om ”å samle inn, analysere og tolke data”. I tillegg er hensikten med å utføre en empirisk forskning å fremskaffe kunnskap (Dag Jacobsen 2005). Jeg vil starte med å gjøre rede for valg av problemstilling, for deretter å redegjøre for valg av forskningsdesign. Avslutningsvis vil jeg runde av med redegjørelse av forskningsetikk og oppsummering av oppgavens metode.

Ifølge Jacobsen (2005) er det viktig å være klar over valgene som må tas i en forskningsprosess, samt hvilke konsekvenser disse kan og vil ha. Det finnes ingen perfekte forskningsprosesser, fordi alle forskningsprosesser vil være beheftet med feil, svakheter og manglende presisjon. Poenget med metode er derfor ikke å unngå feil, men å kunne belyse mulige svakheter knyttet til resultatene av en undersøkelse.

6.1 Utvikling av problemstilling

En problemstilling fungerer som en guide og restriksjon for oppgavens arbeid. Det er oppgavens problemstilling som styrer metodevalg, og som avgjør hvor vellykket undersøkelsen blir. Den angir da spørsmålet som undersøkelsen forventer å kunne besvare. Alle beslutninger med hensyn til datainnsamling, analyse, tolkning og rapportering styres av problemstillingen. Det er derfor viktig å utforme en god og aktuell problemstilling i startfasen av undersøkelsesprosessen (Johannesen, Tufte og Christoffersen 2010).

Etter å ha gjennomført kurset SØK700 - Internasjonal økonomi og globalisering, var jeg veldig sikker på at jeg ville skrive min masteroppgave innenfor dette emnet. Jeg fant tematikken, samt det dagsaktuelle utspringet i kurset meget spennende. I tillegg var jeg bestemt på at jeg ville skrive om noe som var samfunnsrettet, og samfunnsøkonomisk vinklet.

Etter en del tanker rundt ulike temaer, og samtale med min veileder, kom jeg frem til at jeg ønsket å studere hvilken effekt og sammenheng det er mellom import fra MUL-land og frihandelsavtalen. Med andre ord hvilken betydning denne ”nulltollordningen” har hatt. Årsaken til at valget falt på dette var fordi temaet var spennende, interessant og fordi internasjonal handel er et svært dagsaktuelt tema.

Som illustrert i litteraturdelen er det store oppnåelige effekter ved internasjonal handel, og ikke minst ved frihandel kontra handel med tollbelagte varer. Ifølge Jacobsen (2005) er en forskningsprosess en systematisk undersøkelse av ett eller flere problemstillinger som er presise og avgrensede. På bakgrunn av dette vil det i denne undersøkelsen være aktuelt å kun fokusere på land som har frihandelsavtale med Norge og importmengden fra disse. Hvordan oppgavens problemstillingen utformes er som oftest avhengig av forskningsdesignet. Mark N.K. Saunders, Philip Lewis og Adrian Thornhill (2009) uttrykker at det er viktig med symmetri i et utfall. Dette innebærer at funnene i undersøkelsen er verdifulle og interessante uansett hva de viser. På bakgrunn av overnevnte momenter og innledende litteraturanalyse har jeg utarbeidet følgende problemstilling for denne oppgaven:

Hvordan kan import fra de minst utviklede landene best beskrives, og har frihandelsavtalen ført til en importøkning?

Hovedprinsippet i problemstillingen er import og frihandel. Økonomisk teori forteller at handel vil øke gjennom frihandel, men i realiteten trenger ikke dette å være tilfellet. Ved å studere hvordan import fra MUL best kan beskrives, kan jeg eksempelvis finne ut om det er en sammenheng mellom bruttonasjonalprodukt og eksportvolum til Norge. Ved å undersøke om frihandelsavtalen har ført til en importøkning vil jeg finne ut om det har vært en økning eller reduksjon i importvolumet etter innføringen av avtalen. Med dette vil jeg se om det er en kausal sammenheng mellom frihandelsavtalen og importøkning. Det innledende litteraturkapittelet er utarbeidet rundt begrepene frihandel og import, og har som formål å gi en god teoretisk forståelse rundt funnene denne undersøkelsen vil få. Hovedformålet med denne oppgaven er å øke kunnskapen rundt betydningen av frihandel, og hva som kjennetegner landene det importeres fra.

6.2 Forskningsdesign

Forskningsdesign er en generell plan for hvordan en undersøkelse skal organiseres og gjennomføres for at problemstillingen skal kunne besvares. Den generelle planen er en prosess på følgende vis; utarbeide idé, utforme problemstilling, datainnsamling, analyse og tolkning, og til slutt ferdig resultat (Jacobsen 2005). Den inneholder klare mål utledet fra problemstillingen, og det skal være gyldige grunner for alle beslutninger som tas på bakgrunn av forskningsdesignet. I tillegg skal begrunnelser alltid være basert på problemstillingen og dens formål, samt samsvare med forskningsfilosofien (Saunders, Lewis og Thornhill 2012). Dette innebærer at det er problemstillingens formål som legges til grunn for valg av forskningsdesign. Det skilles mellom tre ulike forskningsdesign; eksplorativt, deskriptivt og forklarende.

Eksplorativ forskning er til verdifull hjelp dersom det stilles åpne spørsmål. Det er et nyttig design hvis man ønsker å avklare forståelsen av et problem, og er usikker om hva som nøyaktig er problemet. Det finnes flere måter å gjennomføre eksplorativ forskning på. Å være fleksibel, åpen eller strukturert. Eksplorativ forskning har en fordel av å være fleksibel og tilpasningsdyktig for endringer. Dersom man gjennomfører eksplorativ forskning må man være villig til å endre retninger som følge av ny data og kunnskap som dukker opp. Eksplorativ forskning kan starte med et bredt fokus, men vil bli smalere utover i forskningsprosessen.

Deskriptiv forskning har som formål å oppnå en nøyaktig profil av hendelser, personer eller situasjoner. Det kan være en forlengelse eller forløper til eksplorativ forskning. Det er nødvendig å ha et klart bilde av fenomenet man vil innhente data om før datainnsamlingen begynner. Deskriptiv forskning har en veldig klar plass, og man bør tenke på det som en tilnærming mot et endepunkt. Forskningmetoden måler det som allerede eksisterer.

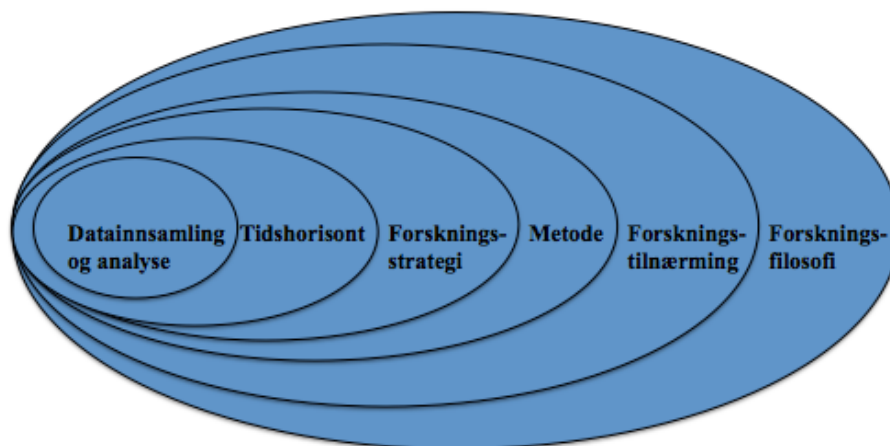
Til slutt har vi forklarende forskning som innebærer å etablere kausale forhold mellom ulike variabler. Hovedvekten her ligger i å studere en situasjon eller et problem for å kunne forklare forhold mellom variabler. I tillegg er det et strukturert arbeid, som oftest med statistiske verktøy (Saunders, Lewis og Thornhill 2012).

Jeg har valgt å studere min problemstillingen med en deskriptiv vinkling, da den er best egnet for å besvare min problemstilling. Dette fordi deskriptiv forskning kjennetegnes av å

skape et korrekt bilde av situasjonen som er ønsket å undersøke. Videre ønsker jeg derfor å drøfte mine resultater på bakgrunn av situasjonen beskrevet, og dermed forsøke å finne kausal sammenheng.

Metode innebærer hvilke teknikker og prosedyrer som brukes til å innhente og analysere forskningsdata, samt hvilke begrensninger som gis (Saunders, Lewis og Thornhill 2012). De ulike valgene i metode vil i stor grad henge sammen og enkelte valg vil påvirke andre metodiske valg. Saunders, Lewis og Thornhill (2012) illustrerer ved hjelp av en ”forskningsløk” hvordan de forskningsmetodiske valgene henger sammen. Tanken bak denne løken er å skrelle seg inn mot sentrum etter hvert som en tar sine metodiske valg. Den illustrerte ”forskningsløken” vil danne grunnlaget for utformingen av dette kapittelet ved at jeg starter med forskningsfilosofi, og avslutter med datainnsamling og analyse.

Figur 6.2: Forskningsløk

Notat: Figuren er tilpasset oppgaven. Kilde: (Saunders, Lewis og Thornhill 2012, 160)

6.2.1 Forskningsfilosofi

Forskningsfilosofien som adopteres inneholder viktige antakelser for måten man ser verden på. ”*These assumptions will underpin your research strategy and the methods you choose as part of that strategy.*” (Saunders, Lewis og Thornhill 2012). Gjennom undersøkelsesprosessen vil nye antakelser forme hvordan jeg forstår metoden som benyttes og hvordan jeg tolker funnene. Forskningsfilosofi klassifiseres som positivisme ved kvantitativ forskning eller interpretivisme ved kvalitativ forskning. Positivisme er den epistemologiske posisjonen som innebærer å bruke teori og innhentet observerbar data til å

forske etter kausale sammenhenger. Interpretivisme fokuserer på å forstå forskjeller mellom menneskers rolle som sosiale aktører. Noe som indikerer at den legger vekt på å drive forskning blant mennesker fremfor objekter (Saunders, Lewis og Thornhill 2012). I denne oppgaven ser jeg på virkningene som følge av frihandel basert på handelsdata, og ikke på menneskers roller eller atferd i forbindelse med handel. På bakgrunn av at jeg ønsker å besvare problemstillingen gjennom teori og innhentet data, kan jeg konkludere med at jeg følger et positivistisk utgangspunkt.

6.2.2 Forskningstilnærming

Som neste ledd i vitenskapsteorien må det defineres om undersøkelses tilnærming er deduktiv eller induktiv. Med forskningstilnærming siktes det til hvordan man går fram i en forskningssprosess. En deduktiv studie kan sies å gå fra det generelle til det konkrete og spesifikke. Fremgangsmåten i en slik tilnærming er å ta utgangspunkt i en teori. Deretter legges fram en hypotese med utgangspunkt i teorien og så utlede en testbar hypotese ved hjelp av eksisterende litteratur. Videre prosess er å undersøke forutsetningen og logikken i argumentet som produserte hypotesen, teste denne, og til slutt forklare kausale sammenhenger mellom konseptene. For eksempel om nedgangen i antall flypassasjerer skyldes økte billettpriser. En annen egenskap med en deduktiv tilnærming er generalisering, noe som innebærer at resultatene fra det utvalget som er undersøkt kan generaliseres til alle enheter i samme eller lignende populasjon (Jacobsen 2005). Deduktiv tilnærming innebærer med andre ord at det teoretiske utgangspunktet er utarbeidet før datainnhenting begynner, og man følger et strukturert opplegg.

I en induktiv tilnærming er utgangspunktet det motsatte fra en deduktiv fremgangsmåte, ved at man beveger seg fra det spesifikke til det generelle. I en slik tilnærming ønsker man å få en oppfatning og forståelse av virkeligheten gjennom å analysere data, for så å formulere en teori eller et konseptuelt rammeverk som et resultat av observert data (Saunders, Lewis og Thornhill 2012). Kort resonert vil deduktive studier teste teorier mot virkeligheten, mens induktive studier danner teorier ut fra studier om et fenomen. Belyst av Jacobsen (2005) er det avgjørende å ha et åpent sinn og sørge for at all data samles inn før systematisering og analyse utføres.

På bakgrunn av beskrivelser som er presentert gjennom Jacobsen (2005) og Saunders, Lewis og Thornhill (2012) vil jeg følge en deduktiv tilnærming. Dette kan videre forsvares

med at jeg har utledet en problemstillingen med utgangspunkt i teori og hvor denne skal testes ut gjennom empirisk data, noe som indikerer en deduktiv tilnærming.

6.2.3 Metode

Metodevalg går som nevnt ut på hvordan datainnsamlingen og analysene gjennomføres. Det skilles mellom to ulike former for forskningsdesign; kvantitativ eller kvalitativ. ”*Quantitative is often used data analysis procedure that generates or uses numerical data, while qualitative is often used for data analysis procedure that generates or uses non-numerical data.*” (Saunders, Lewis og Thornhill 2012). Ved valg av forskningsdesign vil det være avgjørende om innsamlet data er numerisk og kvantifisert eller ikke-numerisk. Forskjellene de to metodene utgjør er både problematiske og snevre ettersom mange forskningsdesign er en kombinasjon av begge (Saunders, Lewis og Thornhill 2012). Dette kalles for multimetode. Alan Bryman (2006) mener at ved å benytte flere teknikker vil man overvinne svakeheter assosiert med én metode, samt gi rikere datainnsamling, analyse og tolkning. I denne avhandlingen har jeg valgt å benytte meg av en kvantitativ tilnærming da dette gjør det mulig å teste den utarbeidede problemstillingen på en presis måte. Empirien vil bli hentet fra eksisterende statistikk og analysert kvantitativt. Jeg vil også basere mitt valg av metode på teorier presentert av Jacobsen (2005). Jacobsen (2005) forklarer at kvantitativ metode egner seg best når man har god kjennskap til temaet man skal undersøke, eller dersom det er ønskelig å beskrive graden av et fenomen.

6.2.4 Strategi

En startegi er en handlingsplan for å oppnå et mål, og en forskningsstrategi kan derfor bli definert som en plan på hvordan en forsker vil gå fram for å besvare sin problemstilling. En fordel ved kvantitativ metode er at man kan undersøke svært mange enheter samtidig. Alle enhetene vi er interesserte i, kalles for den teoretiske populasjonen. Dersom vi ikke har mulighet til å undersøke alle enheter, må vi foreta et utvalg som er representativt. Det er med andre ord ønskelig å generalisere fra utvalg til populasjon (Jacobsen 2005). Ulike forskningstradisjoner har ført til en rekke mulige forskningsstrategier og hvor strategien prinsipielt er linket til forskningsdesign, forskningsfilosofi og framgangsmåte. En bestemt forskningsstrategi bør ikke bli sett på som bedre eller dårligere enn noen annen. Nøkkelen til riktig valg av forskningsstrategi er at man oppnår en rimelig grad av enighet i hele

forskningsdesignet, slik at man er i stand til å besvare problemstillingen og oppfylle målene. Valg av forskningsstrategi vil derfor være guidet av problemstilling og målene.

I denne oppgaven vil jeg følge forskningsstrategien casestudie. Caseundersøkelser kjennetegnes ved at man over en bestemt tid samler inne så mye data som mulig om et avgrenset fenomen, altså case (Johannesen, Tufte og Christoffersen 2010). Det kan benyttes ulike datakilder, men fellestrekket er tid- og stedsavhengighet. Det vil si at caset studeres i en gitt omstendighet. Casestudier kan benytte kvantitative data slik som eksisterende statistikk. Ifølge Tim Morris og Stephen Wood (1991) vil strategien ved en casestudie være spesielt interessant hvis man ønsker en rik forståelse av sammenhengen med undersøkelsen. Likeledes definerer Saunders, Lewis og Thornhill (2012) casestudie som en *”research strategy that involves the empirical investigation of a particular contemporary phenomenon within its real-life context”*. Det dagsaktuelle fenomenet problemstillingen undersøker er frihandel. Der fokuset rettes mot dens effekter på norsk import. Når det gjelder å gjennomføre en undersøkelse innenfor fenomenets naturlige kontekst, vil jeg studere fenomenet ved å benytte innehtet loggført handelsdata. I denne oppgaven vil jeg ikke ha behov for å generalisere fra utvalg til populasjon ettersom jeg skal inkludere samtlige land i MUL-ordningen i undersøkelsen.

6.2.5 Tidshorisont

Ved gjennomføring av masteroppgaven er det viktig å ta hensyn til den begrensede tiden som er til rådighet. Som regel innebærer dette at innsamling av data må skje innenfor en kort tidsperiode. I utarbeidelsen av undersøkelsen er det viktig å gjøre opp en mening om det er ønskelig at undersøkelsen skal framstille en hendelse for ett bestemt tidspunkt eller flere hendelser over en gitt periode. Tidshorisonten for en hendelse på ett bestemt tidspunkt betegnes som tverrsnitt, mens hendelser over en gitt periode kalles paneldata (Saunders, Lewis og Thornhill 2012). På bagrunn av dette vil denne oppgaven bli betegnet som paneldata fordi jeg skal undersøke endringer over en gitt tidshorisont ved hjelp av historisk data. Gary D. Bauma og G. B. J. Atkinson (1995) uttrykker at grunnspørsmålet i en paneldata studie er om det har vært endringer over tid. Ifølge Saunders, Lewis og Thornhill (2012) er hovedstyrken til en paneldatastudie at den har kapasitet til å studere endringer og utvikling. Som tidligere nevnt vil datainnsamlingen basere seg på historisk data. På den måten kan jeg måle endringer i importmønsteret som følge av frihandelsavtalen.

6.2.5 Datainnsamling og analyse

Kvaliteten på innsamlet data og total datamengde er meget viktig for oppgavens resultat og holdbarhet. Tilgang til gode datakilder er derfor essensielt for gjennomføring av en god analyse. Formålet med kvantitativ analyse er å teste ut hvorvidt en antakelse om virkeligheten stemmer overens med det datamaterialet man har samlet inn (Store Norske Leksikon 2014_a). Jeg vil her gå igjennom hvilke datakilder som er brukt og hvordan analysen har blitt gjennomført. Dette vil kun være en innføring i metodikken. Kapittel 7 vil gi en mer detaljert beskrivelse av hvordan datakildene har blitt benyttet.

Jacobsen (2005) beskriver to ulike former for datakilder; primær - og sekundærdata. Opplysninger som samles inn for første gang og direkte fra mennesker eller grupper kalles for primærdata. Typiske metoder som blir benyttet ved innhenting av primærdata er intervjuer, observasjoner eller spørreskjema. Den andre typen er sekundærdata, som innebærer at forskeren ikke samler inn data direkte fra kilden. I stedet baserer forskeren seg på å samle inn opplysninger av andre. Sekundærdata blir ofte benyttet i kvantitative analyser, og svært ofte innen økonomi ved at det blir benyttet eksisterende statistikker. Ved bruk av sekundærdata er det viktig å være bevisst på utvalget av kilder i henhold til hvor dataene kommer fra og hvem som har samlet dem inn. Om statistikken er troverdig avhenger av kildene den stammer fra. Sekundærdata blir brukt i både deskriptiv og forklarende studier (Saunders, Lewis og Thornhill 2012).

Kilden i denne oppgaven er i hovedsak sekundær data som er utarbeidet fra WITS (World Integrated Trade Solution) og SSB (Statistisk sentralbyrå). For oppgavens funn og holdbarhet er det svært viktig at datakilden gir så god oversikt som mulig over all import til Norge i det aktuelle tidsrommet undersøkelsen omfatter. En annen årsak til at jeg måtte benytte sekundær data er at jeg skal undersøke endringer over en gitt tidsperiode, noe som vil være vanskelig å innhente på andre måter.

All form for datanalyse, uavhengig om det er kvalitativ eller kvantitativ metode har ifølge Tor Grenness (2001) det samme formålet. Nemlig å skape orden og oversikt over innsamlet datamateriale. Videre må dataen gjennomgås, ordnes og struktureres slik at det kan benyttes til tolkning. I denne oppgaven har det blitt gjort en betydelig jobb i å fremstille riktig og strukturert data slik at utsiktene for gode analyser og tolkninger er til stede.

Til å starte med trengte jeg en total oversikt over samtlige land som ble definert som MUL. En slik oversikt fikk jeg ved å benytte MUL-listen utarbeidet av FN (Forente Nasjoner). Denne ble sist oppdatert den 11. desember 2015. Ingen endringer ble foretatt på listen, men det ble gjort vurdering av landene med MUL status. Ved å benytte FN som kilde er jeg forsikret om at samtlige land i denne undersøkelsen er korrekt definert som MUL og at listen ikke inneholder feil eller mangler. I tillegg er listen av nyeste versjon. FNs liste finnes i sin helhet i vedlegg A.

Videre bestod arbeidet i å innhente handelsdata basert på listen over MUL. Jeg startet med å sammenligne handelsdata fra databankene WITS og SSB. Raskt innså jeg at WITS hadde vesentlig større datamengde enn SSB. På bakgrunn av dette valgte jeg primært å benyttet handelsdata fra WITS, deretter supplere med data fra SSB der det var mulig. All importdata fra WITS er i løpende USD og ikke justert for inflasjon.

Selve prosessen med å innhente data viste seg å være en større oppgave enn forventet, da jeg manuelt måtte hente ut data land for land, samt år for år. Jeg startet med å innhente data fra WITS for alle landene og i perioden 1990-2014. Som nevnt i innledende teori ble ordningen innført i år 2002. Årsaken til at jeg ønsker å inkludere såpass mange år, er fordi jeg blant annet ønsker å se om det har vært en spesifikk endring i importmengden etter at ordningen ble innført i år 2002. Etter at all rådata var innhentet måtte dataen ryddes. For det første inneholdt mye av dataen ulike mengder desimaler, i tillegg var all data fra WITS oppgitt i tusen og i Amerikanske Dollar. Vedlegg C og D viser rådata i sin helhet. Til å begynne med fjernet jeg alle desimaltall ved å avrunde til nærmeste hele. Deretter ble alle tall omgjort til sin naturlige form, men fremdeles var alt i USD, og jeg ønsket det i norske kroner. For å løse dette benyttet jeg statistikkbanken til Norges Bank hvor årgjennomsnittlig kurs for USD ble innhentet. Dette finnes i vedlegg B. Deretter beregnet jeg handelsdataen for hvert respektive år opp mot årgjennomsnitt på USD i samme år. Eksempelvis vil handelsdata fra år 2000 beregnes mot årgjennomsnitt for USD i år 2000, og så videre. Grunnen til at jeg gjorde det på denne måten og ikke bare tok gjennomsnittlig kurs for hele undersøkelsesperioden, var fordi det viste seg å være store variasjoner i kursen, opp mot 3 kroner. Ved å gjøre det slik, fikk jeg en mer korrekt importverdi per år. Etter at dette var gjennomført hadde jeg en komplett oversikt over importmengder i norske kroner og i sin naturlige form. Videre ønsket jeg å supplere med handelsdata fra SSB der det var mangelfull data hos WITS. Dette for å gjøre undersøkelsen mer valid.

På samme måte ble all data fra SSB innhentet i perioden 1990-2014. Innhentet rådata fra SSB er i millioner, NOK og pr. måned, så også her måtte dataen ryddes. Vedlegg E og F viser rådata fra SSB. Etter at dataen var ryddet slik at alt ble oppgitt som år i stedet for måneder, sammenlignet jeg filene med data fra SSB og WITS. Dette for å kunne utarbeide en endelig datafil for selve analysearbeidet.

Vedlegg G viser den utarbeidede datafilen for analysearbeidet. Det var svært lite som kunne suppleres med data fra SSB, men der det var mulig ble dette gjort. Som datafilen viser, er det flere land det ikke finnes importtall fra. Årsakene rundt dette vil jeg komme tilbake til i kapittel 7. Jeg vurderer utarbeidet datamateriale som tilstrekkelig for gjennomføring av en god analyse. Datainnsamlingen og datanalsen bærer preg av å være kvantitativ og deduktiv.

Ved gjennomføring av analysearbeid vil jeg benytte deskriptiv statistikk og regresjonsanalyse. Dette innebærer at jeg systematisk beskriver størrelser og sammensetninger av populasjonen ved hjelp av tabeller, grafer og ulike tallmål. I tillegg vil regresjonsanalyser bli benyttet for å blant annet undersøke om det har vært en høyere import etter innføringen i år 2002. For å skille periodene med og uten frihandel har jeg benyttet en dummy variabel. Hvordan analysene har blitt gjennomført vil bli utdypet i kapittel 7.

6.3 Forskningsetikk

Etikk handler om prinsipper, retningslinjer og regler ved vurdering om handlinger er riktige eller gale. For forskningsvirksomheter gjelder slike regler og retningslinjer på lik linje med annen virksomhet i samfunnet. Etikk vil først og fremst dreie seg om forholdet mellom mennesker, det vil si hva vi kan og ikke kan gjøre mot hverandre. Etikk er likevel ikke bare begrenset til bestemte handlinger. Mange av de måtene som direkte eller indirekte kan påvirke andre, vil reise etiske spørsmål. Det er her forskning kommer inn i bildet. Dette gjelder forøvrig all forskning, og da spesielt samfunnsforskning fordi denne berører enkeltindivider og menneskelige forhold. Etske problemstillinger vil oppstå dersom forskning direkte berører mennesker. Spesielt i forbindelse med innsamling av data, uavhengig om det er deltakende observasjon, intervjuer eller eksperimenter (Johannessen, Christoffersen og Tufte 2010). Ved planlegging av forskning, søking om tilgang til organisasjoner og individer, datainnsamling, analyser og rapportering vil etiske hensyn dukke opp. I forbindelse med forskning refererer etikk til hensiktsmessig atferd overfor

rettighetene til de som er gjenstand for gjennomføring av arbeidet, eller som blir påvirket av det. Forskningsetikk relateres derfor til hvordan problemstillingen formuleres og tydeliggjøres, forskningsdesignet, innsamling av data, lagring av data, analyse av data og presentasjon av forskningsresultatene på en moralsk og forsvarlig måte. Dette innebærer at måten forskningen er designet på må være både metodisk solid og moralsk forsvarlig for alle involverte parter (Saunders, Lewis og Thornhill 2009). Jacobsen (2012) angir at det kan oppstå etiske dilemma ved tre sentrale aspekter. Mellom forsker og oppdragsgiver gjennom blant annet kjøp av fabrikkerte resultater. Gjennom forsker og undersøkte, ved at forskningen for eksempel skader andre mennesker, enten psykisk eller fysisk og til sist mellom forsker og samfunnet, ved at forsker eksempelvis ikke er nøytral eller tar noens parti.

Med fokus på etiske utfordringer med hensyn til denne undersøkelse kan det utelukkes at etiske utfordringer kan oppstå mellom forsker og andre parter. Årsaken til dette er at oppgaven ikke blir skrevet på vegne av en oppdragsgiver, eller tredjepart. På samme måte kan jeg utelukke etiske utfordringer mellom forsker og undersøkte, da det hverken vil være enkeltindivider eller organisasjoner jeg forholder meg til. Når det skal velges metode for undersøkelser, er det svært avgjørende for forskningsresultatene at forskeren velger en metode som tillater å innhente de data som er mest relevant og pålitelig ut ifra problemstillingen. I kommende avsnitt vil jeg fokusere på styrker og svakheter i denne utredningen med hensyn på reliabilitet og validitet.

6.3.1 Reliabilitet

Et sentralt spørsmål i en undersøkelse er dataens pålitelighet, også kjent som reliabilitet. Reliabilitet knytter seg til undersøkelsens data, og er konsentrert rundt hvilke data som benyttes, hvordan det samles inn, og hvordan det bearbeides. Litteraturen påpeker videre at reliabiliteten i en kvantitativ undersøkelse er kritisk og at det finnes forskjellige måter å teste dataens reliabilitet på (Johannessen, Christoffersen og Tuft 2010). Reliabilitet blir av Saunders, Lewis og Thornhill (2009) definert som ”*which data collection technique or techniques will yield consistent findings, similar observations would be made or conclusions reached by other researchers or there is transparency in how sense was made*”. Dette innebærer at reliabilitet handler om hvorvidt teknikkene ved datainnsamlingen er konsistente og i hvilken grad teknikkene vil bære preg av konsistente

funn dersom undersøkelsen utføres ved en annen anledning, eller av andre observatører og om det er transparens.

Det finnes som nevnt ulike måter å teste reliabiliteten på. Dersom funnene fra de ulike testene blir det samme er det et tegn på høy reliabilitet. Johannessen, Christoffersen og Tuft (2010) viser til to mulige tester; den ene går ut på å gjenta samme undersøkelse på samme gruppe over forskjellige tidsrom, mens den andre fremgangsmåten er at flere forskere undersøker samme fenomen.

Reliabiliteten i denne undersøkelsen må vurderes opp mot overnevnte kriterier.

Gjennomføringen av oppgavens datainnsamling har blitt gjort på en så solid måte som mulig ved at data er innhentet fra databankene WITS og SSB. Ved å benytte disse kildene er trusselen for lav reliabilitet ansett som svak. I tillegg er dette offentlige databanker, noe som betyr at dersom andre gjentar undersøkelsen vil de oppnå samme funn som meg. Basert på dette mener jeg at oppgaven har god reliabilitet. I tillegg er undersøkelsen utført med objektive vurderinger, og ingen data har blitt manipulert for å påvirke eller oppnå ønskede funn.

6.3.2 Validitet

Validitet er et mål på om det vi har undersøkt faktisk stemmer overens med det vi ønsket å undersøke, altså om empirien er gyldig og relevant (Ola Askheim og Tor Grenness 2008). Validitet er opptatt av hvorvidt det er kausalitet, og kausalt forhold mellom variabler. Validitet defineres av Saunders, Lewis og Thornhill (2012) som *“(1) the extent to which data collection method or methods accurately measure what they were intended to measure, and (2) the extent to which research findings are really about what they profess to be about”*. For oppgavens validitet er det derfor viktig med troverdig og relevant data, og det skilles mellom forskjellige delkomponenter for validitet; begrepsvaliditet, intern - og ytre validitet (Johannessen, Christoffersen og Tuft 2010). Jacobsen (2005) forklarer at kvantitativ metode har sin styrke i ytre validitet, og sin svakhet i intern validitet, mens det for kvalitativ metode er det motsatt. Kvantitativ har sin styrke knyttet til avstand og oversikt. Det er allikevel verdt å merke seg at validitet ikke er noe som er absolutt, altså om dataen er valid eller ikke-valid, men at det kan fungere som et kvalitetskrav som kan være bortimot oppfylt (Thorleif Lund 1996). På generelt grunnlag kan man si at hvor god en undersøkelse er, avhenger av alle de fire forholdene; validitet, begrepsmessig validitet,

intern validitet og ytre validitet. Disse fire danner undersøkelsens totale gyldighet (Jacobsen 2005).

Begrepsvaliditet er et typisk målingsfenomen, og dreier seg om hvorvidt det er relasjon mellom fenomenet som ønskes undersøkt, og dataen (Johannessen, Christoffersen og Tufte (2010). Samtidig omhandler det hvorvidt man har fått med riktig informasjon og om korrekt måleapparater har blitt brukt. I tillegg hvor stor grad forskningsdesignet var egnet til å innhente den informasjonen jeg ønsket (Jacobsen 2005).

Intern validitet omhandler hvorvidt det er dekning i innhentet data for de konklusjonene jeg trekker mellom årsak og virkning, altså om resultatene oppfattes som riktige. Hvis det trekkes en slutning om årsak og virkning uten at det er dekning for dem, vil dette uttrykke at dataene blir presentert feil, og resultatet blir fremstilt feil. Intern validitet er med andre ord en forutsetning for i hvilken grad vi kan si at det eksisterer en kausal sammenheng (Jacobsen 2005). Det vil si i hvilken grad vi kan konkludere med at effekten kommer fra den årsaken vi tror, eller om det kan være andre utenforliggende virkninger. Intern validitet er mest essensiell ved eksperimentelle studier og kausalanalyser (Jacobsen 2005).

Mens den interne validiteten går ut på om vi har beskrevet fenomenet på riktig måte, så dreier ytre validitet seg om i hvilken grad funnene fra undersøkelsen kan generaliseres. Det vil si om resultatene kan overføres til andre områder (Jacobsen 2005). Ved bruk av kvantitativ metode antar vi at fenomenet eksisterer, men det er usikkerhet omkring omfanget og hyppighet. ”The research results from a particular study are generalisable to all relevant contexts” (Saunders, Lewis og Thornhill 2012). Målet er derfor å generalisere fra få til mange enheter, kalt statistisk generalisering. Det er verdt å merke seg at det har liten hensikt å forsøke å generalisere hvis kravene til validitet, begrepsmessig validitet, og intern validitet ikke er tilfredsstillt. Vi kan med andre ord si at dette er forutsetninger for ytre validitet (Jacobsen 2005).

På lik linje med reliabiliteten må validiteten også vurderes opp mot overnevnte kriterier. I denne oppgaven er jeg klar over at det finnes trusler i forbindelse med validiteten. Når det gjelder intern validitet er jeg klar over at trusselbildet er manglende importtall fra noen av landene. Dette kan i teorien påvirke om resultatene oppfattes som riktige, altså om det eksisterer en kausal sammenheng. Men på en annen side mener jeg at den manglende dataen utgjør en for liten andel av den totale datamengden til å kunne påvirke den kausal

sammenhengen for undersøkelsen. I arbeidet med å kunne øke den interne validitet har jeg vært nøyaktig med å sørge for at alle land inkluderes i handelsdataen. I tillegg anser jeg WITS og SSB som to meget valide kilder.

6.4 Fordeler og ulemper knyttet til kvantitativ tilnærming

En åpenbar fordel ved kvantitativ metode er at den standardiserer informasjonen og gjør den lett å behandle. Spesielt ved å benytte dataprogrammer til å få oversikt over stort og komplekst materiale, og til å avgrense undersøkelsen. I tillegg kan man nå ut til mange respondenter, og få et representativt utvalg, som øker sjansen for å generalisere. En klar fordel ved kvantitativ metode er at man kan beskrive forholdet presist, spesielt med tanke på omfanget av et fenomen. Denne tilnærmingen gjør det enklere å strukturere informasjon, trekke frem hovedpoengene, og skille mellom det typiske, det vanlige og avvikene. Når det gjelder ulemper ved kvantitativ metode vil den største faren være at det gir et overfladisk preg på undersøkelsen. Etersom vi ønsker å måle mange forhold, er det vanskelig å gå i dybden. En annen ulempe er at forskeren på forhånd definerer hva som er relevant og riktig i undersøkelsen. Til slutt kan for stor avstand mellom forsker og det som undersøkes føre til lav forståelse av fenomenet som undersøkes. Det er ingen som møtes ”ansikt til ansikt”, og på den måten er forsker og det undersøkte totalt ukjent for hverandre (Jacobsen 2005).

6.5 Oppsummering av metode

Gjennom dette kapittelet har jeg gjort flere metodiske valg, og for å få en enkel oversikt over disse har jeg laget en skjematisk oppsummering i tabell 6.5.

Tabell 6.5: Oppsummering

Forskningsdesign	Deskriptiv forskning
Forskningsfilosofi	Positivistisk utgangspunkt
Forskningstilnærming	Deduktiv tilnærming
Metode	Kvantitativ innsamling av data
Forskningsstrategi	Casestudie
Tidshorisont	Paneldata
Datainnsamling og analyse	Datakilder: WITS, SSB, Norges Bank, Verdensbanken og FN Analyser: Deskriptiv - og regresjonsanalyse
Forskningsetikk	Reliabilitet: God reliabilitet Validitet: Noe trusselbilde når det gjelder intern validitet

Kapittel 7: Analyse av data

Målet med analysen er å belyse sammenhengen mellom frihandel og norsk import fra MUL-land. I kapittelet vil jeg presentere de ulike analysene som har blitt gjort og resultatene av disse. Som presentert i metodekapittelet er det benyttet ulike datakilder i forsøket på å beskrive importsituasjoner og importutvikling i forbindelse med den innførte MUL-ordningen. Et godt støttepunkt i utforming og presentasjon av disse analysene, er å anvende deskriptiv analyse og regresjonsanalyser. Som beskrevet er grunnlaget for analysen innhentet handelsdata, og på bakgrunn av datautvalgets observasjonsmengde og perioderestriksjoner har jeg til hensikt å besvare oppgavens problemstilling.

Dette analysekapittelet består av tre delkapitler med flere underliggende analyser. Delkapittel 7.1 vil være en deskriptiv del hvor jeg skal analysere import per år, eksport per MUL-land, eksport basert på bruttonasjonalprodukt og bruttonasjonalprodukt per innbygger. Videre vil jeg analysere geografisk beliggenhet, eksport basert på beliggenhet, MUL-land sortert etter eksportstørrelse og til slutt valutakursens importpåvirkning. Delkapittel 7.2 vil være en kombinasjon av deskriptiv analyse og regresjonsanalyse for å undersøke om MUL-ordningen har resultert i en importutvikling. Bakgrunnen for dette er å se om handelsavtalen har påvirket importen. For analyser i delkapittel 7.2 vil jeg studere periode 1990-2013. Grunnet lite handelsdata i årene før 1990, var jeg nødt til å la analyseperioden for tollbelagt import være 1990-2001, mens perioden med frihandel vil være 2002-2013. Årsaken til at analysen går til og med år 2013, er for å ha like mange perioder før og etter innføring av ordningen. I delkapittel 7.3 har jeg kjørt regresjonsanalyser på eksport til Norge som en funksjon av en BNP-variabel og en geografi-variabel. Dette er fordi jeg vil undersøke effekten av å være geografisk utfordret.

7.1 Deskriptiv analyse

For dette analysearbeidet har jeg benyttet eksterne handelsdata fra WITS (World Integrated Trade Solution) og SSB (Statistisk Sentralbyrå). Som et utgangspunkt for analysen er det vurdert mikroøkonomisk importsituasjon og importutvikling for alle land med status som MUL. Det er videre viktig å bemerke at jeg vil inkludere hele 2002 i analysene, til tross for at MUL-ordningen trådte i kraft fra 1. Juli 2002. Årsaken til at hele året inkluderes, er begrensede muligheter for å innhente handelsdata pr. måned fra WITS. I tillegg mener jeg at det er relevant å dekke 2002 i analysen. I stedet for å ekskludere dette året vil jeg i analyser og konklusjoner ta hensyn til at 50 prosent av året ikke er en del av

MUL-ordningen. Videre har mye tid gått med på å utarbeide et datasett som i størst mulig grad er valid og pålitelig. Men til tross for utallige kryssjekkinger er det likevel urimelig å utelukke at datasettet ikke inneholder feil. Informasjon fra både WITS og SSB kan inneholde trykkfeil, eller feil og mangler i henhold til innsamlet data. Jeg ønsker også å presisere at denne oppgaven på ingen måte skal forklare de bakenforliggende årsakene til at MUL-ordningen ble innført her i Norge.

7.1.1 Avgrensning

Som nevnt i innledende teori ble MUL-ordningen innført i 2002, med virkning for 48 land. Hvilke land dette er går frem av vedlegg A. I 2008 ble ordningen utvidet til å omfatte ytterligere 14 land med status som lavinntektsland. Disse er Elfenbenskysten, Ghana, Kenya, Kamerun, Republikken Kongo, Zimbabwe, Nicaragua, Moldova, Kirgisistan, Tadsjikistan, Usbekistan, Mongolia, Nord-Korea og Papua Ny-Guinea (St.prp. nr. 1 (2007-2008)). Disse har jeg valgt å utelate i masteroppgavens analyser fordi jeg ønsker å konsentrere meg fullt og helt på de med status som minst utviklede.

7.1.2 Beskrivelse av analysen

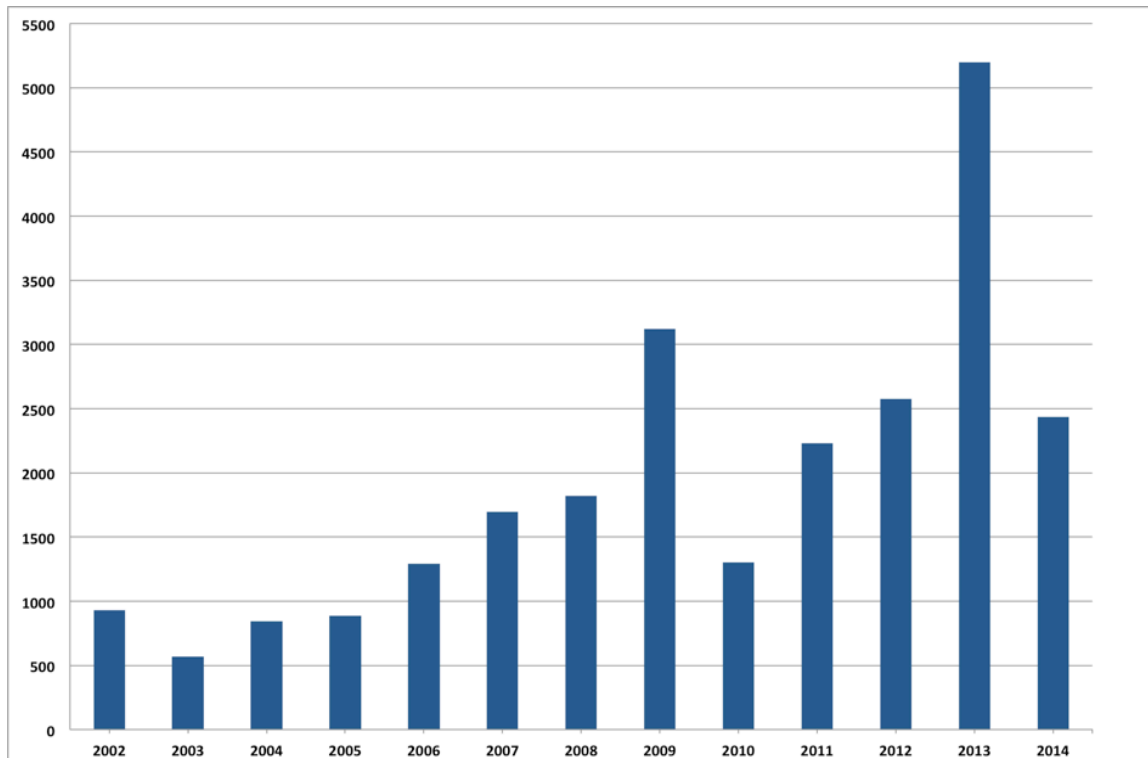
Undersøkelsens deskriptive analyse benytter aggregert data og består av 8 deler. Jeg starter med å analysere importvolum per år, deretter eksportvolum per land, og eksport fordelt etter bruttonasjonalprodukt og bruttonasjonalprodukt per innbygger. Videre vil jeg gå over til å analysere geografisk beliggenhet, MUL-land sortert etter eksportvolum og til slutt valutakursens importpåvirkning. I tillegg er det verdt å presisere at det i analysene ikke er tatt utgangspunkt i vare- og produktgrupper, da det heller er ønskelig å få en overordnet forståelse av total import. I stedet vil land som i analysen avviker fra normen eller er verdt å bemerke, bli belyst.

Importvolum per år

Denne analysen er utarbeidet for å undersøke årlig norsk import etter at ordningen ble innført i 2002. Figur 7.1.2a og 7.1.2b illustrerer dette i form av søyle- og linjediagram. Den deskriptive analysen vil ta utgangspunkt periode 2002-2014. Årsaken til at analyseperioden avsluttes med 2014 og ikke 2015, er manglende handelsdata under denne oppgaveprosessen. Y-aksen i figur 7.1.2a og 7.1.2b er i millioner NOK, mens de

respektive årene av analyseperioden er langs x-aksen. Tallene er basert på angitt import fra databankene WITS og SSB, og omfatter summen det importeres for.

Figur 7.1.2a: Importvolum for periode 2002 til 2014 i MNOK

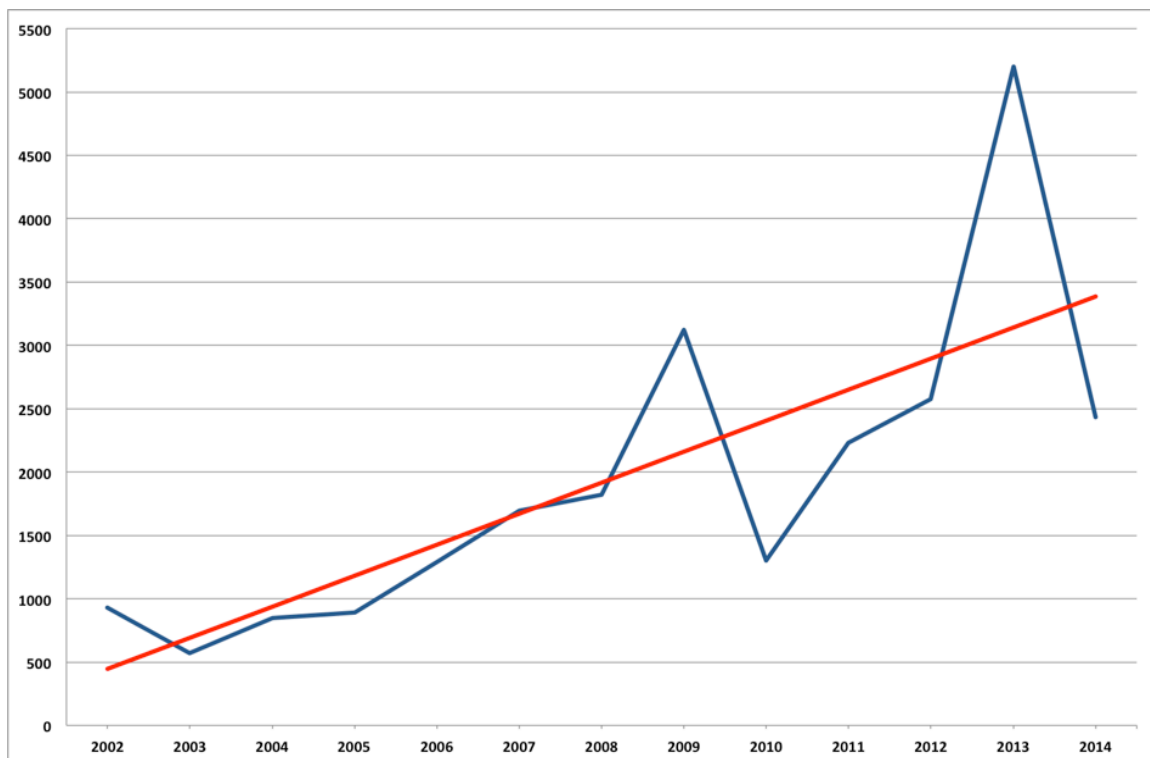

Som den analysebaserte figuren indikerer, er det betydelige importvariasjoner gjennom hele analyseperioden. Det foreligger derfor ikke konklusjonsgrunnlag for å konstatere at importmengden er under konstant økning. Basert på figuren kan det konstateres at det er en positiv importutvikling i korte perioder, men at utviklingen er kortvarig og avvikende i flere av periodene. I tillegg er det rimelig å anta at importeffektene som følge av frihandelsavtalen skjer med en viss forsinkelse. Siden ordningen ble innføring i 2002, er det forenelig å anta at ordningen ikke fikk praktisk virkning før i 2003. Dette kan skyldes at mye av handelen i 2002 allerede var avtalt en god tid i forveien.

Blant annet er det en importnedgang i årene 2003, 2010 og 2014 sammenlignet med det foregående året. I 2003 var importnedgangen på 39 prosent, sammenlignet med det første året av ordningen. Som nevnt innledningsvis i dette kapitlet var det seks av tolv måneder i 2002 hvorav MUL-ordningen var i kraft, så jeg skal derfor være forbeholden med å trekke konklusjoner når det gjelder nedgangen i 2003. Etter 2003 bar de påfølgende fem årene preg av jevn importøkning, før det i 2009 oppstod en massiv økning. Sammenlignet

mot 2008 var økningen i 2009 på hele 71 prosent. Etter økningen i 2009 var det en kraftig nedgang i 2010. Deretter bærer periodene preg av høy import sammenlignet med de øvrige periodene, før vi i 2013 opplever det høyeste importvolumet blant alle periodene. I analysens siste periode er det en importnedgang på over 50 prosent sammenlignet med 2013. Analysen indikerer at rekordåret resulterte i en import på om lag 5,2 milliarder i 2013, mens laveste import var i 2003 med 570 millioner. En videre titt på linjediagrammet gir et bedre helhetlig inntrykk av importbevegelser.

Figur 7.1.2b: Importvolum for periode 2002 til 2014 i MNOK

Figuren indikerer en jevn importøkning de første årene etter innføring av ordningen, hvor 2008 er starten på et helt annet importmønster. Etter dette året var det flere store svingninger i importen. Årsakene til dette kan være mange, men én tenkelig årsak kan være finanskrisen som oppstod 2008/2009. Typiske følger av en finanskrise er mangel på kapital og markedsuro. En annen mulig årsak kan være kronekursens verdi ved import. Dette er en problemstilling som vil besvares senere i kapittelet. Videre indikerer figuren at etter importnedgangen i 2010, kom ikke importmengden tilbake på tilsvarende nivå før i 2013. Ved å betrakte den lineære trendlinjen ser vi at det har vært en jevn importøkning siden innføring av ordningen i 2002. Et av målene for en slik analyse er å sikre at man har

tilegnet seg nok kunnskap til å kunne konkludere om MUL-ordningen har påvirket importvolumet eller ei.

Tabell 7.1.2a: Statistiske mål per år i MNOK (Periode: 2002 - 2014), aggregert over land

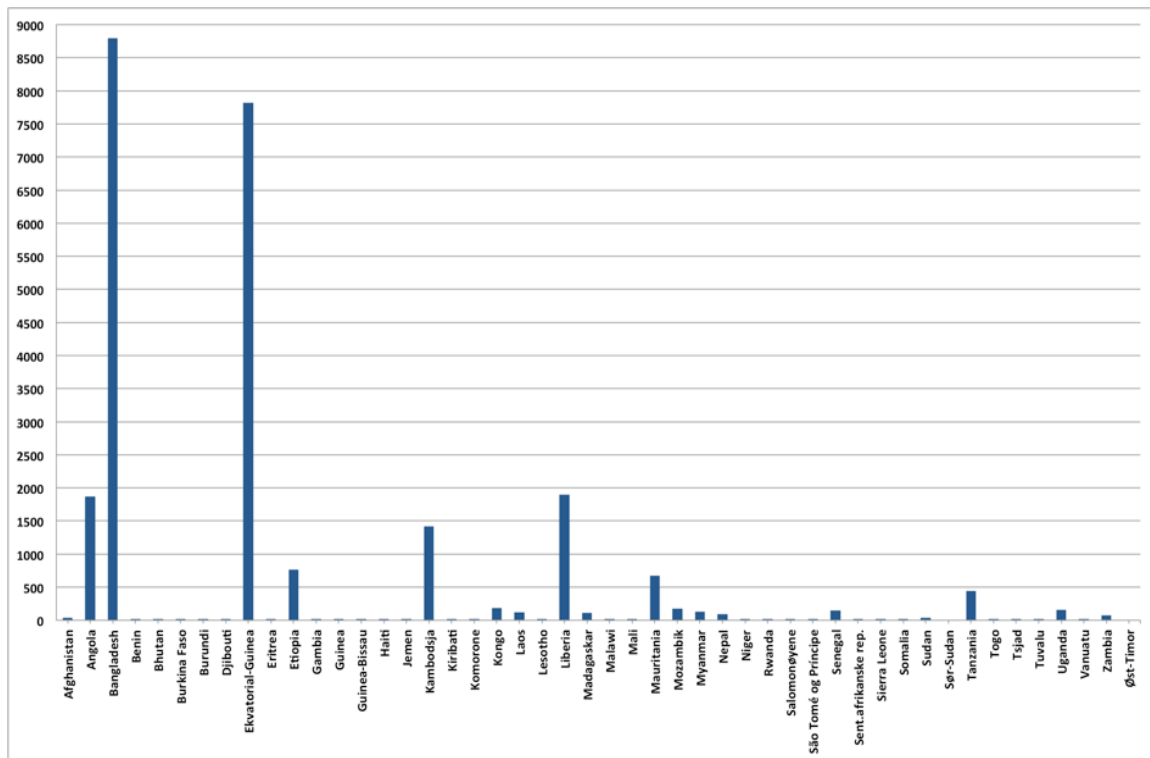
	N	Minimum	Maximum	Sum	Mean	Std. Deviation
Import i millioner	13	570	5199	24906	1915,85	1253,512
Valid N (listwise)	13					

Fra å se på årlig import i millioner NOK flyttes fokuset over på statistiske mål for å forklare et helhetlig bilde av analysen. Analysen viser at 570 millioner NOK var den laveste importsammen blant alle årene for hele analyseperioden, hvorpå høyest importsammen var på rundt 5,2 milliarder NOK. Vi ser av figur 7.1.2a og 7.1.2b at dette skjedde i henholdsvis år 2003 og 2013. Den totale importsammen fra 48 MUL-land for hele analysen beløp seg til om lag 24,9 milliarder NOK. Til sammenligning viser tall fra Statistisk sentralbyrå at den samlede vareimporten til Norge i år 2013 beløp seg til 527 milliarder NOK, hvorav import fra utviklingsland utgjorde 96,8 milliarder NOK (Statistisk sentralbyrå 2014_a). Dette indikerer at import fra MUL-land i 2013 utgjorde kun 0,98 prosent av Norges totale import i 2013. Videre indikerer utarbeidet statistikk at gjennomsnittlig import per år utgjorde rundt 1,9 milliard NOK. I tillegg viser analysen et stort standardavvik, noe som betyr at det er stor spredning i datamaterialet.

Eksportandeler per land

Denne analysen er strukturert nokså likt som forrige analyse, og består av identisk analyseperiode. Til forskjell vil jeg i denne analysedelen undersøke eksportandeler til Norge fra hvert enkelt MUL-land. I denne analysen presenteres total eksport per land i periode 2002-2014. Tallene er gitt i millioner NOK og er basert på oppgitt import i databankene WITS og SSB, og omfatter summen det eksporteres for. Landene er listet i alfabetisk rekkefølge.

Figur 7.1.2c: Landbasert eksportandel for periode 2002 til 2014 i MNOK (Alfabetisk rekkefølge)

Analysen viser at eksport fra MUL-landene varierer meget, hvorav to land skiller seg klart ut i analysen. I løpet av analyseperioden importerte Norge varer fra Bangladesh og Ekvatorial-Guinea for om lag 8,7 og 7,8 milliarder kroner. Mer enn fra de andre MUL-landene. Ved å studere diagrammet får man et inntrykk av at import fra disse to landene er av spesielt store verdier, men til sammenligning utgjorde import fra Sverige i 2013 hele 70,3 milliarder kroner (Statistisk sentralbyrå 2014_b). Årsaken til at eksport fra de to nevnte landene er store kontra andre MUL-land skyldes høy andel av råoljeeksport fra Ekvatorial-Guinea og store mengder klær fra Bangladesh. Kun i 2013 importerte Norge råolje fra Ekvatorial-Guinea for hele 3,4 milliarder NOK. Store forskjeller i importandeler skyldes ikke bare handelspolitikk, eksempelvis vil geografiske avstander ha en påvirkende faktor, og land med geografisk nærhet vil tendere til større handelsgrad (Statistisk sentralbyrå 2014_b).

Studie gjennomført av Arne Melchior, Brian Perry og Karl Rick (2012) viser at omfanget av indirekte import øker med avstanden til eksportlandet. Som følge av dette vil mellomledd og transportkostnader føre til økte priser for Norge. Studien viser at handelsprisen øker med til sammen 83 prosent fra alle utviklingsland. Men forholdstallet

er mye høyere for de aller fattigste. For MUL-land og lavinntektsland tredobles prisen på veien. Ulike forklaringer på økte priser kan blant annet være transport- og andre handelskostnader på veien. Mellomleddet tar ut fortjeneste eller bevisst feilprising for å flytte penger mellom land, såkalt ”transfer pricing”. Dette kan være en mulig årsaksforklaring til de store eksportforskjellene som figur 7.1.2c viser. Høyere importkostander for Norge fra spesifikke land eller områder, kan ha en negativ påvirkning for MUL-lands eksport. Videre viser analysen at eksport fra Angola, Kambodsja og Liberia også skiller seg ut med andeler mellom 1,4 og 1,8 milliarder NOK. For Angola er olje den største eksportvaren (Store Norske Leksikon 2015_b), mens tekstilartikler er den største eksportvaren for Kambodsja. Tekstilindustrien har siden 1995 vokst kraftig og regnes i dag for å være Kambodsjas viktigste næring (Globalis 2015_a). I 2014 ble det eksportert klær til Norge for 268 millioner NOK (Asle Olav Rønning 2015). Når det gjelder Liberia er deres viktigste eksportprodukter jernmalm og gummi (Globalis 2014_a). Analysen viser i tillegg at eksport fra majoriteten av MUL-land var på langt under 500 millioner NOK, aggregert for hele perioden 2002-2014. En total output av den deskriptive analysen som dannet grunnlaget for søylediagrammet er å finne som vedlegg L. Outputens størrelsen er årsaken til at dette ikke presenteres i analysen.

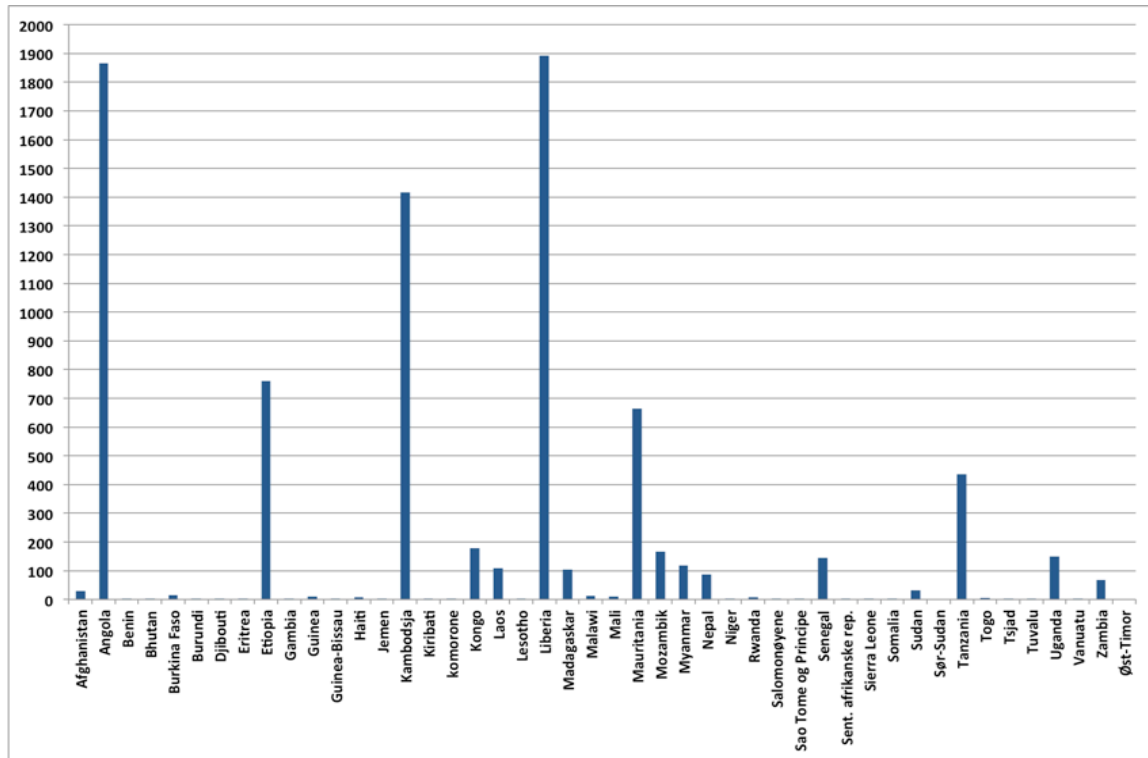
Tabell 7.1.2b: Statistiske mål per land i MNOK (Periode: 2002 - 2014), aggregert over år

	N	Minimum	Maximum	Sum	Mean	Std. Deviation
Import i millioner	48	,00	8789,90	24906,11	518,8772	1699,83064
Valid N (listwise)	48					

Under sterk påvirkning av eksportandelen til Bangladesh og Ekvatorial-Guinea viser analysen at gjennomsnittlig eksport fra 48 land er i underkant av 519 millioner NOK. Andelen land med minimal eksport har vist seg å være relativt høyt, så det høye gjennomsnittet kan sies å være nokså motstridende det helhetlige inntrykket som skapes. Standardavviket for analysen er meget stort og skyldes i hovedsak høye eksportsummer fra Bangladesh og Ekvatorial-Guinea. Det er også mange land hvor det eksporteres svært lite eller ingenting fra. Ved å studere søylediagrammet får man bekreftet dette. Sett bort fra Bangladesh og Ekvatorial-Guinea, er Angola, Kambodsja og Liberia de eneste landene hvor eksporten ikke er svært lav. Men likevel er det små eksportandeler og utgjør omtrent en tredjedel av det som kommer fra Bangladesh og Ekvatorial-Guinea. På bakgrunn av de

store forskjellene og påvirkningene Bangladesh og Ekvatorial-Guinea utgjør for den deskriptive analyse, vil jeg presentere en ny analyse hvor disse to landene er ekskludert.

Figur 7.1.2d: Landbasert eksportandel for periode 2002 til 2014 i MNOK (Bangladesh og Ekvatorial-Guinea ekskludert)

Når analysen ikke lenger inkluderer Bangladesh og Ekvatorial-Guinea gir det et bedre bilde av eksportandelen fra de øvrige MUL-landene. Analysen er relativt klar, og forteller at det er en nokså liten eksport fra hvert enkelt land dersom vi ser bort ifra de tre ”vinnerne” Angola, Kambodsja og Liberia. Hvert av disse landene har eksportert for over 1 milliard NOK til Norge. Videre viser figur 7.1.2d at det er 20 MUL-land hvor eksportandelen ikke er synlig i diagrammet, på grunn av for lavt eksportvolum. I tillegg viser analysen at det fra 16 land har blitt eksportert varer for under en million NOK. Noe som ikke gir en positiv indikasjon om at MUL-ordningen har gitt en handelseffekt. Spesielt med tanke på at dette er total eksport over 13 år. Norge importerte for mellom 200 millioner NOK og 1 milliard NOK fra Etiopia, Mauritania og Tanzania. Videre har det blitt importert for mellom 100 og 200 millioner NOK fra Kongo, Laos, Madagaskar, Mosambik, Myanmar, Senegal og Uganda, og mellom 50 og 100 millioner NOK fra Nepal og Zambia.

Tabell 7.1.2c: Statistiske mål per land i MNOK (Bangladesh og Ekvatorial-Guinea ekskludert), aggregert over år

	N	Minimum	Maximum	Sum	Mean	Std. Deviation
Import i millioner	46	,00	1892,30	8303,74	180,5161	445,47728
Valid N (listwise)	46					

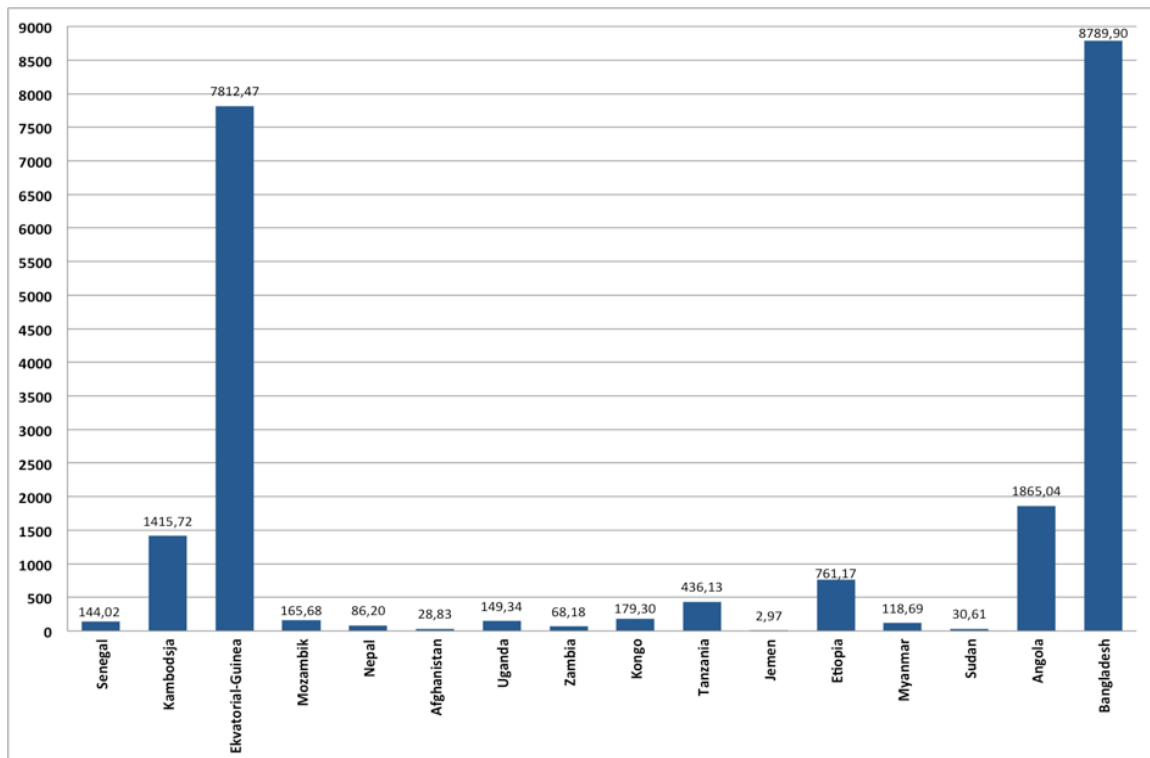
Når Bangladesh og Ekvatorial-Guinea ikke lenger er inkludert i analysen faller gjennomsnittlig eksport fra MUL drastisk, nærmere bestemt 65 prosent. Analysen viser også at den høyeste eksportandelen fra et enkelt land nå er på 1,89 milliarder mot 8,78 milliarder NOK fra foregående analyse. Når det gjelder standardavviket er denne betraktelig lavere enn forrige analyse, noe som indikerer en mye lavere variasjon i datamaterialet nå som Bangladesh og Ekvatorial-Guinea er ekskludert. På samme måte som gjennomsnittlig eksport har falt drastisk, har eksportsummen falt med 68 prosent. Fra omtrent 25 milliarder til 8 milliarder NOK. Dette betyr at eksport fra Bangladesh og Ekvatorial-Guinea står for hovedandelen av import fra MUL-land.

Ekspert fordelt etter bruttonasjonalprodukt

Denne analysen er igjen strukturert som de to foregående analysene, og analyseperioden er fremdeles identisk, men det er nå ønskelig å se om det er en sammenheng mellom MUL-lands bruttonasjonalprodukt og eksportvolum til Norge. Bruttonasjonalprodukt beskriver verdien av alle varer og tjenester et land produserer i løpet av et år (Steigum 2004), med andre ord indikerer bruttonasjonalprodukt samlet verdiskapning. Jeg har valgt å inndele landene i tre forskjellige grupperinger - høy, middels og lav bruttonasjonalprodukt. Dette vil gi 16 land under hver gruppering. Etter dette vil jeg presentere en oversikt der alle land er inkludert etter stigende bruttonasjonalprodukt, hvor formålet er å gi en bedre illustrasjon av analysen i helhet.

Høy bruttonasjonalprodukt

Figur 7.1.2e: Fordeling etter bruttonasjonalprodukt, land med høy BNP

Majoriteten av landene som tidligere utpekte seg som storeksporthører er å finne i grupperingen med høyest total bruttonasjonalprodukt. Basert på tall fra Verdensbanken i 2013 er intervallet på bruttonasjonalprodukt for denne gruppen på mellom 13,51 milliarder, og 150 milliarder USD. Land som tidligere utpekte seg for å ha høy eksport og som nå er rangert blant de med høyest bruttonasjonalprodukt, er Bangladesh, Ekvatorial-Guinea, Angola og Kambodsja. Samtidig indikerer analysen at handelsforbindelsen mellom Norge og flere av landene med høyest bruttonasjonalprodukt er relativt liten. Vi kan blant annet se at det fra 5 av 16 land har blitt eksportert for under 100 millioner NOK i løpet av analyseperioden på 13 år. Dette gjelder Afghanistan med 28,8 millioner, Sudan med 30 millioner, Jemen med 29,7 millioner, Nepal med 86,20 millioner og Zambia med 68,18 millioner NOK.

Annet som er verdt å bemerke er at eksport fra Tanzania og Etiopia har passert henholdsvis 400- og 700 millioner NOK, noe som syntes å være høyt i dette selskapet. Tanzania eksporterer i all hovedsak råvarer som grønnsaker, nøtter, kaffe og blomster (Store Norske Leksikon 2014_b). Fra Etiopia blir det eksportert jordbruksvarer. 90 prosent av landets

eksportinntekter stammer fra jordbruksvarer som frukt, blomster og kaffe, hvorav kaffe utgjør om lag to tredeler (Store Norske Leksikon 2015c).

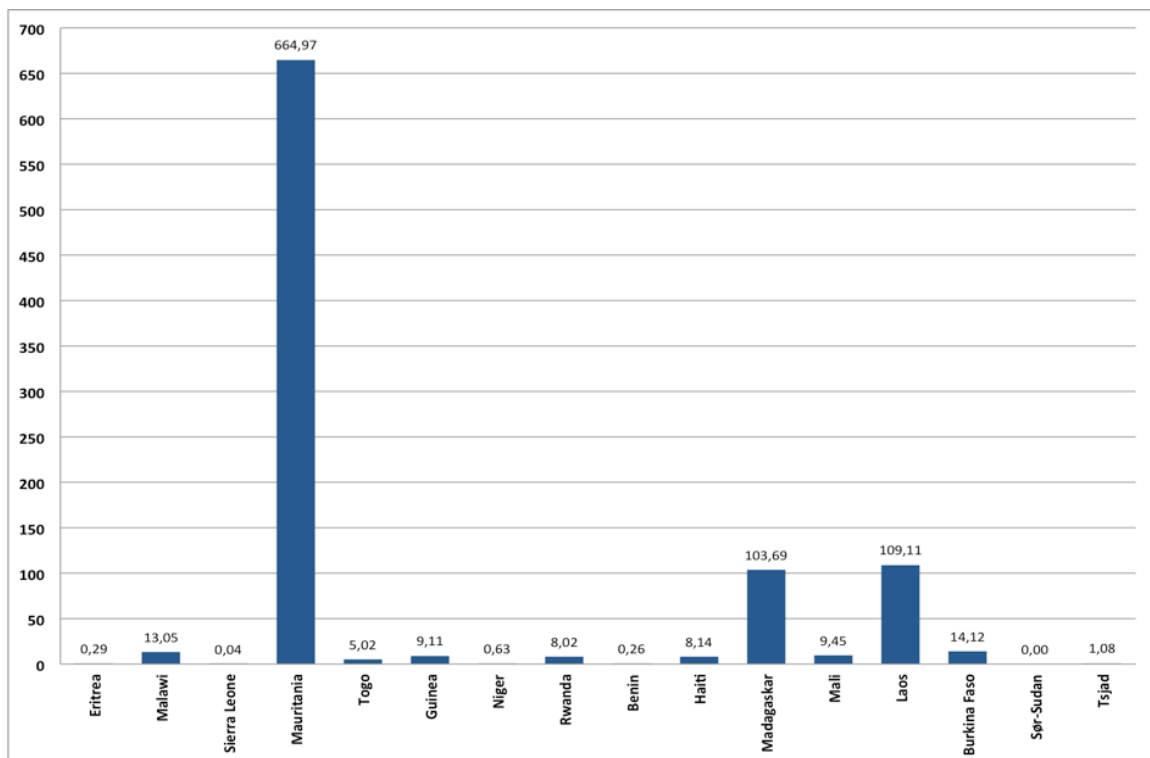
Tabell 7.1.2d: Statistiske mål for land med høy BNP i MNOK

	N	Minimum	Maximum	Sum	Mean	Std. Deviation
Import høy BNP	16	2,97	8789,90	22054,25	1378,3906	2760,19891
Valid N (listwise)	16					

Den total eksportsammen fra landene tilhørende denne kategorien utgjør rundt 22 milliarder NOK, noe som for så vidt er en relativt høy sum. Men det er viktig å merke seg at Bangladesh og Ekvatorial-Guinea står for 75 prosent av dette, nærmere bestemt 16,5 milliard NOK. Gjennomsnittlig eksport er omtrent 1,38 milliarder NOK og laveste eksportsum var i underkant av tre millioner NOK. Det er spesielt tre land som skiller seg ut grunnet lav eksportmengde, Afghanistan, Jemen og Sudan. Det er videre verdt å merke seg det eksepsjonelt høye standardavviket for denne analysen, noe som betyr at eksportvariasjonen mellom landene i denne gruppen er veldig stor.

Middels bruttonasjonalprodukt

Figur 7.1.2f: Fordeling etter bruttonasjonalprodukt, land med middels BNP

Bruttonasjonalprodukt for land i denne rangeringen ligger i intervallet 3,4 til 13,5 milliarder USD. Som figur 7.1.2f viser skiller Mauritania seg klart ut, hvorfra det ble eksportert varer og produkter for om lag 665 millioner NOK. Videre viser analysen at Madagaskar og Laos skiller seg positivt ut, sett fra et helhetlig perspektiv. Dette på tross av at eksport fra Mauritania er seks ganger høyere. Fra Mauritania eksporteres det særlig olje, gull og jernmalm (Globalis 2013_a), mens det fra Laos kommer fra tekstilvarer (Globalis 2015_b). For Madagaskars del stammer 80 prosent av eksportproduktene fra jordbruket mens det resterende stammer fra fiske og annet småbruk (Store Norske Leksikon 2015_d). Basert på analysene er det klare forskjeller mellom eksport fra land med høy og middels bruttonasjonalprodukt. Det eksporteres for vesentlig lavere beløp fra land med middels bruttonasjonalprodukt, og det eksporteres for under én million NOK fra 5 av 16 land, noe som utgjør 31 prosent. Analysen viser også at det ikke har blitt eksportert noe fra Sør-Sudan siden MUL-ordningen ble innført i 2002 og ut 2014. Som det står skrevet på Store Norske Leksikons (2015_e) sider ble Sør-Sudan erklært som selvstendig i 2011 etter at flertallet i en folkeavstemning stemte for en løsrivelse fra Sudan. Direktoratet for utviklingssamarbeid (2014_a) opplyser om at den eneste inntektskilden Sør-Sudan besitter er oljeeksport, men at det eksporteres igjennom Sudan. På bakgrunn av disse opplysningene er det forenelig å vurdere dette som årsaker til at Sør-Sudan står oppført med null i eksport til Norge.

Tabell 7.1.2e: Statistiske mål for land med middels BNP i MNOK

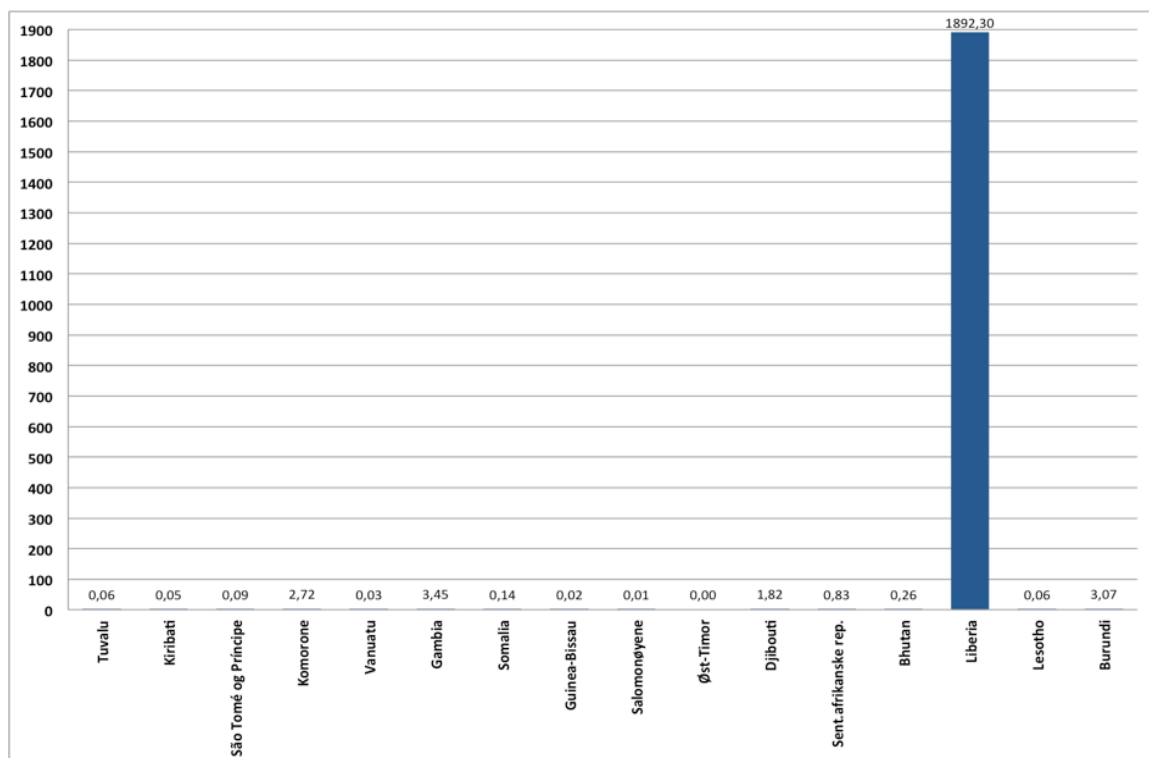
	N	Minimum	Maximum	Sum	Mean	Std. Deviation
Import middels BNP	16	,00	664,97	946,98	59,1863	165,22570
Valid N (listwise)	16					

Analysen viser at gjennomsnittlig eksport fra landene med middels bruttonasjonalprodukt, er på litt over 59 millioner NOK, mens total eksportsum er på 946 millioner NOK. I analysen for denne denne gruppen er flere land som ikke har eksportert til Norge, på lik linje som tidligere analyser. Sammenligner vi denne analysen mot analysen for land med høyest bruttonasjonalprodukt er det betydelige forskjeller i alle måltall. Total eksportsum viser en differanse på rundt 21 milliarder NOK, mens gjennomsnittlig eksport har en differanse på omtrent 1,3 milliard NOK. Dette indikerer at det er store forskjeller mellom eksportvolum når vi sammenligner land med høy og middels bruttonasjonalprodukt. For denne gruppen er standardavviket betraktelig lavere, enn i analysen for land med høy

bruttonasjonalprodukt. Dette skyldes at det er mindre variasjon i eksporten fra disse landene, og i tillegg er det ikke like store enkeltsummer som avviker slik vi opplevde i forrige analyse.

Lav bruttonasjonalprodukt

Figur 7.1.2g: Fordeling etter bruttonasjonalprodukt, land med lav BNP

Eksportomfanget fra land med lavest bruttonasjonalprodukt indikerer å bære preg av større forskjeller, sammenlignet mot land med høy og middels bruttonasjonalprodukt. Intervallet for bruttonasjonalprodukt ligger mellom 39 millioner og 2,7 milliarder USD for denne gruppen. Som figuren viser blir det eksportert minimalt fra alle land, med unntak av Liberia, hvor eksport utgjorde om lag 1,9 milliard NOK. Eksport fra Liberia har i perioder vært dominert av brukte skip, noe som må sees i sammenheng med norske rederiers bruk av det internasjonale skipsregisteret i Liberia (Frode Brunvoll og Julie Hass 2006). Når det gjelder tall fra resterende land viser analysen at det er eksportert for under én million NOK fra hele 11 land. I tillegg eksporteres det ingenting fra Øst-Timor. En mulig årsak kan forklares gjennom gravistasjonsmodellen for internasjonal handel. Krugman og Obstfeld (2009) forklarer at handelsvolum mellom to land bestemmes av bruttonasjonalprodukt og avstand mellom landene. Øst-Timor er en liten øy i Sørøst-Asia med 1,1 millioner innbyggere, og som regnes for å være en av de fattigste i Asia. Om lag 70-80 prosent av

innbyggerne lever av selvforsyningsjordbruk, og ca. 41 prosent lever under fattigdomsgrensen. De viktigste eksportvarene er kaffe, kakao og sandeltre (Store Norske Leksikon 2015f).

Tabell 7.1.2f: Statistiske mål for land med lav BNP i MNOK

	N	Minimum	Maximum	Sum	Mean	Std. Deviation
Import lav BNP	16	,00	1892,30	1904,91	119,0569	472,86640
Valid N (listwise)	16					

Når det gjelder analysen for land med lav bruttonasjonalprodukt, viser denne at gjennomsnittlig eksport utgjorde 119 millioner NOK og total eksportsum 1,9 milliarder NOK. Det er ikke store forskjeller sammenlignet med analysen for land med middels bruttonasjonalprodukt. Dette skyldes i all hovedsak en høy eksport fra Liberia. Ved å sammenligne eksportsum fra Liberia og total eksportsum for gruppen med lav bruttonasjonalprodukt, viser analysen at differansen er minimal. Noe som antyder at Liberia står for omtrent all eksport for denne gruppens analyse. I analysen er standardavviket igjen noe stort. Dette innebærer stor variasjon i eksportsommene. Gjennomsnittlig import for denne gruppen er faktisk 60 millioner NOK høyere enn gjennomsnittet for gruppen med middels bruttonasjonalprodukt. Sammenligner man opp mot gjennomsnittet fra de med høy bruttonasjonalprodukt er det en meget stor forskjell, da gjennomsnittet for denne gruppen er på 1,38 milliarder NOK.

For gruppen med lav bruttonasjonalprodukt er det mange land som har minst ett år uten eksport til Norge. I tillegg er det ingen eksport fra Øst-Timor i løpet av hele analyseperioden. Dersom vi tolker total eksportsum, indikerer denne at det blir eksportert svært lite fra disse landene. I løpet av hele perioden har hele syv land eksportert for under 100 000 NOK, hvorpå tre land har eksportert for et beløp mellom 100 000 NOK og 1 million NOK. Ved en gjennomgang av landene med eksport under 100 000 NOK finner vi Øst-Timor, Guinea-Bissau, Kiribati, Lesotho, Salomonøyene, Tuvalu og Vanuatu.

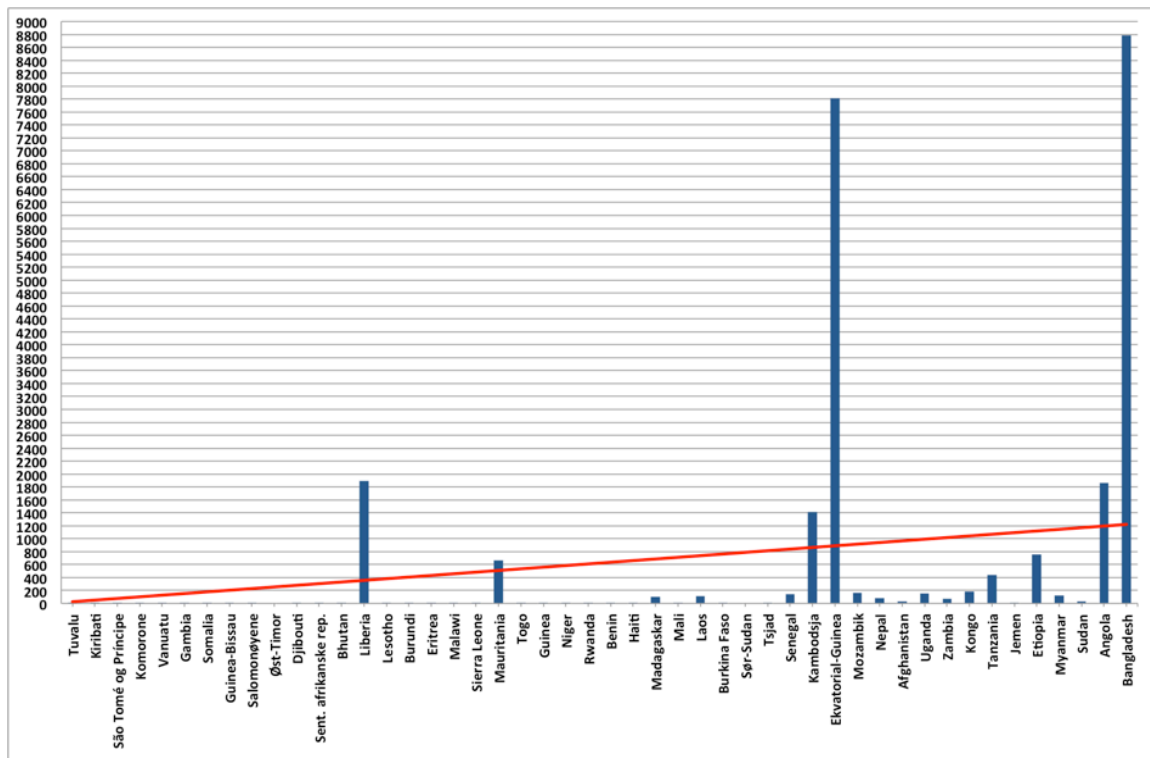
Øst-Timor er en liten øystat hvor 70-80 prosent lever av selvforsyningsjordbruk. Guinea-Bissau er en republikk i Vest-Afrika mellom Senegal og Guinea. Både økonomisk og sosialt er landet å regne som et av Afrikas og verdens minst utviklede land. Landbruket er grunnlaget for landets økonomi og store deler av all produksjon er for eget konsum. 95

prosent av eksportinntektene kommer fra cashewnøtter og jordnøtter (Store Norske Leksikon 2015_g). Kiribati er en liten øystat i Stillehavet bestående av tre øygrupper, og har få naturressurser. Mesteparten av innbyggerne lever av selvforsyning, primært av fiske og jordbruk. Landets inntektskilde stammer fra salg av fiskelisenser, imens øvrige inntekter stammer fra bistand, turisme og overføringer fra kiribatere boende i andre land (Store Norske Leksikon 2015_h). Lesotho er et kongedømme i sørlige Afrika, med et begrenset ressursgrunnlag, og er sterkt avhengighet av Sør-Afrika. Vel 70 prosent av befolkningen livnærer seg av selvberging og husdyrhold. Eksportinntektene kommer fra tekstiler, ull og kveg (Store Norske Leksikon 2014_c). Salomonøyene er et konstitusjonelt monarki i Stillehavet. Rundt 50 prosent av befolkningen er sysselsatt i småbruk og plantasjer. Eksportproduktene er fisk, tømmer og palmeolje (Store Norske Leksikon 2015_i). Tuvalu er en øystat med monarki i den sørlige delen av Stillehavet. Det er få naturressurser utenom fiske, og jordbruket er sentrert på dyrking av kokospalmer. Eksportinntektene stammer fra kokospalmer (Store Norske Leksikon 2015_j). Når det til slutt gjelder Vanuatu, er dette en republikk i Stillehavet og består av 82 øyer. To tredjedeler av yrkesaktive er sysselsatt i fiske og jordbruk. Landet eksporterer kokosprodukter, storfekjøtt, kakao, tømmer og tunfisk (Store Norske Leksikon 2016).

Ved en gjennomgang ser det ut til å være et mønster i de syv nevnte landenes beliggenhet. Fire av landene ligger i Stillehavet, noe som betyr små, spredte øyer med vanskelig kommunikasjon. Mens de tre gjenværende ligger i sørlige Asia og Afrika hvor det blant annet er områder og land uten kystlinje. Dette kan bety at det er en sammenheng mellom norsk import og handelspartnerens beliggenhet, slik gravitasjonsmodellen antyder.

Rangering av alle land etter bruttonasjonalprodukt

Figur 7.1.2h: Stigende rekkefølge etter bruttonasjonalprodukt. (Alle land inkludert)

I avsluttende del av denne analysen presenteres et helhetlig bilde av situasjonen når alle land er inkludert i stigende rekkefølge etter bruttonasjonalprodukt. Som diagrammet viser har Tuvalu lavest bruttonasjonalprodukt og Bangladesh høyest. Mulig årsak til at Tuvalu har en så lav bruttonasjonalprodukt, kan være at tørket kokosnøtt er deres eneste eksportvare, samt at turisme er svært lav grunnet den isolerte beliggenheten. I tillegg er folketallet i underkant av 10 000. Videre består mesteparten av landets bruttonasjonalprodukt av penger som er tilsendt fra utflyttere (Globalis 2012). Når det gjelder Bangladesh har landet opplevd en økonomisk vekst på 5 til 7 prosent de siste 20 årene. Primært skyldes dette tekstilindustrien som innbringer 24 milliarder USD i året. Landet er ikke lenger like avhengig av bistand som det tidligere var. Samlet bistand utgjør 1,2 -1,5 milliarder USD. Dette utgjør under 2 prosent av landets totale bruttonasjonalprodukt. Til sammenligning utgjorde bistanden 7 prosent i 1990. Samtidig bidrar høy petroleumsimpport til underskudd på handelsbalansen (Norad 2014_b).

Tallene bak denne analysen er de samme som i analysene for høy, middels og lav bruttonasjonalprodukt. Basert på analysene er det skjellig grunn til å konkludere med at det eksporteres mer fra land med høyere bruttonasjonalprodukt. Altså at gravitasjonsmodellen

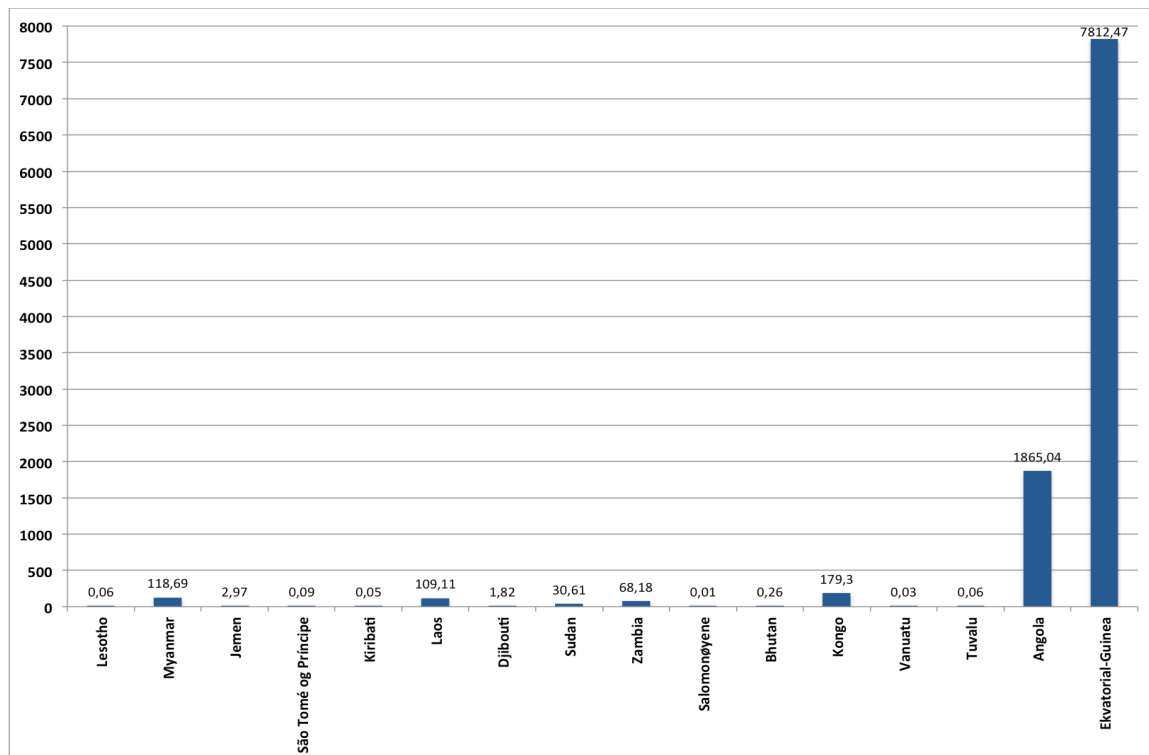
stemmer godt med empiri. Med unntak av Liberia og Mauritania, ser vi at de største importbeløpene er å finne fra land på øvrig del av rangeringen. At dette direkte skyldes høy bruttonasjonalprodukt er vanskelig å argumentere for. Det kan tenkes at land med høyere bruttonasjonalprodukt tilbyr varer av større nytte, etterspørsel og fortjeneste, av den grunn oppnår de større bruttonasjonalprodukt. I drøftelser om hvorvidt det importeres mer fra land med høy bruttonasjonalprodukt kan man betrakte den fremstilte trendlinjen i diagrammet. Den viser en slak økning i importen desto lengre mot høyre man går.

Eksport fordelt etter bruttonasjonalprodukt per innbygger

I denne analysen vil jeg sette en vri på sorteringen ved å bruke bruttonasjonalprodukt per innbygger i stedet for total bruttonasjonalprodukt. Bruttonasjonalprodukt per innbygger er en god indikator på befolkningens velstandsnivå. Analysen er igjen strukturert som foregående analyse, og analyseperioden er fremdeles identisk. Igjen har jeg valgt å inndele landene i tre forskjellige grupperinger - høy, middels og lav bruttonasjonalprodukt per innbygger. Dette vil gi 16 land under hver gruppering.

Høy bruttonasjonalprodukt per innbygger

Figur 7.1.2i: Fordeling etter høy bruttonasjonalprodukt per innbygger

Som figuren viser er det store importvariasjoner ved fordeling etter bruttonasjonalprodukt per innbygger. Hele syv land har eksportert til Norge for under 1 million NOK. Av de som ble rangert med høy bruttonasjonalprodukt, i analysen under forrige avsnitt, er det ikke mange som her ble rangert med høy bruttonasjonalprodukt per innbygger. De det gjelder er Myanmar, Jemen, Sudan, Kongo og Ekvatorial-Guinea. En mulig årsak til at flere stillehavsøyer er rangert med høy bruttonasjonalprodukt per innbygger, er en svært liten befolkning.

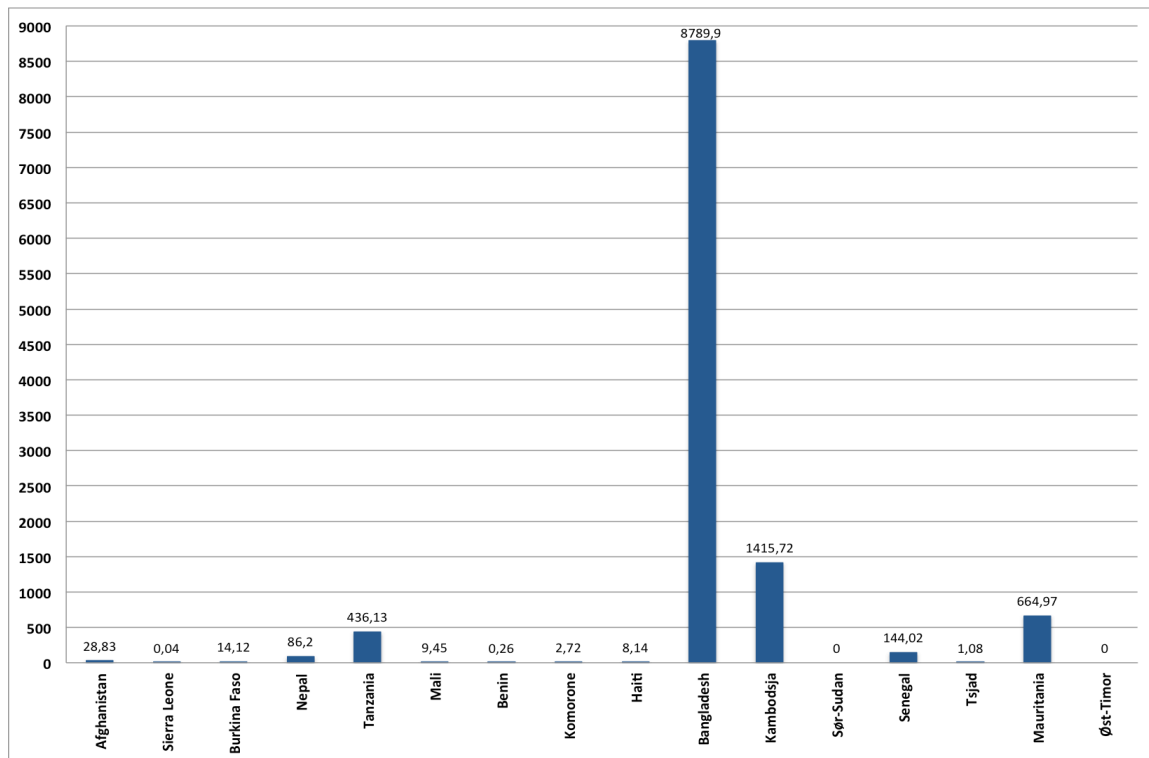
Tabell 7.1.2g: Statistiske mål for land med høy BNP per innbygger i MNOK

	N	Minimum	Maximum	Sum	Mean	Std. Deviation
Import høy BNP pr. innbygger	16	,01	7812,47	10188,75	636,7969	1967,88611
Valid N (listwise)	16					

De statistiske målene viser at høyest import er nærmere 8 milliarder NOK, mens laveste er 100 000 NOK. Dersom vi adderer import fra Ekvatorial-Guinea og Angola, ser vi at disse står for omtrent all import fra denne gruppen. Hvorav total importsom utgjorde i overkant av 10 milliarder NOK. Gjennomsnittlig import er relativt liten, men dette skyldes i all hovedsak mange lave summer. Det er for denne analysen verdt å merke seg det høye standardavviket. Som betyr at eksportvariasjonen mellom landene i denne gruppen er veldig stor. Dette kan vi også få bekreftet ved å studere figur 7.1.2i. Det er store differanser mellom importsommene, og mellom høyeste og laveste importsom.

Middels bruttonasjonalprodukt per innbygger

Figur 7.1.2j: Fordeling etter middels bruttonasjonalprodukt per innbygger

Analysen over land med middels bruttonasjonalprodukt per innbygger viser at det er store variasjoner. Som figuren indikerer er Bangladesh, Sør-Sudan og Øst-Timor rangert blant de med middels bruttonasjonalprodukt per innbygger. Dette er land som er i hvert sitt ytterpunkt av importskalaen, hvorav Bangladesh er det landet Norge har importert mest fra, mens Sør-Sudan og Øst-Timor er de eneste landene det ikke har blitt importert noe fra. Som vi husker fra analysen i forrige avsnitt var Bangladesh rangert for å ha høy bruttonasjonalprodukt. Årsaken til at de har ”rykket” ned i denne analysen er at de er et lite land med en enorm befolkning. Andre land det er verdt å bemerke er Tanzania, Kambodsja og Mauritania. Fra disse landene har det blitt importert varer og produkter for en verdi av om lag 500 millioner NOK, og oppover. Vi kan se fra figuren at det er importert veldig lite fra mange av landene rangert i denne gruppen, men det er jevnt over er høyere import fra disse landene enn fra de med høy bruttonasjonalprodukt per innbygger.

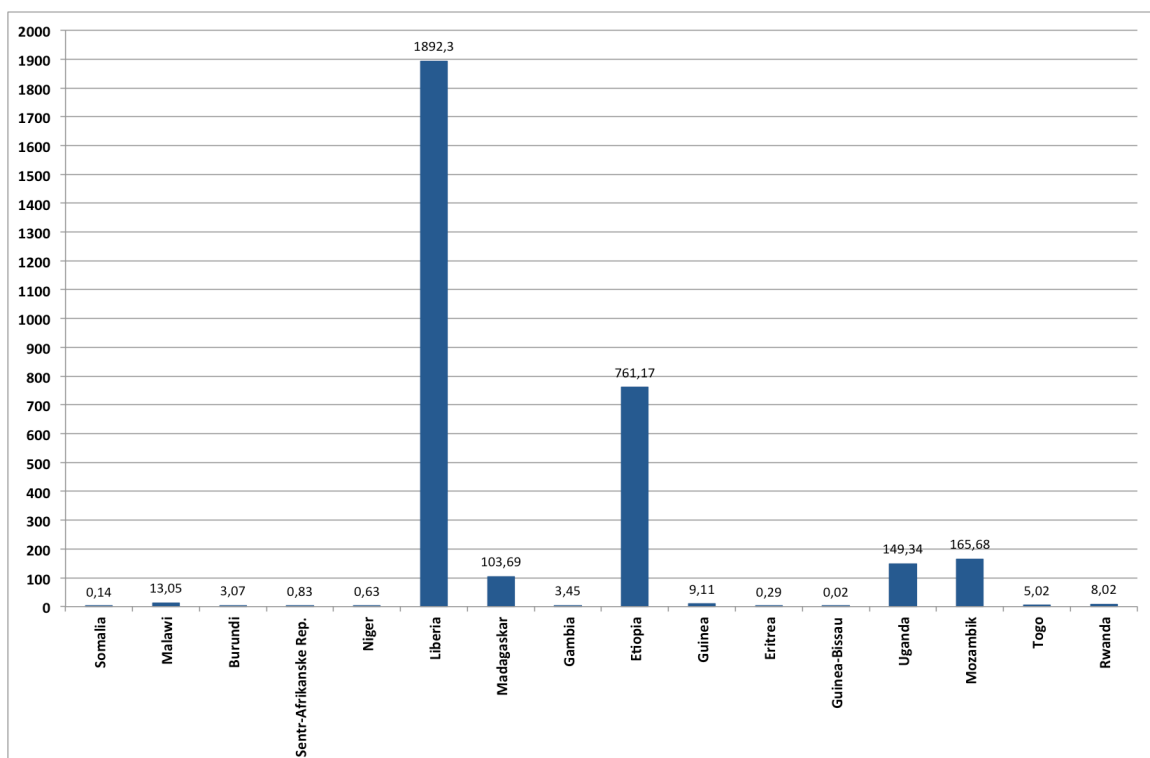
Tabell 7.1.2h: Statistiske mål for land med middels BNP per innbygger i MNOK

	N	Minimum	Maximum	Sum	Mean	Std. Deviation
Import middels BNP pr. innbygger	16	,00	8789,90	11601,58	725,0988	2183,51514
Valid N (listwise)	16					

Som de statistiske målene viser er den totale importsammen på 11,6 milliarder NOK, imens gjennomsnittet utgjør rundt 725 millioner NOK. Dette betyr at denne gruppen både har høyere total importsammen og gjennomsnitt, enn i analysen for høy bruttonasjonalprodukt per innbygger. Som vi også ser er laveste importsammen null, noe som i dette tilfellet både er Sør-Sudan og Øst-Timor. Standardavviket er igjen veldig høyt. Noe høyere enn i forrige analyse. Dette skyldes at i denne analysen er høyeste sum høyere, og laveste sum lavere enn det vi så i forrige analyse.

Lav bruttonasjonalprodukt per innbygger

Figur 7.1.2k: Fordeling etter lav bruttonasjonalprodukt per innbygger

Blant landene med lav bruttonasjonalprodukt per innbygger skiller spesielt Liberia og Etiopia seg ut. Videre har det blitt importert fra Madagaskar, Uganda og Mosambik for henholdsvis 103, 149 og 165 millioner NOK. Det er også i denne gruppen flere land som opplever liten eksport til Norge, deriblant Somalia, Eritrea og Guinea-Bissau. En annen

ting som er viktig å nevne er at Uganda og Mosambik er rangert blant de med høy bruttonasjonalprodukt, mens de her er rangert som lav bruttonasjonalprodukt per innbygger.

Tabell 7.1.2i: Statistiske mål for land med lav BNP per innbygger i MNOK

	N	Minimum	Maximum	Sum	Mean	Std. Deviation
Import lav BNP pr. innbygger	16	,02	1892,30	3115,81	194,7381	490,86871
Valid N (listwise)	16					

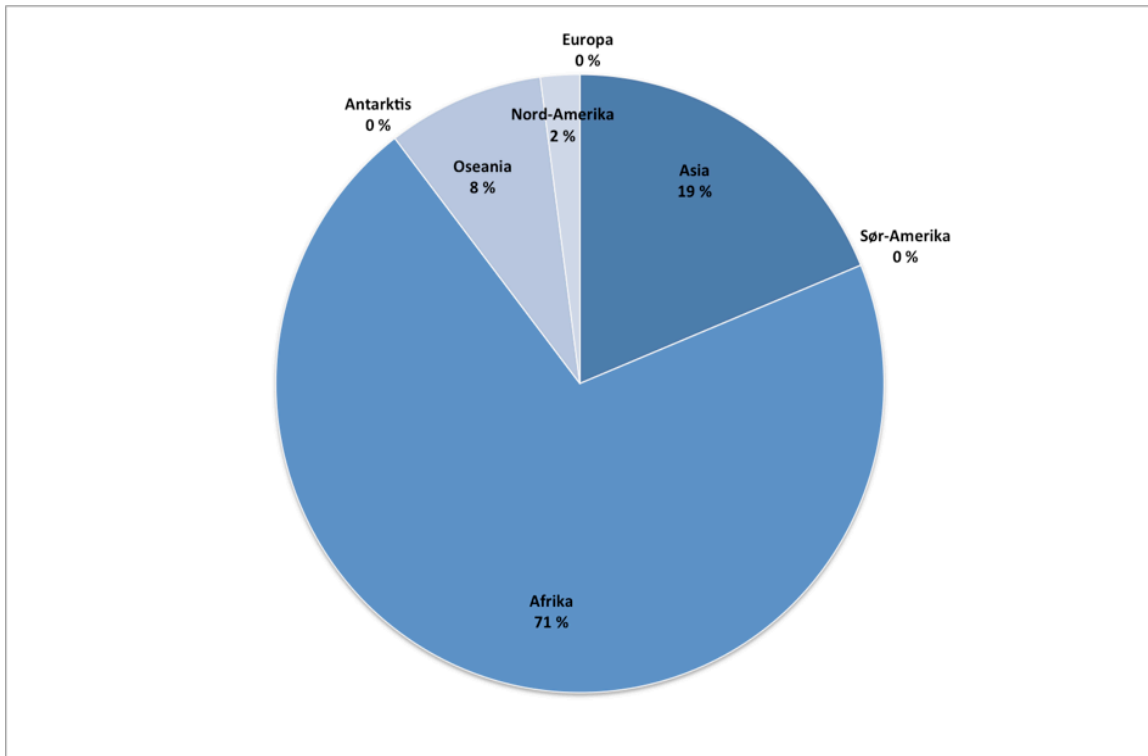
Standardavviket er vesentlig lavere for denne gruppen enn de to andre. Dette skyldes at det totalt sett har blitt importert mindre fra alle disse landene, og at det er mindre differanse mellom de høye og lave importsommene. I tillegg er gjennomsnittet og total importsom vesentlig mye lavere enn i analysene til de to andre gruppene.

En helhetlig situasjonsvurdering av eksportomfanget i analysene for bruttonasjonalprodukt og bruttonasjonalprodukt per innbygger, indikerer en større sammenheng mellom bruttonasjonalprodukt og eksport, kontra bruttonasjonalprodukt per innbygger og eksport.

MUL-landenes geografisk beliggenhet

I denne analysen ønsker jeg å fremstille MUL-landenes geografiske beliggenhet for å se om det er en sammenheng mellom MUL-status og beliggenhet, samt eksport og beliggenhet. Jordoverflaten regnes for å ha syv verdensdeler: Asia, Afrika, Europa, Nord-Amerika, Sør-Amerika, Oseania og Antarktis (Store Norske Leksikon 2013). Basert på disse syv verdensdelene vil utarbeidet figur beskrive MUL-landenes beliggenhet i prosentandeler.

Figur 7.1.21: MUL-landenes geografisk beliggenhet

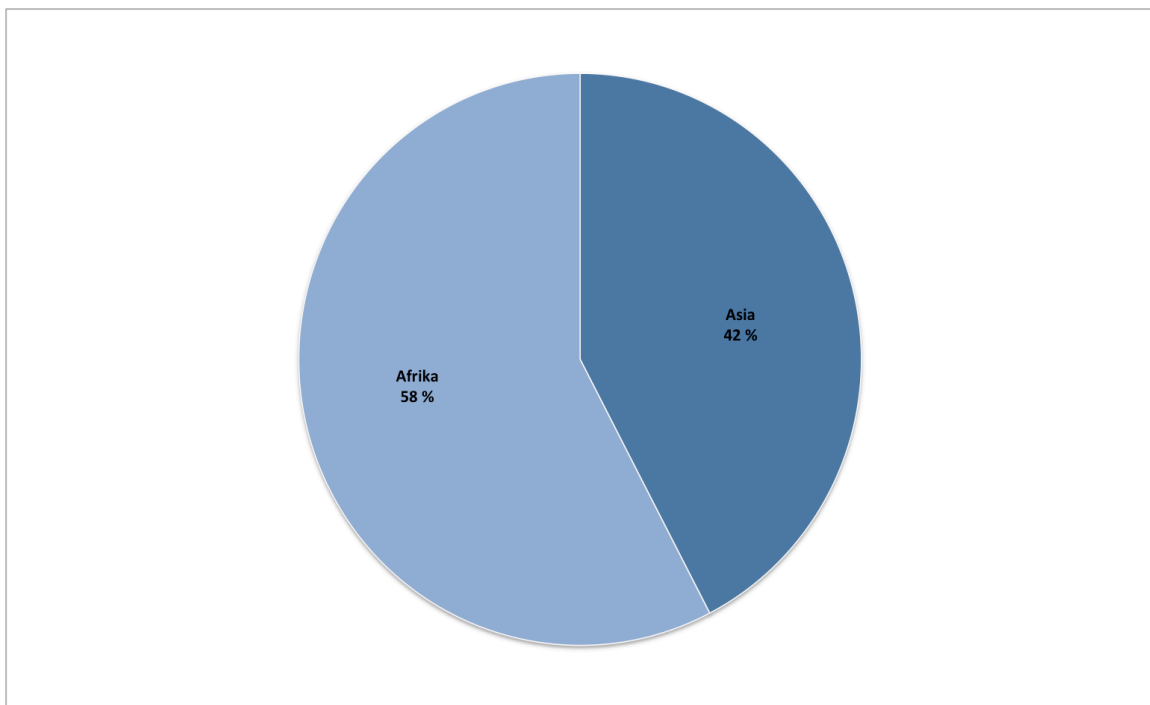
Som forventet ligger den største andelen av MUL-land i enten Afrika eller Asia, representert med henholdsvis 71 og 19 prosent. Blant de øvrige verdensdelene er Oseania representert med 8 prosent og Nord-Amerika med 2 prosent. Når det gjelder Europa, Sør-Amerika og Antarktis, er det ingen MUL-land i disse verdensdelene. Dette indikerer at MUL-land primært eksisterer på jordens sør-østlige halvkule, med unntak av Haiti som ligger i Nord-Amerika. Videre er det ikke overaskende at så mange MUL-land er å finne på det afrikanske kontinentet ettersom det er å regne som verdens fattigste kontinent. Dessverre har mange afrikanske land vært preget av uro, krig og korrupte regjeringer som har påvirket landet og kontinentet negativt.

Eksportandel basert på geografisk beliggenhet

I denne analysen er det ønskelig å undersøke hvor stor eksportandel som stammer fra de respektive verdensdelene. På bakgrunn av forrige analyse hvor det ble avdekket geografisk beliggenhet for MUL-land, vil denne analysen kun bestå av verdensdelene Afrika, Asia. Nord-Amerika utelates fra analysen fordi det er kun ett MUL-land på kontinentet, og fordi det har blitt eksportert for 8 millioner NOK fra dette landet. Videre har jeg valgt å utelate Oseania fordi det ble eksportert for kun 150 000 NOK fra dette kontinentet. Hadde jeg

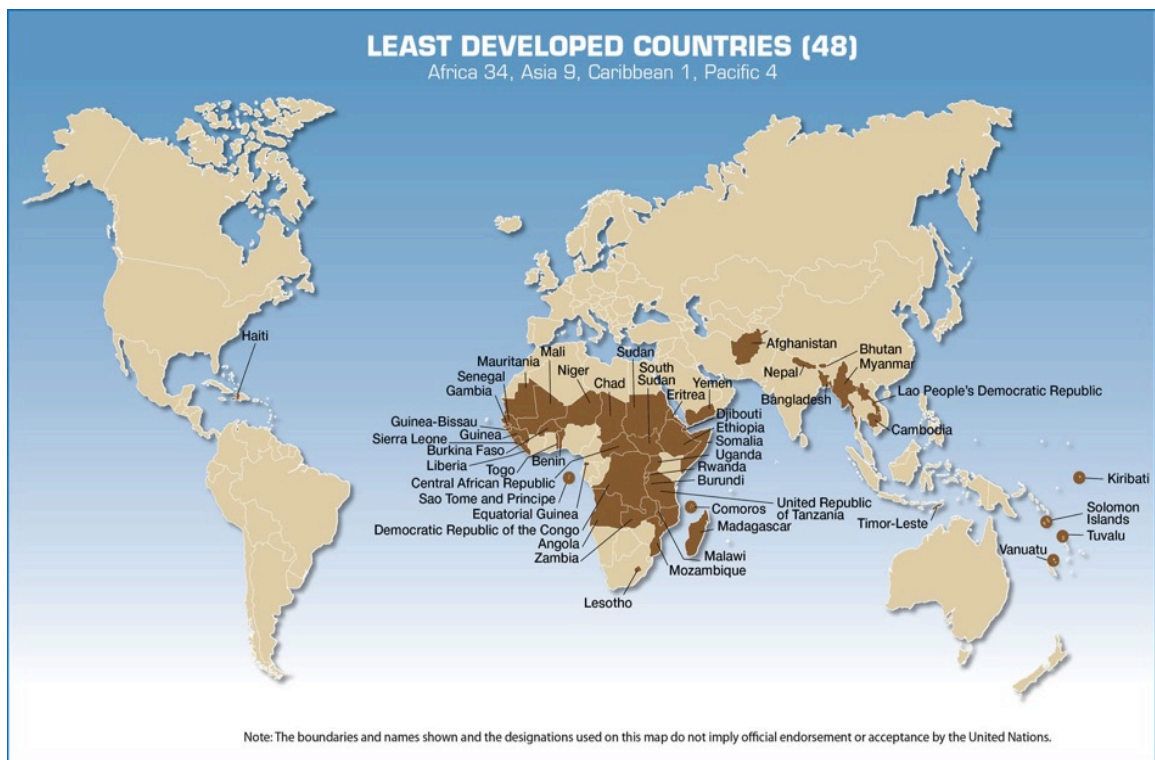
inkludert Nord-Amerika og Oseania i diagrammet ville prosentandelen blitt null for begge kontinentene, fordi eksporterverdiene er så lave sammenlignet med Asia og Afrika. I tillegg vil ikke Europa, Sør-Amerika og Antarktis bli inkludert ettersom det ikke eksisterer MUL-land i disse kontinentene.

Figur 7.1.2m: Eksportandel basert på geografisk beliggenhet

Som hjuldiagrammet viser er det MUL-land med beliggenhet i Asia og Afrika som dominerer eksporten til Norge, med henholdsvis 42 og 58 prosent. Om vi omgjør dette til norske kroner utgjør eksport fra Asia 10,5 milliarder NOK og 14,4 milliarder NOK fra Afrika. Basert på forrige analysen kan man konkludere med at hovedandelen av MUL-land ligger i Afrika, og derfor er det rimelig å anta dette som årsak til at det eksporteres mest fra denne verdensdelen. Tatt i betraktning at 19 prosent av MUL-landene ligger i Asia og import fra denne verdensdelen utgjorde 42 prosent, vil dette indikere at det importeres mye fra de få asiatiske MUL-landene. Figur 7.1.2n viser kart utarbeidet av FN over MUL-lands beliggenhet.

Figur 7.1.2n: Kart over geografisk beliggenhet

Kilde: United Nations Conference on Trade and Development (ukjent dato).

Kartet viser at MUL-lands beliggenhet er relativt konsentrert. Som vi ser er det 34 land som ligger i Afrika, 9 i Asia, 1 i Nord-Amerika og 4 i Oseania. Majoriteten ligger på sørlige breddegrader hvor det typiske klimaet er ekstrem varme og tørke.

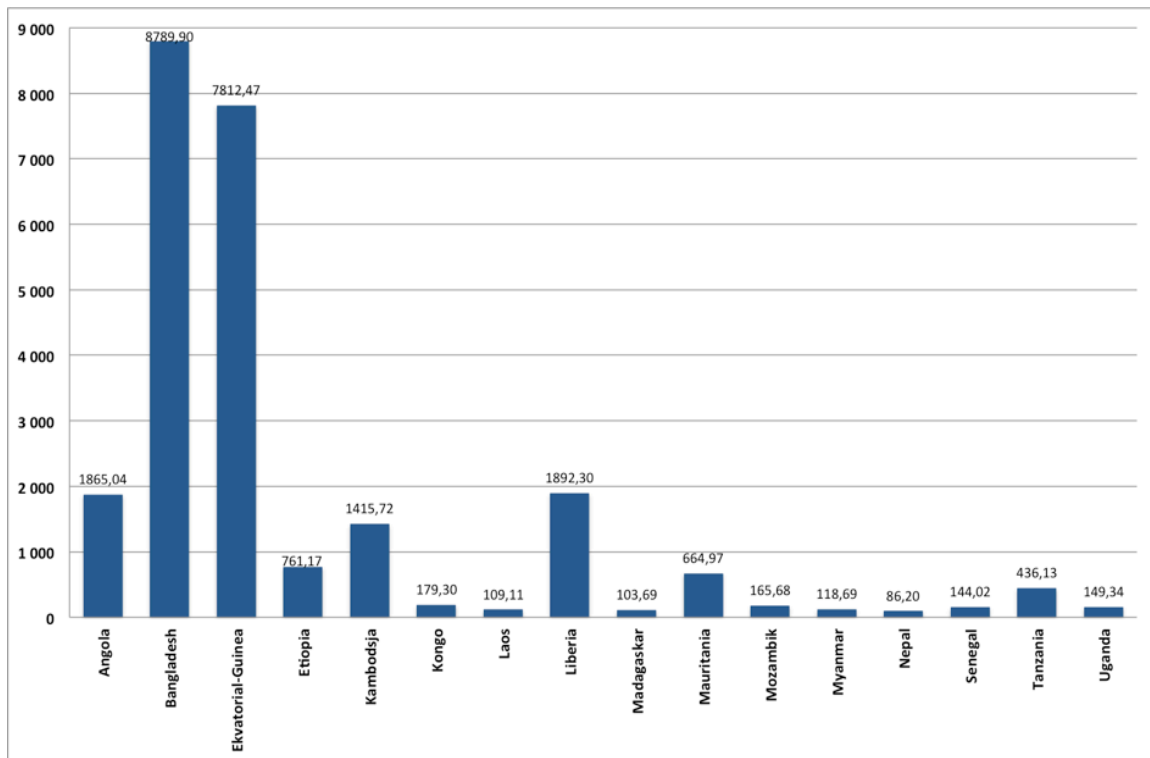
MUL-land sortert etter eksportvolum til Norge

I denne analysen vil jeg gruppere MUL-land etter eksportvolum til Norge.

Landene inndeles i tre ulike grupperinger - høy, middels og lav eksport. Dette vil gi 16 land under hver gruppering. Tallene omfatter summen det eksporteres for i norske kroner i periode 2002-2014, og er basert på oppgitt import fra databankene WITS og SSB.

Høyt eksportvolum

Figur 7.1.2o: Land med høyt eksportvolum i MNOK (Periode: 2002 - 2014)

Som figuren illustrerer er det utvilsomt store forskjeller i eksporten mellom land rangert som høyeksportører til Norge. Av 16 land er det kun fem land som har eksportert for mer enn én milliard kroner til Norge, noe som utgjør 31 prosent. Dette gjelder henholdsvis Angola, Bangladesh, Ekvatorial-Guinea, Kambodsja og Liberia. I tillegg er det verdt å merke seg at Nepal har eksportert minst, med omkring 86 millioner NOK. For Nepal er industrien svært lite utviklet, og de viktigste eksportvarene er tepper og tekstilprodukter. Store deler av befolkningen lever av selvbergingsjordbruk, og en stor andel av befolkning er å regne som underernærte (Globalis 2013_b).

Dersom vi ser på land som ligger i mellomsjiktet med eksport på mellom 500 millioner NOK og én milliard NOK, viser analysen at kun to land ligger innenfor dette, Etiopia og Mauritania. Som tidligere presentert eksporterer Mauritania olje, jernmalm, gull og kopper. Nær halvparten av Etiopias inntekter stammer fra jordbruket, hvor kaffe er den viktigste eksportartikkelen, etterfulgt av bomull og sukkerrør. Ettersom jordbruket er en så viktig del av Etiopias økonomi er de svært sårbare når tørkeperioder lammer vekst og avlinger (Globalis 2015_c). Dette indikerer at majoriteten av MUL-land gruppert som høyeksportør ligger under 500 millioner NOK. Hele åtte land inkludert Nepal har

eksportert for under denne summen. Analysen indikerer også at blant landene med størst eksportstørrelse er det kun fem fra Asia. Dette gjelder Bangladesh, Kambodsja, Laos, Myanmar og Nepal. Restrerende 11 land ligger på det afrikanske kontinentet.

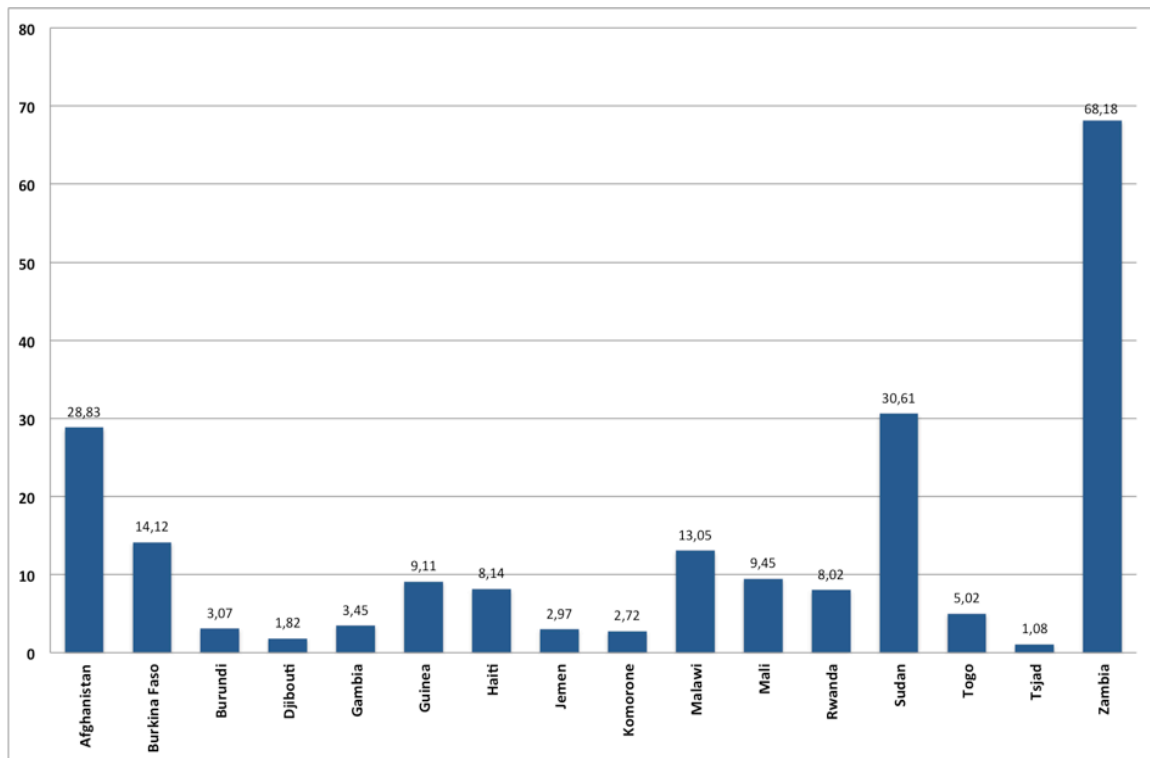
Tabell 7.1.2j: Statistiske mål for land med høyt eksportvolum i MNOK

	N	Minimum	Maximum	Sum	Mean	Std. Deviation
Land med høyest eksport	16	86,20	8789,90	24693,72	1543,3577	2715,48330
Valid N (listwise)	16					

Når det gjelder statistisk analyse viser denne at gjennomsnittlig eksportsum til Norge er litt mer enn halvannen milliarder, noe som uten sammenligning kan betraktes som lite når analysen belyser eksport fra 16 land over 13 perioder. Som figur 7.1.2o viser blir det importert mye fra få land, og lite fra majoriteten. Dette forklarer det lave gjennomsnittet. Videre viser analysen at total eksportsum utgjør i underkant av 24,7 milliarder, men det er verdt å bemerke at dette er under sterk påvirkning av eksport fra Bangladesh og Ekvatorial-Guinea. Eksport fra disse to landene utgjør 16,6 milliard, altså 67 prosent av den totale summen. Noe som betyr at 33 prosent av total eksport er fordelt over 14 land. Differansen mellom det laveste og høyeste eksportvolumet for denne gruppen er på hele 8,7 milliard. Basert på et meget stort standardavvik for analysen, er det naturlig å treffe en beslutning om store eksportvariasjoner fra land gruppert for å ha høy eksport. Dette skyldes primært veldig høy eksport fra Bangladesh og Ekvatorial-Guinea, og vesentlig lavere fra de andre landene.

Middels eksportvolum

Figur 7.1.2p: Land med middels eksportsvolum i MNOK (Periode: 2002 - 2014)

Som figuren indikerer er det et betraktelig lavere eksportvolum for denne gruppen sammenlignet med høyeksporterende land. Ingen land i denne gruppen eksporterte for over 100 millioner NOK, hvorav Zambia er den som eksporterte mest med om lag 68 millioner NOK. Figuren indikerer at Zambia eksporterte for over det dobbelte av den med nest høyest eksportvolum. Den Zambiske eksporten er basert på kobberindustri, men de er svært sårbare for svingninger i kobberprisen. Grunnet høy kobberpris og god maisavling i 2010 kom landet seg raskt oppover etter finanskrisen i 2008 (Globalis 2014_b). Analysen viser at 11 land har eksportert for under 10 millioner NOK, noe som utgjør hele 69 prosent. Eksportvolum fra Tsjad er minst blant disse landene, i overkant av én million NOK. Årsaken til den lave eksporten skyldes at landet ikke har kyst, er geografisk isolert og har et ørkenklima. Sør i landet er det funnet olje, og siden 2003 har oljeeksport gitt landet økte inntekter. Tidligere var Tsjad helt avhengig av bomullsproduksjon (Globalis 2015_d). Andre land det er verdt å bemerke er Afghanistan og Sudan hvor begge har eksportert for omkring 30 millioner NOK.

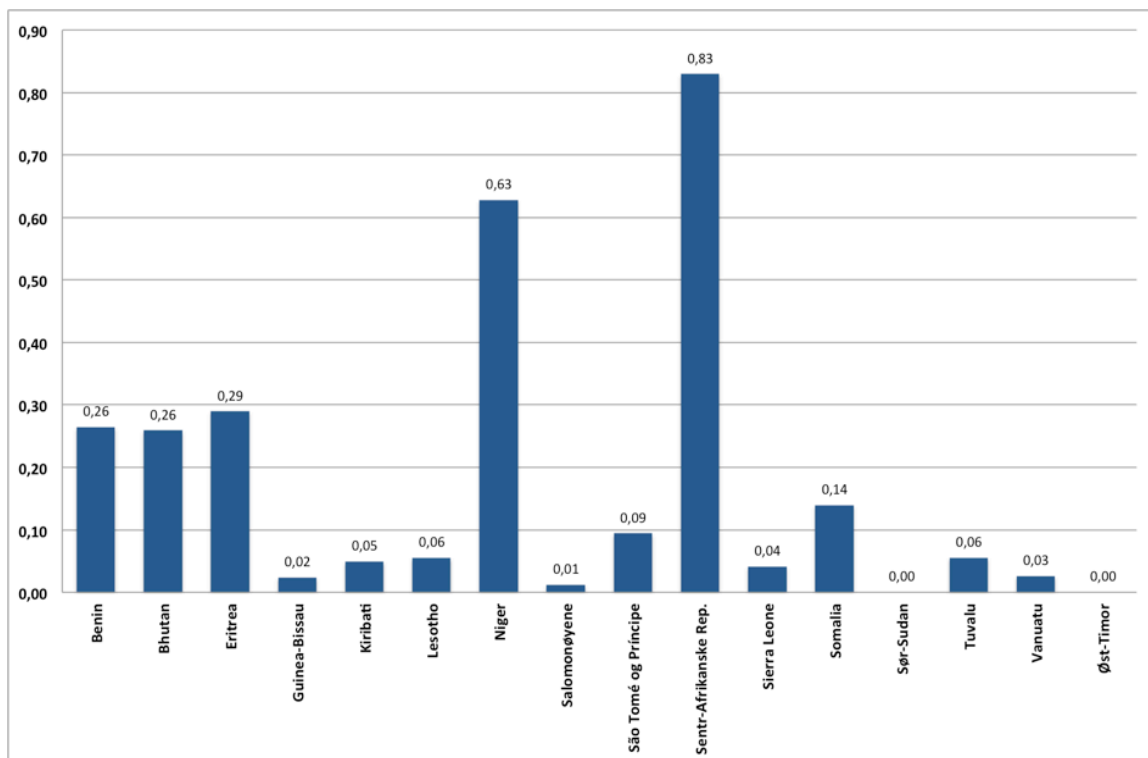
Tabell 7.1.2k: Statistiske mål for land med middels eksportvolum i MNOK

	N	Minimum	Maximum	Sum	Mean	Std. Deviation
Land med middels eksport	16	1,08	68,18	209,62	13,1011	17,14530
Valid N (listwise)	16					

Som forventet er standardavviket i denne analysen betraktelig mye lavere enn i analysen for høyeksportører. Dette skyldes i all hovedsak mindre variasjon i eksportbeløpene, akkurat slik figur 7.1.2p viser. Analysen viser at gjennomsnittlig eksportsum fra disse landene er på 13 millioner NOK. Det er halvannen milliarder lavere enn gjennomsnittet vi så fra land med høy eksport. Som figur 7.1.2p indikerer er det Afghanistan, Sudan og Zambia som trekker opp gjennomsnittet, spesielt sistnevnte. Det samme gjelder for total eksportsum. Denne utgjør samlet sett 203 millioner NOK, hvorav de tre nevnte landene står for 128 millioner NOK. Den totale eksportsummen kan betraktes som lav ved å sammenligne med høyeksportland. Disse utgjorde 24,7 milliarder NOK. Differansen mellom den laveste og høyeste eksporten for denne gruppen er på hele 67 millioner NOK, hvorav lavest utgjorde 1,08 millioner NOK og høyest 68,18 millioner NOK.

Lavt eksportvolum

Figur 7.1.2q: Land med lavt eksportvolum i MNOK (Periode: 2002 - 2014)

Figuren illustrerer meget lave eksportbeløp fra land som er gruppert for å ha lavest eksportvolum til Norge. Alle landene har eksportert for under 1 million NOK, og for første gang i denne analysedelen er det land som ikke har eksportert noe. Dette gjelder Sør-Sudan og Øst-Timor. Som tidligere forklart er oljeeksport den eneste inntektskilden til Sør-Sudan, men fordi denne går igjennom Sudan, kan dette resultere i at Sør-Sudan står oppført med null i eksport til Norge. Det er uvisst hvorfor Øst-Timor ikke har eksportert, men en mulig forklaring er beliggenhet og varesortimentet. Øst-Timor er en svært liten øy mellom Indonesia og Australia. De var lenge okkupert av Indonesia og ble ikke selvstendige før i 2002. De viktigste eksportvarene for landet er kaffe, kakao og sandeltre. Analysen indikerer videre at hele 11 land har eksportert for under 100 000 NOK, da inkludert Sør-Sudan og Øst-Timor.

Det er kun to land som har eksportert for over en halv million NOK, Niger og Den sentralafrikanske republikk. Med henholdsvis 630 000 NOK og 830 000 NOK. Niger er sterkt avhengig av eksportinntekter fra uran, men på grunn av prissvingninger er de sårbare. Andre viktige eksportartikler er kveg, skinn og tekstiler (Store Norske Leksikon 2014_d). Når det gjelder Den sentralafrikanske republikk har landet store forekomster av naturressurser, særlig diamanter, gull, skog og uran. Diamanteksport er en god inntektskilde for landet, men 80 prosent av befolkningen livnærer seg likevel av selvberging (Globalis 2013_c). I tillegg skiller Benin, Bhutan og Eritrea seg ut med høyere eksport enn majoriteten i analysen. Benin er primært et jordbruksland med få naturressurser, hvor eksport består av bomull og jordbruksprodukter som palmeolje, kaffe og kakao (Store Norske Leksikon 2014_e). Når det gjelder Bhutan er de viktigste eksportartiklene elektrisitet, sement, tømmer og frukt. India er deres viktigste handelspartner og importerer over 50 prosent av alle eksportvarene (Globalis 2014_c). For Eritreas del er økonomien lukket, og myndighetene har lagt opp til en selvbergingspolitikk. Eritrea har reserver av gull, kobber, sink, jernmalm, og marmor, men dette utvinnes i svært liten grad. Det eksporteres tunfisk, reker og hummer, samt dyr (Store Norske Leksikon 2014_f).

Tabell 7.1.2l: Statistiske mål for land med lavt eksportvolum i MNOK

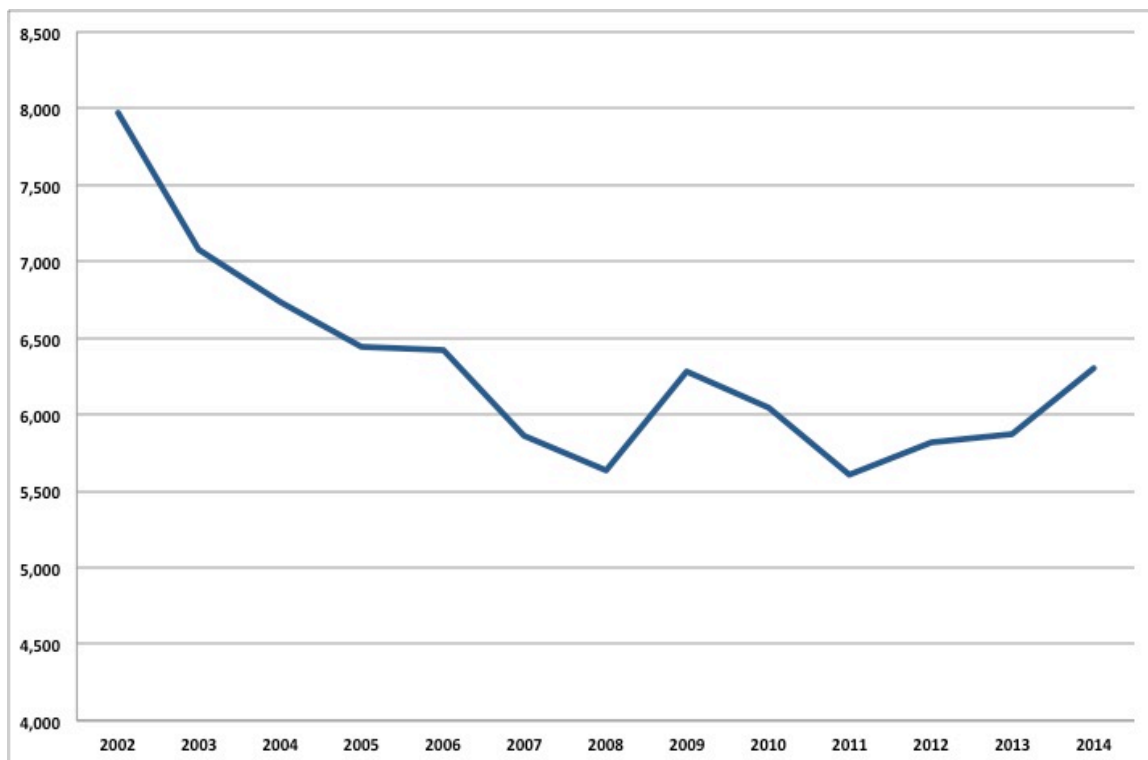
	N	Minimum	Maximum	Sum	Mean	Std. Deviation
Land med lavest eksport	16	,00	,83	2,77	,1728	,24018
Valid N (listwise)	16					

Når vi betrakter de statistiske måltallene for analysen er det svært lave tall det opereres med. Ikke uventet ser vi at null er den lavest eksport, mens 830 000 NOK er høyest. Dette er et svært lavt eksportbeløp når vi sammenligner med land rangert som høy- og middels eksportør. Den totale importsammen fra disse landene utgjorde 2,77 millioner NOK, noe som er meget lavt med tanke på at dette er en analyse som dekker 13 år. I tillegg stod Niger og Den sentralafrikanske republikk for 1,46 millioner NOK. Som 7.1.2q indikerer er det fem land som bidrar med å heve total importsammen og gjennomsnittet; Niger, Den Sentralafrikanske republikk, Benin, Bhutan og Eritrea. Gjennomsnittlig eksport i denne analysen er 0,172 millioner NOK, noe som er særdeles lavt. I tillegg er standardavviket så lite som 0,24018, noe som indikerer at eksportvariasjonen fra landene i denne gruppen er relativt lite. I tillegg mye mindre enn hva standardavviket i de to foregående analysene har hentydet til.

Valutakursens importpåvirkning

I denne analysen vil jeg føye valutakurs og import sammen, for å visualisere hvor stor påvirkning valutakursen har på norsk import. Dette gjøres for å kunne berike oppgaven med mulige forklaringer på hvorfor det er store importvariasjoner i perioden 2002-2014, slik de første analysene i dette kapittelet indikerer. Jmfør figur 7.1.2a og 7.1.2b. Antakelig er alle importvarer prissatt i USD, så ved å analysere valutakurs USD/NOK kontra import i USD kan man få en indikasjon på kursens betydning for norsk import. En svak krone vil være bra for norsk eksportnæring, hvorpå sterk krone er bra for import av varer og tjenester (Danske Bank Markets 2014). Analysen starter med utarbeidet figur basert på valutakurs USD/NOK i perioden 2002-2014. Data er hentet fra Norges Bank og er basert på årgjennomsnitt av daglige noteringer. Data er å finne som Vedlegg B.

Figur 7.1.2r: NOK per 1 USD (Perioden 2002-2014)

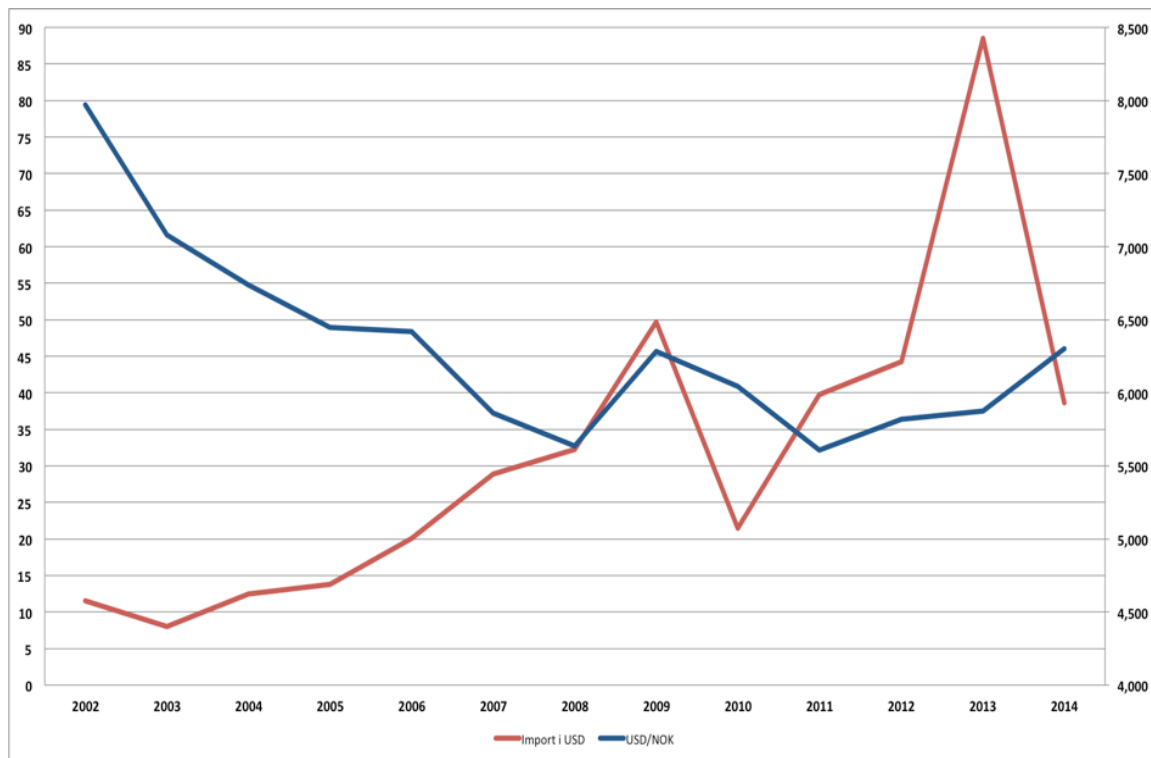

En styrkning av kronen vil føre til at import blir billigere, fordi man betaler færre kroner for å komme opp i det valutabeløpet en selger vil kreve for sitt produkt. Eksempelvis vil 100 kg kaffe med en pris på 1 USD per kg reduseres fra 800 til 600 kroner, dersom kronen styrkes fra 8,00 til 6,00 kroner per dollar. Ved billigere import vil også inflasjonen bli lavere, fordi importerte varer er en viktig del av konsumprisindeksen. Lavere inflasjon vil som oftest føre til at sentralbanken setter ned renten for å få inflasjonen opp mot inflasjonsmålet. Lavere rente vil resultere i billigere lån, slik at forbruk og investeringer øker. På den måten stimuleres økonomien. Teorien forutsier at ved valutafall vil eksportprisene i utenlandsk valuta reduseres og importprisene i innenlandsk valuta øke. Noe som vil føre til mer eksport og mindre import (Maurice Obstfeld og Kenneth S. Rogoff 2005).

Studier gjort av International Monetary Fund (2015) viser at endringer i valutakurser også har en betydelig virkning for vareprissetting. Resultatet antyder at med en valutareduksjon på 10 prosent, vil importprisene i gjennomsnitt øke med 6,1 prosent, mens eksportprisene i utenlandsk valuta reduseres med 5,5 prosent. Studier gjort av Matthieu Bussière, Simona Delle Chiaie og Tuomas A. Peltonen (2014) kan vise til samme resultater som International Monetary Fund. Som figur 7.1.2r indikerer lå valutakursen for NOK per USD

i underkant av 8 kroner ved analyseperiodens start. Som figuren viser bar valutakursen preg av seks år med nedgang før den nådde et bunnivå i 2008 på 5,6 kroner per USD. Etter 2008 var det en mer volatil valutakurs. En nedgang i NOK per USD indikerer at kronen styrker seg, og motsatt ved at kronen blir svakere ved en oppgang. Som nevnt vil en valutakurs påvirke kjøpesum. En svak krone vil derfor medføre at det blir dyrere å importere, mens det blir billigere å importere når kronen er sterk. Dette betyr at import i perioden 2002 til 2008 ble rimeligere for hvert år, og kronen styrker seg kraftig mot USD. Etter 2008 ser vi tendenser til samme volatile mønster som i analysen over importmengden. Videre ser vi at den norske kronen begynner å svekke seg gradvis fra 2011, og varer ut analyseperioden.

Figur 7.1.2s: Valutakurs USD/NOK og import i USD.

For å analysere sammenhengen mellom valutakurs og import er det i denne analysen tatt utgangspunkt i import i USD, representert ved rød linje i til høyre. Som figuren illustrerer ser det ut til å være en sammenheng mellom valutakurs USD/NOK og import. Når valutakursen faller gradvis fra år 2002 til 2008, øker importen med nesten tilsvarende vekstgrad. Den plutselige valutaoppgangen fra 2008 til 2009, ser ut til å ha påvirket importen ettersom det ga en høy økning i importverdi for samme år som ikke gjenspeiler den jevne importøkningen fra de tidligere årene. Fallet i import fra 2009 til 2010 kan

skyldes forsinkelse i effekten av valutakursendring. Dette kan skyldes at valutakursen økte fra 5,6 til 6,3 NOK per USD dette året. Fra 2008 er det en mer volatil valutakurs, noe som lettere kan bemerkes i figur 7.1.2r. Dette ser også ut til å være tilfellet for importverdien. Det er større svingninger enn tidligere. Basert på denne analysen er det nærliggende å trekke beslutninger om at valutakursen USD/NOK påvirker hvor mye som importeres til Norge. Krugman og Obstfeld (2009) forklarer at effekten av en valutakursendring er kjent som J-curven. En svekkelse av hjemlig valutakurs forbedrer driftbalansen, mens en styrking vil føre til at driftbalansen forverres. Men det er likevel observert at driftbalansen kan forverres som følge av en valutasvekkelse, og det er dette som kalles J-kurven. I de første månedene etter en slik valutasvekkelse kan driftbalansen forverres kraftig fordi importvolumer kan reflektere kjøp som ble gjort på grunnlag av gamle valutakurser. På bakgrunn av denne teorien er det rimelig å anta at importvolum påvirkes av gammel valutakurs.

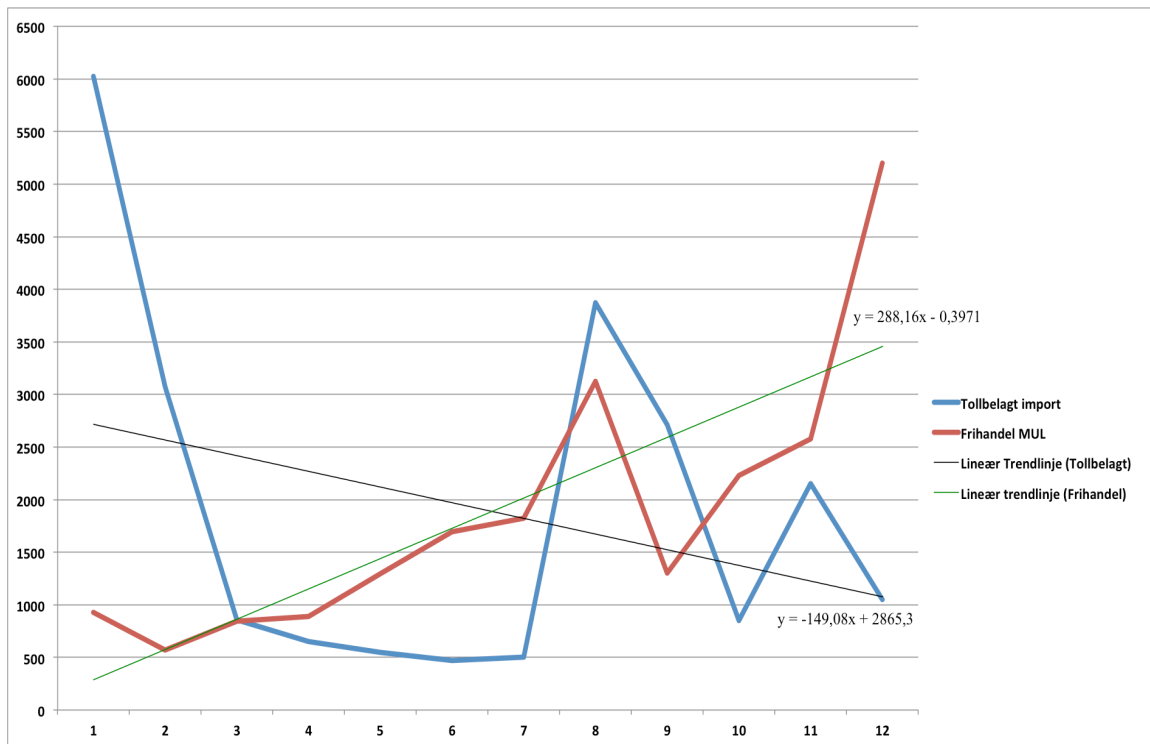
7.2 Kombinert Analyse

I kapittel 7.2 av dette analysekapittelet vil jeg analysere hvorvidt innføringen av MUL-ordningen har bidratt til en importendring. Undersøkelsen vil ta utgangspunkt i periode 1990-2013, og har som formål å undersøke importmengden før og etter innføringen av ordningen i 2002. Jeg vil starte med å analysere dette ved bruk av deskriptiv analyse, før jeg avslutter med en regresjonsanalyse, for å verifisere funnene i den deskriptive analysen. Årsaken til at analysen vil være for periode 1990-2013, er som nevnt minimalt med handelsdata, og ønske om like mange perioder før og etter året ordningen ble innført.

7.2.1 Deskriptiv analyse

I utarbeidet figur indikerer blå linje tollbelagt import for periode 1990-2001. Rød linje indikerer import under frihandel for periode 2002-2013. Den sorte linjen representerer lineær trendlinje for tollbelagt import. Grønn indikerer det samme for frihandel. Tallene er basert på angitt import fra databankene WITS og SSB, og omfatter summen det importeres for. Y-aksen indikerer import i millioner NOK, x-aksen representerer antall analyseperioder. Som figuren antyder analyseres handelssituasjonen over 12 perioder.

Figur 7.2.1a: Importvolum med og uten handelsavtale (Tall i MNOK)

Som figur 7.2.1a indikerer er det store eksportvariasjoner for hele analyseperioden. Import under tollbelagt periode ser ut til å ha hatt den høyeste totale importmengden gjennom hele analysen, på litt over 6 milliarder NOK. Dette fant sted i første periode. Analysen indikerer videre at import de påfølgende årene var svært lave, før det var en kraftig oppgang i 1997. Oppgangen i 1997 var på om lag 660 prosent sammenlignet med 1996. Etter dette blir det et par år med importnedgang, og en liten vekst nest siste analyseår. Ved å betrakte den lineære trendlinjen som er beregnet ved hjelp av minste kvadraters metode ser vi at det er en nedadgående importmengde i perioden med tollsatser. Helningskoeffisienten er -149,08. Denne koeffisientverdien forteller hvor mye i gjennomsnitt verdien til Y vil avta med en enhets endring i X. Når vi nå ser på kurven for import under frihandel er denne preget av mer bevegelser, men ikke like kraftige. En annen forskjell er at høyeste import under frihandel er i underkant av én milliard NOK lavere enn høyeste ved toll. Videre indikerer grønn trendlinje at import under frihandel er stigende. Dette kan videre bekreftes ved at helningskoeffisienten er 288,16. La oss nå se på statistiske mål for å indikere importandelen under de to handelssituasjonene.

Tabell 7.2.1a: Statistiske mål for importvolum med og uten handelsavtale i MNOK

	N	Minimum	Maximum	Sum	Mean	Std. Deviation
Tollsatter	12	471	6021	22756	1896,31	1739,131
Frihandel	12	570	5199	22472	1872,63	1299,090
Valid N (listwise)	12					

Som den deskriptive analysen indikerer ble det totalt sett importert mer under perioden med toll, enn for perioden etter innføring av frihandel. Som figur 5.2.1b viser importerte Norge varer for 22,756 milliarder NOK i 1990-2001, mot 22,472 milliarder NOK i 2002-2013. Dette er nominelle kroner og ikke inflasjonsjustert. Importdifferansen mellom de to handelssituasjonene utgjør 284 millioner NOK. Tatt i betraktning av at denne analysen omfatter 12 år per handelssituasjon og inkluderer 48 land, er 284 millioner NOK muligens ikke en betydelig stor sum. Jeg vil likevel si at jeg er overrasket da jeg mener frihandel bør generere mer import. Det er videre verdt å vurdere om den meget høye importmengden i første analyseår for perioden med tollsatter, kan ha trukket snitt og total importsom kraftig opp. For om vi betrakter gjennomsnittlig import, så ligger denne omtrentlig 24 millioner NOK høyere i favør av perioden med toll. Som vi ser fra analysens standardavvik er denne høyere for perioden med tollsatter, noe som vi kan få bekreftet ved å studere figur 7.2.1a. I neste del av dette analysekapittelet vil jeg benytte en regresjonsanalyse.

7.2.2 Regresjonsanalyse

Hensikten med å foreta en regresjonsanalyse er å estimere parametere slik at jeg kan avkrefte eller bekrefte funnene fra den deskriptive analysen. En regresjonsanalyse gjør det mulig å kvantifisere hvordan gjennomsnittet av en variabel systematisk varierer i henhold til nivået av en annen variabel. Verdien på koeffisienten og fortegn vil forklare effekten av de forskjellige variablene (Rachel A. Gordon 2012). Med tanke på at jeg har data fra to kategoriske variabler, import under frihandel og tollbelagt import, vil jeg konvertere dette til en dummy variabel. En dummy variabel er en indikator på 1 og 0 som forklarer hvorvidt en observasjon tilhører en bestemt gruppe av den kategoriske variabelen (Robert C. Elston, Jane M. Olson, og Lyle Palmer 2002).

$$D_t = \begin{cases} 1 & \text{hvis frihandel} \\ 0 & \text{ikke frihandel} \end{cases}$$

Ved bruk av regresjonsanalyse vil jeg teste min antakelse om frihandel og tid forklarer importmengden. Regresjonslikningen kan uttrykkes på følgende måte:

$$(1) \quad Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_t + \beta_2 D_t + \varepsilon_t$$

Hvor Y er avhengig variabel, X er uavhengig tidsvariabel, D er regressor for handelssituasjon, β_0 representerer konstant og skjæringspunkt, mens β_1 og β_2 indikerer koeffisienten. β_1 er økningen i Y i forbindelse med en én-enhet økning i X når D holdes konstant, og β_2 er økningen i Y for en-enhet økning i D når X holdes konstant. ε forklares som feilleddet og t er antall observasjoner. Basert på modell (1) har jeg for denne regresjonen utarbeidet følgende likning:

$$(2) \quad \text{Import} = \beta_0 + \beta_1 \text{tid} + \beta_2 \text{frihandel} + \varepsilon_t$$

Hvor avhengig variabel er import, β_1 representerer endring i import når vi går fra tollsatser til frihandel og vice versa, og observasjoner $t = 24$ (1990-2013).

Forventet import i perioden med tollsatser ved estimert regresjon:

$$(3) \quad E(\text{Import} \mid \text{Tollsatser} \mid D_t = 0): Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_t + \beta_2 \cdot 0 + \varepsilon_t = \beta_0 + \beta_1 X_t + \varepsilon_t$$

Tilsvarende kan vi illustrere import under frihandel ved estimert regresjon:

$$(4) \quad E(\text{Import} \mid \text{Frihandel} \mid D_t = 1): Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_t + \beta_2 \cdot 1 + \varepsilon_t = (\beta_0 + \beta_2) + \beta_1 X_t + \varepsilon_t$$

En dummy variabel benyttes for å teste hvordan en avhengig variabel endres på grunn av forskjellige kategoriske egenskaper.

Hypotesetesting

Basert på utredningen i kapittel 7.2.2 presenteres her hypoteser om hvilke påvirkning de to variablene har.

Tabell 7.2.2a: Hypoteser for regresjonsanalyse

Forklaringsvariabel	Nullhypotese	Alternativhypotese
Tidsvariabel	$H_0: \beta_1 = 0$	$H_A: \beta_1 \neq 0$
Frihandel	$H_0: \beta_2 = 0$	$H_A: \beta_2 \neq 0$

Resultatene fra regresjonsanalysen kommer gjennom bruk av det statistiske analyseprogrammet SPSS. Hypotesene til de to forklaringsvariablene vil bli testet på henholdsvis 1 prosent, 5 prosent og 10 prosent signifikansnivå.

Resultater av regresjonsanalysen

Tabell 7.2.2b: Resultater av regresjonsanalyse

$R^2 = ,027$	Koeffisient	Signifikansnivå
Konstant	1444,294	,066
Tidsvariabel	69,541	,456
Frihandel	-858,174	,506

Regresjonsanalysen kan vise til en R^2 på 0,027. Med andre ord forklares 2,7 prosent av variasjonen til venstresidevariabelen av variasjonen til høyresidevariablene. Konstantens koeffisient ble 1444,294. Konstanten utgjør gjennomsnittsverdi på avhengig variabel når uavhengig variabel = 0. Regresjonskoeffisientene til *Tidsvariabel* og *Frihandel* ble henholdsvis 69,541 og -858,174. Resultatet til disse koeffisientene utgjør gjennomsnittlig endring i avhengig variabel når uavhengig variabel øker med verdi = 1.

Videre ser vi fra regresjonsanalysen at variabelen *Tidsvariabel* og *Frihandel* ikke er statistiske signifikante på noen signifikansnivåer. Dette betyr at nullhypotesen for *Tidsvariabel* ikke blir forkastet og at nullhypotesen for *Frihandel* heller ikke blir forkastet.

7.3 Regresjonsanalyse som funksjon av BNP og geografisk utfordring

De lave importvolumene fra små land kan relateres til gravitasjonsmodellen som ble presentert i delkapittel 7.1 - Eksport fordelt etter bruttonasjonalprodukt. I denne analysen vil jeg kjøre en regresjonsanalyse på eksport til Norge fra hvert enkelt land som en funksjon av bruttonasjonalprodukt og en geografi-variabel. I gravitasjonsmodellen slik den er formulert i Krugman og Obstfeld (2009), er avstand den geografiske-variabelen. Dette innebærer at gravitasjonsmodellen tilsier at avstand vil avgjøre handelsvolumet.

I denne analysen ønsker jeg å undersøke om det finnes andre geografiske faktorer enn kun avstand som vil påvirke handelen. Det jeg har tatt utgangspunkt i da, er land med utfordrende geografisk beliggenhet. Dette kan jeg gjøre ved å benytte to dummyvariabler med verdi 1 dersom landet er henholdsvis:

1. Et land uten kystlinje ("landlocked")
2. En liten øystat.

Hypotesetesting

På bakgrunn av innledende utredningen i kapittel 7.3 presenteres her hypoteser om hvilke påvirkning en dummy for "geografisk utfordret" land har på eksportvolumet til Norge.

Tabell 7.3a: Hypoteser for land uten kystlinje ("landlocked")

Forklaringsvariabel	Nullhypotese	Alternativhypotese
BNP	$H_0: \beta_1 = 0$	$H_A: \beta_1 \neq 0$
Landlocked	$H_0: \beta_2 = 0$	$H_A: \beta_2 \neq 0$

Tabell 7.3b: Hypoteser for øystat

Forklaringsvariabel	Nullhypotese	Alternativhypotese
BNP	$H_0: \beta_1 = 0$	$H_A: \beta_1 \neq 0$
Øystat	$H_0: \beta_2 = 0$	$H_A: \beta_2 \neq 0$

Resultater av regresjonsanalysen

På lik linje som regresjonsanalysen i kapittel 7.2 kommer resultatene fra bruk av det statistiske analyseprogrammet SPSS. Hypotesene til de to forklaringsvariablene vil bli testet på henholdsvis 1 prosent, 5 prosent og 10 prosent signifikansnivå.

Tabell 7.3c: Resultater av regresjonsanalyse for land uten kystlinje ("landlocked")

R² = ,348	Koeffisient	Signifikansnivå
Konstant	127,682	,666
BNP	32,365	,000
Landlocked	-462,373	,279

Tabell 7.3d: Resultater av regresjonsanalyse for øystat

R² = ,331	Koeffisient	Signifikansnivå
Konstant	-60,199	,827
BNP	33,343	,000
Øystat	-13,666	,980

Tabell 7.3e: Resultater av regresjonsanalyse med begge dummyene

R² = ,352	Koeffisient	Signifikansnivå
Konstant	248,982	,508
BNP	31,081	,000
Øystat	-316,973	,597
Landlocked	- 567,638	,233

Regresjonsanalysen for land uten kystlinje viser en R² på 0,348. Med andre ord forklares 34,8 prosent av variasjonen til venstresidevariabelen av variasjonen til høyresidevariablene. Konstantens koeffisient ble 127,682. Regresjonskoeffisientene til *BNP* og *Landlocked* ble henholdsvis 32,365 og -462,373.

Videre ser vi at variabelen *BNP* er statistisk signifikant på 1 prosent signifikansnivå, mens *Landlocked* ikke er statistiske signifikante på noen signifikansnivåer. Dette betyr at

nullhypotesen for *BNP* blir forkastet og at nullhypotesen for *Landlocked* ikke blir forkastet.

Videre viser regresjonsanalysen for *øystat* en R^2 på 0,331. Med andre ord forklares 33,1 prosent av variasjonen til venstresidevariabelen av variasjonen til høyresidevariablene. Konstantens koeffisient ble -60,199. Regresjonskoeffisientene til *BNP* og *Øystat* ble henholdsvis 33,343 og -13,660.

Igjen ser vi at variabelen *BNP* er statistisk signifikant på 1 prosent signifikansnivå, mens *Øystat* ikke er statistiske signifikante på noen signifikansnivåer. Dette betyr at nullhypotesen for *BNP* blir forkastet og at nullhypotesen for *Landlocked* ikke blir forkastet.

I siste analyse med begge dummyene ser vi fra resultatene at ingen av dummyene blir signifikante på noen signifikansnivå. Igjen er *BNP*-variabelen signifikant helt ned på 1 prosent signifikansnivå. R^2 er noe høyere enn i denne regresjonen, hvor forklaringsgraden er 35,2 prosent.

Kapittel 8: Avsluttende kommentar og konklusjon

I dette kapitlet vil jeg se nærmere på resultatene fra de ulike analysene før jeg kommer med konklusjon på min problemstilling. Som vi har sett i analysen er det flere interessante resultater.

Målet med oppgaven har vært å undersøke hvordan frihandelsavtale med de minst utviklede landene har påvirket norsk import. En frihandelsavtale vil innebære at tollbarrierer forsvinner, og at man kan forvente at det oppstår en handelsøkning mellom de aktuelle avtalepartene. I motsetning vil tollbarrierer bidra til å redusere handel dersom de er svært høye. For å beskrive importen fra MUL-landene valgte jeg i all hovedsak å benytte deskriptive analyse. For ytterligere testing og undersøkelser valgte jeg regresjonsanalyser. I kapittel 1 ga jeg en kort innføring i hva oppgaven ville omhandle og hva som var fokuset. I kapittel 2 presenterte jeg bakgrunn for norsk frihandelsavtale og arbeidet rundt en forbedret handelssituasjon for utviklingsland. I kapittel 3 presenterte jeg ulike handelsteorier og utvidelser av dette. Fokuset i litteraturgjennomgangen har blant

annet vært Ricardos komparative fortrinn og tilpasning under frihandel. Annen viktig litteratur jeg presenterte var handelsvridning og virkninger av tollsatser. Kapittel 4 og 5 gikk mer i dybden på handelspolitikk og hva som kjennetegner MUL-land. I Kapittel 6 ble metoden presentert og i kapittel 7 fikk jeg en rekke interessante og spennende funn.

8.1 Resultater fra analysene

Når det gjelder det empiriske arbeidet har dette gitt flere interessante og overraskende funn. Første analyse indikerte at import fra innføringsåret i 2002 har vært gradvis økende. Dette på tross av flere store importnedganger. Videre viste de empiriske funnene at eksportandel per land er svært varierende. Noen land eksporterte varer og tjenester for opp mot 9 milliarder NOK, mens andre ikke eksporterte noe. Det er viktig å bemerke at dette ikke var per år, men for hele analyseperioden. Analysens funn indikerer også at det er en sammenheng mellom et lands bruttonasjonalprodukt og eksportvolum til Norge. Jo høyere bruttonasjonalprodukt, desto større eksportvolum til Norge. Videre funn indikerer at det var en mindre sammenheng mellom bruttonasjonalprodukt per innbygger og eksport til Norge. Det som kanskje var overraskende var at land som hadde blitt rangert for å ha middels bruttonasjonalprodukt per innbygger så ut til å ha høyere eksportvolum enn landene med høy bruttonasjonalprodukt per innbygger.

Andre viktige funn fra analysen er at MUL-land kun er å finne i fire av syv verdensdeler. Rangert fra høyest til lavest verdensdel-andel har vi Afrika, Asia, Oseania og Nord-Amerika. Dette var for øvrig ikke overraskende med tanke på all kunnskap vi besitter om fattigdom og hungersnød i afrikanske land. Analysens funn ga også en indikasjon om at eksportvolumet var desidert størst fra afrikanske land. Asia hadde nest størst eksportvolum.

I et forsøk på å forklare de store svingningen i importmengden ønsket jeg å vurdere hvorvidt valutakursen kunne være en påvirkende faktor. Som analysen viser var det en sammenheng mellom valutakursens bevegelse og norsk importvolum. Men at det kan være en forsinket effekt av valutakursendring. Når valutakursen USD/NOK falt gradvis, økte importen gradvis.

I neste del av det empiriske arbeidet ønsket jeg å finne ut om MUL-ordningen hadde bidratt til økt import. Dette gjorde jeg ved å sammenligne like mange perioder før og etter

innføringen i 2002. Resultatet fra deskriptiv analyse og regresjonsanalyse viste at import etter innføring av frihandel i 2002 var lavere enn perioden før frihandelsavtalen.

Når det gjelder mine regresjonsanalyser omkring land med utfordrende beliggenhet indikerer resultatene fra hypotesetestingen at frihandel ikke gir noen effekt dersom landet er såkalt "landlocked" eller en øystat. Dette kan forstås ved at nullhypotesen må beholdes fordi testens signifikansnivået var ikke-signifikant.

8.2 Konklusjon på oppgavens problemstilling

Hensikten med oppgaven var å undersøke hva som best beskriver import fra MUL-land, og om frihandelsavtalen har bidratt til økt import. Problemstillingen jeg ønsket å besvare var: *Hvordan kan import fra de minst utviklede landene best beskrives, og har frihandelsavtalen ført til en importøkning?*

På bakgrunn av mine empiriske funn kan jeg konkludere med at frihandelsavtalen ikke har hatt en åpenbar positiv effekt. I hvert fall ikke dersom det kun fokuserer på eksportvolum til Norge. På annen side ser det ut til at import kan være økende i årene fremover, men dette er kun spekulasjoner. Det er heller ikke noe jeg kan bekrefte gjennom mine analyser. Import fra MUL-land kan beskrives for å ha en sammenheng mellom blant annet bruttonasjonalprodukt og global beliggenhet. Land med høy bruttonasjonalprodukt har høyest eksportvolum til Norge. I tillegg er det slik at den verdensdelen med flest MUL-land, er den med størst eksportvolum. Videre er det verdt å merke seg at noen land skiller seg veldig ut. Blant annet bekrefter funnene at frihandel ikke har hatt noen positiv effekt for land med utfordrende geografisk beliggenhet. Dette gjelder for land uten kystlinje og øystater. Videre kan analysen konkludere med at politikken har feilet ettersom formålet med ordningen var å bidra til økt handel.

8.3 Avsluttende kommentar

Formålet med denne oppgaven var todelt. For det første ønsket jeg å få en innsikt i hva som best beskriver import fra MUL-land, og for det andre var det ønskelig å undersøke om frihandelsavtalen hadde bidratt til økt import.

Innsikten som er oppnådd gjennom denne oppgaven er spesielt viktig for MUL-land sine markedsmuligheter i Norge. Selv om Regjeringen har innført frihandelsavtale, møter

MUL-land andre utfordringer for sine eksportvarer. Eventuelle tiltaksplan mot disse utfordringene ville vært å senke kravet til kvalitet, standarder, leveringssikkerhet og mattrygghet på importerte jordbruksvarer.

Dessuten kan det være slik at menneskers syn, preferanser og handlinger forandrer seg over tid. Vil det bli økte interesser for import fra MUL-land? Kanskje noen etter hvert vil importere kun fra MUL-land? Eller hvilke ytterligere tiltak kan bidra til økt import? Og satt på spissen, hva vil skje om norske dagligvarekjeder bytter ut det norske landbruket med billigere import fra MUL-land? Dette er noen spennende perspektiver som kunne vært temaer for andre undersøkelser.

Videre har oppgavens funn gitt en viss innsikt i importsituasjoner omkring MUL-land. Likevel finnes det utallige perspektiver som ikke er utforsket i denne oppgaven. Som avsluttende ord ønsker jeg å påpeke at selv om denne undersøkelsen indikerer at frihandelsavtalen ikke har gitt det ønskelige utfallet med en importøkning, kan de kommende årene endre dette resultatet. Dersom det blir satt større fokus på frihandelsavtalen og hva som er formålet med denne, kan det skapes en etterspørsel for MUL-varer.

Litteraturliste

- Askheim, Ola Gaute Aas, og Tor Grenness. 2008. *Kvalitative metoder for markedsføring og organisasjonsfag*. Oslo: Universitetsforl.
- Austvik, Ole Gunnar, Ivar Bredeesen, og Erling Vårdal. 2002. *Internasjonal handel og økonomisk integrasjon*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Bernstein, William J. 2008. *A splendid exchange : how trade shaped the world*. New York: Grove Press.
- Bouma, Gary D., og G. B. J. Atkinson. 1999. *A handbook of social science research*. Oxford: Oxford University Press.
- Brunstad, Rolf Jens og Ivar Gaasland. 2007. "Proteksjonisme, fattigdom og norsk landbrukspolitikk". Lesedato 20. januar 2016:
<https://www.nhh.no/Files/Filer/institutter/sam/Samfunnsok%20Debatt/2007/02.pdf>
- Brunvoll, Frode og Julie Hass. 2006. "Utfordringer i framtidens Norge". Statistisk sentralbyrå. Lesedato 30. mars 2016:
<http://www.ssb.no/natur-og-miljo/artikler-og-publikasjoner/utfordringer-i-framtidas-norge>
- Bryman, Alan. 2006. *Mixed methods : Vol. 1*. London: Sage.
- Buffie, Edward F. 2001. *Trade Policy in Developing Countries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bussière, Matthieu, Simona Delle Chiaie, og Tuomas A Peltonen. 2014. "Exchange rate pass-through in the global economy: the role of emerging market economies." *IMF Economic Review* 62 (1):146-178.
- Cox, David, og Richard Harris. 1985. "Trade liberalization and industrial organization: some estimates for Canada." *Journal of Political Economy* 93:115.

Danske Bank Markets. 2014. "FX Strategy - NOK to stay weak into year-end; rally in 2015 on growth". Lesedato 13. april 2016:
[http://danskeanalyse.danskebank.dk/abo/FXStrategyNorway111114/\\$file/FXStrategy_Norway_111114.pdf](http://danskeanalyse.danskebank.dk/abo/FXStrategyNorway111114/$file/FXStrategy_Norway_111114.pdf)

Direktoratet for utviklingssamarbeid. 2014_a. "Sør-Sudan". Lesedato 22. april 2016:
<https://www.norad.no/landsider/afrika/sor-sudan/>

Direktoratet for utviklingssamarbeid. 2014_b. "Bangladesh". Lesedato 20. april 2016:
<https://www.norad.no/landsider/asia-og-oseania/bangladesh/>

Dollar, David, og Aart Kraay. 2004. "Trade, growth, and poverty*." *The Economic Journal* 114 (493):F22-F49.

Elston, Robert C., Jane M. Olson, og Lyle Palmer. 2002. *Biostatistical genetics and genetic epidemiology, Wiley reference series in biostatistics*. Chichester: Wiley.

Globalis. 2012. "Tuvalu". Lesedato 18. april 2016:
<http://www.globalis.no/Land/Tuvalu>

Globalis. 2013_a. "Mauritania". Lesedato 12. april 2016:
[http://www.globalis.no/Land/Mauritania/\(language\)/nor-NO](http://www.globalis.no/Land/Mauritania/(language)/nor-NO)

Globalis. 2013_b. "Nepal". Lesedato 11. april 2016:
<http://www.globalis.no/Land/Nepal>

Globalis. 2013_c. "Den sentralafrikanske republikk". Lesedato 16. april 2016:
<http://www.globalis.no/Land/Den-sentralafrikanske-republikk>

Globalis. 2014_a. "Liberia". Lesedato 20. april 2016:
<http://www.globalis.no/Land/Liberia>

Globalis. 2014_b. "Zambia". Lesedato 20. april 2016:
[http://www.globalis.no/Land/Zambia/\(language\)/nor-NO](http://www.globalis.no/Land/Zambia/(language)/nor-NO)

Globalis. 2014_c. "Bhutan". Lesedato 20. april 2016:

<http://www.globalis.no/Land/Bhutan>

Globalis. 2015_a. "Kambodsja". Lesedato 20. april 2016:

<http://www.globalis.no/Land/Kambodsja>

Globalis. 2015_b. "Laos". Lesedato 20. april 2016:

[http://www.globalis.no/Land/Laos/\(language\)/nor-NO](http://www.globalis.no/Land/Laos/(language)/nor-NO)

Globalis. 2015_c. "Etiopia". Lesedato 20. april 2016:

<http://www.globalis.no/Land/Etiopia>

Globalis. 2015_d. "Tsjad". Lesedato 20. april 2016:

[http://www.globalis.no/Land/Tsjad/\(language\)/nor-NO](http://www.globalis.no/Land/Tsjad/(language)/nor-NO)

Gordon, Rachel A. 2012. *Regression Analysis for the Social Sciences*. Hoboken: Taylor and Francis.

Grenness, Tor. 2001. *Innføring i vitenskapsteori og metode*. 2. utg. ed. Oslo: Universitetsforl.

Hagen, Kåre P. 2002. *Globalisering, næringslokalisering og økonomisk politikk*. Bergen: Fagbokforl.

Igesund, Tonje E. 2007. "Vietnam - rammebetingelser ved eksport og import". Lesedato 06. januar 2016:<http://www.innovasjon Norge.no/no/Eksporthandboken/manedens-tema/Vietnam--rammebetingelser-ved-eksport-og-import/#.VzWapmPnJBE>

International Monetary Fund. 2015. *World Economic Outlook: Adjusting to Lower Commodity Prices*. Washington (October).

Irwin, Douglas A. 2009. *Free trade under fire*. 3rd ed. ed. Princeton: Princeton University press.

- Jacobsen, Dag Ingvar. 2005. *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 2. utg. ed. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Johannessen, Asbjørn, Line Christoffersen, og Per Arne Tufte. 2010. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 4. utg. ed. Oslo: Abstrakt.
- Krugman, Paul R., og Maurice Obstfeld. 2003. *International economics : theory and policy*. 6th ed. ed, *The Addison-Wesley series in economics*. Boston, Mass: Addison-Wesley.
- Landbruksdirektoratet. 2015. "Veileder importvernet for blomster og andre planter i 2015". https://www.slf.dep.no/no/internasjonahandel/import/tollnedsettelse/_attachment/
- Lund, Thorleif. 1996. *Metoder i kausal samfunnsforskning : en kortfattet og enkel innføring, Universitetsforlagets metodebibliotek*. Oslo: Universitetsforl.
- Marius Doksheim. 2015. "Frihandel". Lesedato 05. februar 2016: <https://www.civita.no/publikasjon/nr-2-2015-frihandel>
- Marius Doksheim. 2009. "Kan handel med mat redusere fattigdom?". Lesedato 10. februar 2016: https://www.civita.no/old/images/stories/PDFer/civita-notat_9_2009.pdf
- Melchior, Arne, Brian Perry, og Karl Rich. 2012. Norsk handel med de fattigste – mellom profitt og utviklingspolitikk.
- Morris, Tim, og Stephen Wood. 1991. "Testing the Survey Method: Continuity and Change in British Industrial Relations." *Work, Employment & Society* 5 (2):259-282.
- Obstfeld, Maurice, og Kenneth S. Rogoff. 2005. "The Unsustainable US Current Account Position Revisited*."

- Obstfeld, Paul R. Krugman og Maurice. 2009. *International Economics - Theory & Policy*. 8th ed. US: Pearson Education Inc.
- Reinert, Erik S. 2008. *Global økonomi : hvordan de rike ble rike og hvorfor de fattige blir fattigere*. Vol. nr. 10, *Påtrykk*. Oslo: Spartacus.
- Rønning, Asle Olav. 2015. "Norge handler for lite av de aller fattigste". Bistandsaktuelt. Lesedato 05. mai 2016:
<http://www.bistandsaktuelt.no/nyheter/2015/norge-handler-lite-med-de-aller-fattigste/>
- Sachs, Jeffrey D, Andrew Warner, Anders Åslund, og Stanley Fischer. 1995. "Economic reform and the process of global integration." *Brookings papers on economic activity* 1995 (1):1-118.
- Saunders, Mark N. K., Philip Lewis, og Adrian Thornhill. 2009. *Research methods for business students*. 5th ed. ed. Essex: Pearson Education.
- Saunders, Mark N. K., Philip Lewis, og Adrian Thornhill. 2012. *Research methods for business students*. 6th ed. ed. Harlow: Pearson.
- Smedshaug, Christian Anton. 2008. *Kan jordbruket fø verden? : jordbruk og samfunn i det 21. århundre*. Oslo: Universitetsforl.
- Statistisk sentralbyrå. 2014_a. "Import fra MUL og utviklingsland totalt og som andel av samlet norsk import". Lesedato 15. april 2016: <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/barekraft/import-fra-mul-og-utviklingsland-totalt-og-som-andel-av-samlet-norsk-import>
- Statistisk sentralbyrå. 2014_b. "Utenrikshandel med varer, 2013, endelige tall". Lesedato 15. april 2016: <https://www.ssb.no/utenriksokonomi/statistikker/muh/aar-enderlige/2014-05-20>
- Steigum, Erling. 2004. *Moderne makroøkonomi*. Oslo: Gyldendal akademisk

Stiglitz, Joseph E., og Andrew Charlton. 2005. *Fair trade for all : how trade can promote development, Initiative for Policy Dialogue Series C*. Oxford: Oxford University Press.

Store Norske Leksikon. 2009. "Proteksjonisme". Lesedato 04. mars 2016:
<https://snl.no/proteksjonisme>

Store Norske Leksikon. 2013. "Verdensdel". Lesedato 01. mai 2016:
<https://snl.no/verdensdel>

Store Norske Leksikon. 2014_a. "Kvantitativ analyse". Lesedato 05. mars 2016:
https://snl.no/kvantitativ_analyse

Store Norske Leksikon. 2014_b. "Økonomi og næringsliv i Tanzania". Lesedato 12. april 2016: https://snl.no/Økonomi_og_næringsliv_i_Tanzania#menuitem3

Store Norske Leksikon. 2014_c. "Økonomi og næringsliv i Lesotho". Lesedato 12. april 2016: https://snl.no/Økonomi_og_næringsliv_i_Lesotho

Store Norske Leksikon. 2014_d. "Økonomi og næringsliv i Niger". Lesedato 12. april 2016: https://snl.no/Økonomi_og_næringsliv_i_Niger#menuitem3

Store Norske Leksikon. 2014_e. "Benin". Lesedato 12. april 2016:
<https://snl.no/Benin>

Store Norske Leksikon. 2014_f. "Økonomi og næringsliv i Eritrea". Lesedato 12. april 2016: https://snl.no/Økonomi_og_næringsliv_i_Eritrea

Store Norske Leksikon. 2015_a. "Frihandel". Lesedato 02. februar 2016:
<https://snl.no/frihandel>

Store Norske Leksikon. 2015_b. "Økonomi og næringsliv i Angola". Lesedato 12. april 2016: https://snl.no/Økonomi_og_næringsliv_i_Angola#menuitem4

- Store Norske Leksikon. 2015_c. "Etiopia". Lesedato 12. april 2016:
<https://snl.no/Etiopia#menuitem4>
- Store Norske Leksikon. 2015_d. "Økonomi og næringsliv på Madagaskar". Lesedato 11. april 2016: https://snl.no/Økonomi_og_næringsliv_på_Madagaskar
- Store Norske Leksikon. 2015_e. "Sør-Sudan". Lesedato 11. april 2016:
<https://snl.no/Sør-Sudan>
- Store Norske Leksikon. 2015_f. "Øst-Timor". Lesedato 14. april 2016:
<https://snl.no/Øst-Timor#menuitem4>
- Store Norske Leksikon. 2015_g. "Økonomi og næringsliv i Guinea-Bissau".
Lesedato 14. mai 2016: https://snl.no/Økonomi_og_næringsliv_i_Guinea-Bissau
- Store Norske Leksikon. 2015_h. "Kiribati". Lesedato 18. april 2016:
<https://snl.no/Kiribati>
- Store Norske Leksikon. 2015_i. "Salomonøyene". Lesedato 14. april 2016:
<https://snl.no/Salomonøyene>
- Store Norske Leksikon. 2015_j. "Tuvalu". Lesedato 16. april 2016:
<https://snl.no/Tuvalu#menuitem4>
- Store Norske Leksikon. 2016. "Vanuatu". Lesedato 16. april 2016:
<https://snl.no/Vanuatu#menuitem4>
- St.prp. nr. 1 (2007-2008). Statsbudsjettet. Finansdepartementet.
- Todaro, Michael P., og Stephen C. Smith. 2015. *Economic development*. 12th ed. ed, *Pearson series in economics*. Upper Saddle River, N.J: Pearson.

United Nations Conference on Trade and Development. 2015. The Least developed countries : report. In *The Least developed countries : report*. New York: United Nations.

United Nations Conference on Trade and Development. Ukjent dato. ” Map of the Least Developed Countries (LDCs)”. Lesedato 10. mai 2016:
<http://unctad.org/en/Pages/ALDC/Least%20Developed%20Countries/LDC-Map.aspx>

Utenriksdepartementet. 2007_a. ”Handlingsplan for handelsrettet utviklingssamarbeid”.
Lesedato 05. januar 2016:
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/utvikling/aidfortrade_n.pdf?id=2247039

Utenriksdepartementet. 2007_b. ”Utviklingslandenes markedsadgang til Norge”.
Lesedato 11. november 2015:
<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/handelspolitikk/gspfinal.pdf>

Utenriksdepartementet. 2013. ”Handlingsplan for handelsrettet utviklingssamarbeid”.
Lesedato 05. januar 2016:
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/utvikling/handlingsplan_utviklingssamarbeid_2013.pdf

Virke. 2015. “Internasjonal Handel”. Lesedato 11. november 2015:
<http://www.virke.no/bransjer/Sider/Internasjonal-handel.aspx>

Datakilder:

Norges Bank. "Valutakurser".

<http://www.norges-bank.no/Statistikk/Valutakurser/>

Statistisk sentralbyrå. "Utenrikshandel med varer".

<https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/Define.asp?subjectcode=&ProductId=&MainTable=UhMdTotaltall&nvl=&PLanguage=0&nyTmpVar=true&CMSSubjectArea=utenriksokonomi&KortNavnWeb=muh&StatVariant=&checked=true>

Verdensbanken. "Bruttonasjonalprodukt".

<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>

World Integrated Trade Solution. "Trade statistics by Country/Region".

<http://wits.worldbank.org>

Vedlegg

A. FNs oversikt over minst utviklede land

LIST OF LEAST DEVELOPED COUNTRIES (as of 11 December 2015)*

Country	Date of inclusion on the list	Country	Date of inclusion on the list
1 Afghanistan	1971	25 Madagascar	1991
2 Angola	1994	26 Malawi	1971
3 Bangladesh	1975	27 Mali	1971
4 Benin	1971	28 Mauritania	1986
5 Bhutan	1971	29 Mozambique	1988
6 Burkina Faso	1971	30 Myanmar	1987
7 Burundi	1971	31 Nepal	1971
8 Cambodia	1991	32 Niger	1971
9 Central African Republic	1975	33 Rwanda	1971
10 Chad	1971	34 Sao Tome and Principe	1982
11 Comoros	1977	35 Senegal	2000
12 Dem. Rep of the Congo	1991	36 Sierra Leone	1982
13 Djibouti	1982	37 Solomon Islands	1991
14 Equatorial Guinea ¹	1982	38 Somalia	1971
15 Eritrea	1994	39 South Sudan	2012
16 Ethiopia	1971	40 Sudan	1971
17 Gambia	1975	41 Timor-Leste	2003
18 Guinea	1971	42 Togo	1982
19 Guinea-Bissau	1981	43 Tuvalu	1986
20 Haiti	1971	44 Uganda	1971
21 Kiribati	1986	45 United Rep. of Tanzania	1971
22 Lao People's Dem. Republic	1971	46 Vanuatu ²	1985
23 Lesotho	1971	47 Yemen	1971
24 Liberia	1990	48 Zambia	1991

¹ General Assembly resolution A/RES/68/18 adopted on 4 December 2013, decided that Equatorial Guinea will graduate three and a half years after the adoption of the resolution.

² General Assembly resolution A/RES/68/18 adopted on 4 December 2013, decided that Vanuatu will graduate four years after the adoption of the resolution. General Assembly resolution A/RES/70/78 adopted on 9 December 2015, decided to extend the preparatory period before graduation for Vanuatu by three years, until 4 December 2020, due to the unique disruption caused to the economic and social progress of Vanuatu by Cyclone Pam.

* The list is updated as soon as new decisions become available.

B. Norges Bank: Valutakurs USD/NOK - årgjennomsnitt av daglige noteringer

						
Valutakurser, indikative midtkurser, årgjennomsnitt av daglige noteringer						
Land	Valuta	USA				
NOK per:		Dollar				
		1 USD				
2015		8,074				
2014		6,302				
2013		5,877				
2012		5,821				
2011		5,607				
2010		6,045				
2009		6,282				
2008		5,636				
2007		5,860				
2006		6,418				
2005		6,445				
2004		6,737				
2003		7,082				
2002		7,970				
2001		8,988				
2000		8,806				
1999		7,805				
1998		7,546				
1997		7,079				
1996		6,454				
1995		6,337				
1994		7,052				
1993		7,106				
1992		6,206				
1991		6,489				
1990		6,254				

C. Rådada fra World Integrated Trade Solution i periode 2000-2014

Reporter Name	Partner Name	Trade Flow	Product Group	Indicator	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Norway	Afghanistan	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	264	349	209	143	113	148	439	1295	193	1007	860	283	181	178	119	
Norway	Angola	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	174	47	62	198	456	4563	6667	2516	163519	65442	2584	3092	11222	13200	41983	
Norway	Bangladesh	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	29898	32978	38647	46111	62988	64139	72384	81800	99971	104640	124592	163142	163171	203074	212504	
Norway	Benin	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	10						10		0	2	1	1			27	
Norway	Bhutan	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	36														43	
Norway	Burkina Faso	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	5	1			12	1	1	7	32	101	1874	52	168	54	41	
Norway	Burundi	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	216	120	58	65		3		2		96	18	31	19	116	69	
Norway	Cambodia	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	4488	4867	6029	6692	8222	8885	9327	10313	16012	12509	19736	25347	29952	36490	40570	
Norway	Central African Republic	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)		4	34		1	1		87				0			4	
Norway	Chad	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)		0				0	2	156			0	9	2		12	
Norway	Comoros	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	22	0	3	7	8	56	42	10	12	12	14	52	107	70	56	
Norway	Congo Dem. Rep.	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	113	20	3	0	8	61	0		8480	20216	7	0	148	460	65	
Norway	Djibouti	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	0		2			0	93	1				1	184	11	8	
Norway	Equatorial Guinea	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	12	2	40	43	1370	29789	55187	97952	176	199235	3244	135555	191202	579358	20995	
Norway	Eritrea	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	0			1	5	1	1	6		0	2	4	3	6	17	
Norway	Ethiopia(excludes Eritrea)	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	715	424	2260	3410	2361	4644	13657	8483	6397	6118	13540	15183	16510	16314	16242	
Norway	Gambia, The	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	1	2	6	7	32	61	35	63	247	77	2	2	4	36	2	
Norway	Guinea	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	132	177	225	108	2	73	3	162	44	94	123	131	11	222	224	
Norway	Guinea-Bissau	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)						0						1	2			
Norway	Haiti	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	50	61	29	73	2	29	14	36	2	3	25	78	110	839	111	
Norway	Kiribati	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)		4	3			0	1	1							0	
Norway	Laos PDR	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	2689	2980	2697	1709	2528	1528	708	853	1853	803	271	345	878	1367	1093	
Norway	Lesotho	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)						3								5	1	
Norway	Liberia	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	186804	57574	50580	6901	26801	44	18171	57101	89	64676	25252	21335	3996	38	16769	
Norway	Madagascar	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	3127	1795	1559	793	765	890	904	1021	1063	988	987	1269	1443	1584	3172	
Norway	Malawi	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	255	275	198	241	231	169	156	173	42	211	394	171	5	14	14	
Norway	Mali	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	694	274	44	80	77	71	22	29	84	175	58	499	184	92	144	
Norway	Mauritania	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	3399	4137	4045	4338	7710	9593	9926	9226	5395	9454	8431	16668	7953	8883	5991	
Norway	Mozambique	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	0	58	60	124		33	11	109	6643	3317	5607	3940	169	6191	1867	
Norway	Myanmar	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	1192	1638	1574	1652	1756	2379	1599	1209	1274	301	363	310	422	2448	3187	
Norway	Nepal	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	563	363	440	422	633	492	549	655	991	870	840	1437	1417	1934	3349	
Norway	Niger	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)		10	34	10		1		77			3	10	1			
Norway	Rwanda	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)							75	2	55	222	63	219	321	155	228	
Norway	Sao Tome and Principe	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)						1									13	
Norway	Senegal	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	697	1													0	
Norway	Sierra Leone	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	103	46	148	83	126	210	1083	1763	1547	1201	1668	2334	1773	4421	8653	
Norway	Solomon Islands	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	28					1	1	1	4							
Norway	Somalia	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)								2								
Norway	South Sudan	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	1		2	4	3	6	0	1			0	1			0	
Norway	Sudan	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)														79	58	128
Norway	East Timor	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	3															
Norway	Togo	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	16	22	56	28	22	344	7	3	1		13	3	1	303	9	
Norway	Tuvalu	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)						4		4							0	
Norway	Uganda	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	1900	1612	1556	1346	1446	2210	1930	1766	2386	1525	1297	1234	3194	1845	2136	
Norway	Tanzania	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	4745	5001	3784	4083	4811	7027	7008	10603	5790	3912	2830	4952	7377	4657	3684	
Norway	Vanuatu	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)							4									
Norway	Yemen	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	3	10	17	33	11	16	19	22	67	115	24	78	35	26	22	
Norway	Zambia	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)	1006	999	1141	1408	2147	706	464	958	585	629	808	559	433	191	412	

D. Rådada fra World Integrated Trade Solution i periode 1990-1999

Reporter Name	Partner Name	Trade Flow	Product Group	Indicator	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Norway	Alghanistan	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				600	437	498	1245	395	659	541
Norway	Angola	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				1			2	19	628	10
Norway	Bangladesh	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				12089	17741	21633	20746	22526	19906	22638
Norway	Benin	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)										
Norway	Bhutan	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				4				2		
Norway	Burkina Faso	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)					26	5				1
Norway	Burundi	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				69	1953	2920	858	412	2112	470
Norway	Cambodia	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				131	1086	1676	842	748	831	1696
Norway	Central African Republic	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				9						
Norway	Chad	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)						19		1		
Norway	Comoros	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				1			2		3	5
Norway	Congo, Dem. Rep.	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				11040	17405	16857	12740	4089	29	97
Norway	Djibouti	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)					5	4				
Norway	Equatorial Guinea	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)										
Norway	Eritrea	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)								13		6486
Norway	Ethiopia(excludes Eritrea)	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)							22	33		2
Norway	Gambia, The	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				616	910	214	138	2362	785	734
Norway	Guinea	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				11	42	10	7		1	2
Norway	Guinea-Bissau	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				9712	9059	9080	26001	20838	5893	10066
Norway	Haiti	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				29	43	42	54	91	114	8
Norway	Kiribati	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)										
Norway	Laos PDR	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				508	1336	4990	3756	4031	3975	2955
Norway	Lesotho	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)										
Norway	Liberia	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				57982	22630	1381	83389	474347	307729	43823
Norway	Madagascar	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				151	178	222	336	649	443	544
Norway	Malawi	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				650	615	611	1027	1233	2065	836
Norway	Mali	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				8	122	75	3	236	123	341
Norway	Mauritania	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)						5	10	1451	2600	6421
Norway	Mozambique	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				42	1	23	35	6	9	30
Norway	Myanmar	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				437	591	1395	1312	1473	786	521
Norway	Nepal	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				333	338	467	480	398	350	342
Norway	Niger	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				1	7		1	10		2
Norway	Rwanda	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)						2			3	
Norway	Sao Tome and Principe	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)										
Norway	Senegal	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				29	82	32	24	56	76	82
Norway	Sierra Leone	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				137	76	128	1		3	10
Norway	Solomon Islands	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)										
Norway	Somalia	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				12						1
Norway	South Sudan	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)										
Norway	Sudan	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)										
Norway	East Timor	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)										
Norway	Togo	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				22	19	2	66	49	13	19
Norway	Tuvalu	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)										
Norway	Uganda	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				522	775	1131	1834	4441	4779	4422
Norway	Tanzania	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				440	296	431	3043	3853	4228	4671
Norway	Vanuatu	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)					611					
Norway	Yemen	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				1		7	12	5	18	3
Norway	Zambia	Import	All Products	Import (US\$ Thousand)				28	343	1417	346	356	394	527

E. Rådata fra Statistisk sentralbyrå i periode 2000-2014

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
AF Afghanistan	0	3	0	0	0	0	2	7	0	0	0	1	0	0	0
AO Angola	1	0	0	0	3	28	42	13	912	409	17	19	66	79	264
BD Bangladesh	262	297	307	328	425	415	463	478	557	652	756	913	949	1193	1341
BI Benin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
BT Bhutan	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Burkina Faso	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	0	1	0	0
BI Burundi	2	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
KH Kambodsja	41	46	51	46	56	58	59	61	89	80	120	142	174	214	265
CF Den sentralafrikanske republikk	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TD Tsjad	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
KM Komorene	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
CD Kongo	0	0	0	0	0	0	0	0	0	47	127	0	0	3	0
DJ Djibouti	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
GQ Ekvatorial-Guinea	0	0	0	0	0	8	192	353	571	1	1242	19	760	3399	132
ER Eritrea	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ET Etiopia	5	4	17	25	25	18	31	88	49	37	39	82	86	95	101
GM Gambia	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
GN Guinea	1	2	2	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	1
GW Guinea-Bissau	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
HT Haiti	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
KI Kiribati	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
LA Laos	23	27	21	11	17	8	3	4	12	5	0	0	5	8	8
LS Lesotho	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
LR Liberia	1648	517	401	49	180	0	116	333	0	404	152	119	23	0	104
MG Madagaskar	28	17	12	5	5	5	5	5	6	6	5	8	12	10	20
MW Malawi	2	1	5	1	0	0	0	0	0	2	1	0	0	0	0
ML Mali	5	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0
MR Mauritania	30	37	32	31	51	61	63	55	30	58	50	93	46	52	37
MZ Mosambik	0	0	0	0	0	0	0	0	0	36	20	34	22	1	36
MM Myanmar	12	14	12	12	11	17	11	7	6	0	1	1	1	14	21
NP Nepal	3	0	3	2	4	2	1	2	4	4	4	7	7	10	22
NE Niger	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
RW Rwanda	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	1	2	1	1
ST São Tomé og Príncipe	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SN Senegal	0	0	0	0	0	0	6	10	8	7	7	11	8	24	55
SL Sierra Leone	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SB Salomonøyene	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SO Somalia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SS Sør-Sudan (2012-)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SD Sudan	7	11	7	3	5	0	6	5	2	1	0	0	0	0	0
TL Øst-Timor (2003-)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TG Togo	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TV Tuvalu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
UG Uganda	16	15	13	9	10	15	12	9	13	9	7	3	18	11	15
TZ Tanzania	43	43	13	30	32	48	46	62	34	25	18	24	43	27	24
VU Vanuatu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
YE Yemen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
ZM Zambia	8	10	9	11	13	3	1	6	2	3	4	3	1	1	3

F. Rådata fra Statistisk sentralbyrå i periode 1990-1999

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
AF Afghanistan	3	4	5	5	3	3	8	3	5	4
AO Angola	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0
BD Bangladesh	85	100	93	86	125	137	134	159	150	177
BJ Benin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
BT Bhutan	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
BF Burkina Faso	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
BI Burundi	0	0	0	0	14	18	6	3	16	4
KH Kambodsja	0	0	0	1	8	11	5	5	6	13
CF Den sentralafrikanske republikk	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TD Tsjad	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
KM Komorene	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
CD Kongo	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
DJ Djibouti	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
GQ Ekvatorial-Guinea	0	0	0	0	0	0	0	0	0	51
ER Eritrea	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ET Etiopia	0	0	0	4	6	1	1	17	6	6
GM Gambia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
GN Guinea	178	239	159	69	64	57	168	147	44	79
GW Guinea-Bissau	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
HT Haiti	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0
KI Kiribati	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
LA Laos	5	3	2	4	9	32	24	28	30	23
LS Lesotho	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
LR Liberia	5713	2676	561	413	720	163	867	3345	2321	342
MG Madagaskar	1	13	8	1	1	1	2	5	3	5
MW Malawi	10	11	8	5	4	4	7	9	16	6
ML Mali	0	0	0	0	1	0	0	2	1	2
MIR Mauritania	0	0	0	0	0	0	0	10	20	50
MZ Mosambik	7	4	5	0	0	0	0	0	0	0
MM Myanmar	0	0	4	3	4	9	8	10	6	4
NP Nepal	5	2	1	2	2	3	3	3	3	3
NE Niger	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
RW Rwanda	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ST São Tomé og Príncipe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SN Senegal	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1
SL Sierra Leone	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0
SB Salomonøyene	5	5	0	0	0	0	0	0	0	0
SO Somalia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SS Sør-Sudan (2012-)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SD Sudan	6	8	11	7	5	57	16	20	7	8
TP Øst-Timor (-2002)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TG Togo	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TV Tuvalu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
UG Uganda	0	1	1	4	5	7	12	31	36	35
TZ Tanzania	3	6	1	3	2	3	20	27	32	36
VU Vanuatu	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0
YE Jemen	0	0	24	0	0	0	0	0	0	0
ZM Zambia	1	0	0	0	2	9	2	3	3	4

G. Utarbeidet datafil for analysene

Land	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Alghanistan	300000	400000	500000	486204	384174	315526	803230	2796205	407284	422205	234794	1012726	1665780	1012726	761281	953860	2817202	7388700	1087748	632974	2176200	1386781	1053601	1046106	749538
Angola	0	0	0	7106	0	12908	134901	473888	78650	1532244	4274360	494540	1402236	3072782	2540835	4738886	14742760	97159304	17398844	15620280	15620280	17398844	6532362	7757640	36476866
Bangladesh	8600000	10000000	13000000	8590434	125109532	137088321	133884684	158461554	150210676	176889390	263281788	256465640	3260558102	424320256	413738555	664560512	475480000	563486536	637448480	753158640	94737194	943883391	119346898	134171008	94896888
Benin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	886500	0	0	0	0	64180	0	6536	12564	6045	5607	0	0	0	170154
Bhutan	0	0	0	28424	0	0	0	0	0	0	0	333680	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	252711	6302
Burkina Faso	0	0	0	18332	31885	0	0	0	0	7865	440300	898800	0	0	80844	6445	6418	41020	180332	634482	11338300	291564	977928	317398	238382
Burundi	0	0	0	480314	1377256	1860450	5531078	2904659	1597152	366045	15020260	10785600	462030	0	19335	0	11720	0	60072	108810	179817	110599	681732	444838	444838
Cambodia	0	0	0	92378	768472	1082042	5454258	3259292	6270726	13373780	395213308	4974459600	48051130	47398826	5338487	5763825	5986086	60434380	9024380	78638158	119394120	147120659	17459592	214451730	16837640
Central African Republic	100000	0	0	63954	0	0	0	0	0	0	0	3355200	270980	0	6737	6445	0	30820	0	0	0	0	5821	23508	6302
Chad	100000	0	0	120493	0	0	0	0	0	0	0	898800	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Comoros	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	23210	49574	53896	380970	269536	58600	67632	75384	84630	291564	627847	411390	352512	
Conq. Dem. Rep.	0	0	0	7845204	12274060	10822869	8222960	2844631	211288	757085	9510780	17976000	23910	7082	53896	393145	6418	0	4773280	12696912	42315	5607	861508	270420	409630
Djibouti	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	886500	0	0	15940	0	6445	56674	5860	0	0	5607	1071064	64647	64647	50416
Equatorial Guinea	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Eritrea	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ethiopia(excludes Eritrea)	0	0	0	437296	6417320	1356118	89652	1670298	5913610	578890	62862260	381097120	18012200	24145620	15906057	29930580	87650626	49710380	36034492	38433276	81849300	85131081	96104710	96877378	102376984
Gambia, The	0	0	0	78166	296184	63970	46178	0	7546	15810	880600	1797600	47820	49574	115384	393145	246300	369180	1391092	489724	12090	11214	23284	211572	12064
Guinea	17800000	23900000	15900000	69013472	63884058	57339960	16784000	14751202	4448578	78665130	116239200	158087600	1793250	764856	13474	470485	19254	549320	2479984	3905008	749335	734517	64031	1304694	1411648
Guinea-Bissau	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Haiti	0	100000	0	208074	303236	266154	348316	644189	862044	62440	4400300	54825800	23130	516986	13474	1385905	89552	210960	11272	18846	151125	437346	640310	4939803	699522
Kiribati	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lao PDR	500000	300000	200000	3698480	941472	3162150	2424224	2623870	2995350	236375	23670530	267842400	21495590	12103138	1701136	9847960	4543944	499580	1044508	504446	1638135	1594415	511088	8033859	6888866
Lesotho	100000	100000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	19335	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Libya	571300000	267600000	561000000	41202092	19586790	875197	538193	187303413	332113034	340381515	1644960240	5174711210	493122000	48872882	180538337	591604	116621478	134611860	501604	402394633	157648340	119625345	2330716	23316	10678238
Madagascar	100000	1300000	800000	107306	125256	146884	218854	459471	334878	445390	77525600	161334600	1245320	3616026	5913805	876500	5801872	5981068	6206615	5966415	7115383	839703	9309168	13989444	13989444
Malawi	1000000	1100000	800000	461890	610007	3871807	6638238	8738407	15801490	6534980	22867340	24717000	1978960	1708762	1563427	1082025	1002308	1037380	236712	1323502	2381730	588797	29105	82178	88218
Mali	0	0	0	58648	86344	475275	19362	187064	928158	2661595	61139400	246272120	30580	566560	518749	457595	341136	169940	17424	1099350	30610	2797893	1071064	540884	907488
Mauritania	700000	400000	500000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mozambique	0	0	0	298452	7052	145751	225890	4374	67914	234150	886000	5213904	478200	878168	0	212685	70398	63740	37439948	33884315	22091580	983749	36384607	17195884	
Myanmar	0	0	0	3105322	416732	8840115	8467648	1042787	931156	4066405	104676200	147234400	12444780	1169464	1182072	1333055	1062382	708470	7180264	1893882	2154335	1738170	2456462	14388896	2084474
Nepal	0	0	0	2366298	2385576	2959579	3097930	2817442	2641100	2669510	495777600	326264400	3506680	2988604	4264521	3170540	3523482	3838300	558276	5465340	5077800	8057259	8248357	11366118	2110598
Niger	0	0	0	7106	49364	0	6454	70790	0	6454	8800000	30559200	79700	0	0	0	451220	13846	60450	5607	5821	0	0	0	0
Rwanda	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sao Tome and Principe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Senegal	0	0	0	28074	578264	202784	154896	396424	57496	640010	90703300	41344800	1179560	587806	848862	33345	659684	1031180	8718892	1631682	10083000	13866738	10310693	25682117	54931206
Sierra Leone	100000	10000	100000	97532	58952	811136	6454	2328	78650	2328	2465800	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Solomon Islands	500000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Somalia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
South Sudan	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sudan	600000	800000	1100000	700000	500000	5700000	1600000	2000000	700000	800000	7000000	11000000	700000	300000	5000000	6000000	2000000	1000000	0	0	0	0	0	0	0
East Timor	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Togo	0	0	0	15532	13398	12674	42594	34871	98038	148295	1408560	1977360	44620	198296	148214	2217080	4426	17360	6536	0	78585	16821	5821	1780731	60718
Tuvalu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tanzania	0	100000	100000	370932	5465300	7167147	1188636	3143789	8602334	3461310	167340000	144865600	1240320	953272	9741702	1242450	12386740	10348760	13441496	5880500	7840385	6919508	1852274	10843065	13461072
Taiwan	300000	600000	100000	312640	2087392	2731347	1963952	2775387	3194488	364515	417844700	449489800	30138480	28815806	3241107	45389015	44873444	6213380	3263440	24575184	17107350	24401664	42941517	27366189	2316688
Vanuatu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yemen	0	0	0	7106	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zambia	100000	0	0	198688	2448836	8079529	2233884	2520214	2971124	1413395	8888836	88790120	9693770	9971456	14464339	455107	2077592	5613880	3297060	3951378	4884360	3134313	2510463	1122307	2596424

H. Output fra regresjonsanalyse (Dummy og Tid)

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,164 ^a	,027	-,066	1549,98128

a. Predictors: (Constant), dummyvar, tid

b. Dependent Variable: import

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1386441,75	2	693220,874	,289	,752 ^b
	Residual	50451281,6	21	2402441,98		
	Total	51837723,4	23			

a. Dependent Variable: import

b. Predictors: (Constant), dummyvar, tid

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	1444,294	745,057		1,939	,066
	tid	69,541	91,652	,328	,759	,456
	dummyvar	-858,174	1268,869	-,292	-,676	,506

a. Dependent Variable: import

I. Output fra regresjonsanalyse ("Landlocked" og BNP)

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,590 ^a	,348	,319	1402,60577

a. Predictors: (Constant), Landlock, BNP

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	47274304,8	2	23637152,4	12,015	,000 ^b
	Residual	88528632,1	45	1967302,94		
	Total	135802937	47			

a. Dependent Variable: Import

b. Predictors: (Constant), Landlock, BNP

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	127,682	293,753		,435	,666
	BNP	32,365	7,050	,557	4,591	,000
	Landlocked	-462,373	421,889	-,133	-1,096	,279

a. Dependent Variable: Import

J. Output fra regresjonsanalyse (Øystat og BNP)

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,575 ^a	,331	,301	1421,19144

a. Predictors: (Constant), Øystat, BNP

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	44912607,2	2	22456303,6	11,118	,000 ^b
	Residual	90890329,7	45	2019785,11		
	Total	135802937	47			

a. Dependent Variable: Import

b. Predictors: (Constant), Øystat, BNP

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-60,199	273,925		-,220	,827
	BNP	33,343	7,305	,574	4,564	,000
	Øystat	-13,660	542,244	-,003	-,025	,980

a. Dependent Variable: Import

K. Output fra regresjonsanalyse ("Landlocked", Øystat og BNP)

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,594 ^a	,352	,308	1413,89959

a. Predictors: (Constant), Landlock, BNP, Øystat

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	47842006,5	3	15947335,5	7,977	,000 ^b
	Residual	87960930,4	44	1999112,05		
	Total	135802937	47			

a. Dependent Variable: Import

b. Predictors: (Constant), Landlock, BNP, Øystat

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	248,989	373,504		,667	,508
	BNP	31,081	7,504	,535	4,142	,000
	Øystat	-316,973	594,813	-,074	-,533	,597
	Landlock	-567,638	468,922	-,163	-1,211	,233

a. Dependent Variable: Import

L. Outputs fra deskriptiv analyse

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Afghanistan	13	749938	7588700	2217395,92	2200739,561
Angola	13	494140	921593084	143464840,69	263712259,958
Bangladesh	13	308016590	1341721008	676145798,62	333553861,776
Benin	13	0	170154	20322,00	48270,304
Bhutan	13	0	252711	19924,08	69965,450
BurkinaFaso	13	0	11328330	1086394,08	3090846,821
Burundi	13	0	681732	235885,62	254062,896
Cambodia	13	47399826	268276140	108901761,92	71340519,188
CentralAfricanR epublic	13	0	509820	63816,38	153056,863
Chad	13	0	914160	82862,69	250843,818
Comoros	13	23910	622847	209447,31	188450,050
Congo	13	0	126996912	13792086,380	36455349,730
Djibouti	13	0	1071064	139757,92	323599,478
EquatorialGuine a	13	304526	3404886966	600959182,77	948286033,785
Eritrea	13	0	107134	22265,31	28539,188
Ethiopia	13	15906057	102357084	58551214,150	33256826,930
Gambia	13	11214	1392092	265115,62	375993,078
Guinea	13	13474	1793250	700581,23	558637,934
GuineaBissau	13	0	11642	1822,62	3711,778
Haiti	13	11272	4930803	626040,85	1314663,264
Kiribati	13	0	23910	3764,23	6734,668
Lao	13	1638195	21495090	8393322,69	5805356,362
Lesotho	13	0	29385	4232,46	9328,081

Liberia	13	223326	406294632	145561764,46	147764681,54
Madagascar	13	5153805	19989944	7976480,00	4135089,448
Malawi	13	29105	2381730	1003662,62	728392,388
Mali	13	141196	2797893	726556,38	692559,687
Mauritania	13	30406220	93457476	51151781,089	17194884,93
Mozambique	13	0	37439948	12744286,005	15346235,915
Myanmar	13	1738170	20084474	9129667,38	5920392,490
Nepal	13	2988604	21105398	6630630,38	4995832,283
Niger	13	0	451220	48314,54	123734,253
Rwanda	13	0	1868541	617134,92	668354,907
SaoTomeandPrincipe	13	0	81926	7249,85	22554,865
Senegal	13	135345	54531206	11078375,003	14910325,933
SierraLeone	13	0	22544	3174,38	6418,093
SolomonIslands	13	0	11720	901,54	3250,543
Somalia	13	0	38670	10712,15	11854,762
SouthSudan	13	0	0	,00	,000
Sudan	13	0	7000000	2354413,92	2548135,100
EastTimor	13	0	0	,00	,000
Togo	13	0	2217080	385902,15	731610,054
Tuvalu	13	0	25780	4238,23	9197,225
Uganda	13	6919038	18592274	11487515,69	3080131,355
Tanzania	13	17107350	62133580	33548449,540	12207608,330
Vanuatu	13	0	25672	1974,77	7120,132
Yemen	13	74107	722430	228841,08	182733,629
Zambia	13	1122507	14464339	5244469,38	3757135,692
Valid N (listwise)	13				